Sâdık Hidâyet

Alacakaranlık

ÖYKÜ

Çeviren: Mehmet Kanar

3. baskı

YKY
Yapı Kredi Yayınları

ALACAKARANLIK

Sâdık Hidâyet 17 Şubat 1903'te Tahran'da doğdu. Soylu bir ailenin çocuğuydu. Ortaöğrenimini Tahran'da tamamladıktan sonra mühendislik okumak için Belçika'ya gitti. Ancak edebiyata ilgi duyduğundan öğrenimini yarıda bırakarak Paris'e geçti. Orada Fransız dili ve edebiyatını yakından inceleme fırsatı bulan Hidâyet, ilk öykülerini Paris'te yazdı. Dört yıl sonra Tahran'a döndü. 1936'da Hindistan'a giderek Sâsânî Pehlevîsi ve Sanskritçe öğrendi. Budizmi inceledi ve Buda'nın bazı yazılarını Farsçaya çevirdi. İran'a döndükten sonra bir süre devlet memurluğu ve tercümanlık yaptıysa da bu görevlerinde uzun süre çalışamadı. 1950'de tekrar Paris'e giden ve zaman zaman bunalımlar geçiren Hidâyet, 9 Nisan 1951 günü, yine böyle bir bunalım sonrası, havagazıyla intihar etti. Sâdık Hidâyet, Seyyid Muhammed Ali Cemalzâde'den sonra, Bozorg Alevî ve Sâdık-ı Çûbek ile birlikte İran edebiyatında modern öykücülüğün kurucularındandır.

Başlıca Yapıtları:

Öykü: *Zinde be-gûr* (1930; *Diri Gömülen*, Çev. Mehmet Kanar, YKY, 1995), *Se katre hûn* (1932; *Üç Damla Kan*, Çev. M.K., YKY, 1999), *Sâyerûşen* (1933; *Alacakaranlık*, Çev. M.K., YKY, 2001), *Seg-i vilgerd* (1942; *Aylak Köpek*, Çev. M.K., YKY, 2000). **Roman:** *Sâye-i Moğul* (1931; Moğol Gölgesi), *Aleviye Hânum* (1933; Aleviye Hanım), *Bûf-i kûr* (1937; *Kör Baykuş*, Çev. Behçet Necatigil, Varlık Yayınları, 1977; YKY, 2001), *Haci Aga* (1945; *Hacı Aga*, Çev. M.K., YKY, 1998). **Oyun:** *Pervîn Duhter-i Sâsân* (1930; Sâsân Kızı Pervin), *Mâzyâr* (1933). **İnceleme-Araştırma:** *Fevâyid-i giyâhhâri* (1927; *Vejetaryenliğin Yararları*, Çev. M.K., YKY, 1997), *İsfehân nısf-i cihân* (1931; Isfahan: Yarım Cihan), *Terânehâ-yi Hayyâm* (1934; *Hayyam'ın Terâneleri*, Çev. M.K., YKY, 1999), *Folklor yâ ferheng-i tûde* (Folklor ya da Halk Kültürü).

Mehmet Kanar 1 Ocak 1954 tarihinde Konya'da doğdu. Yükseköğrenimini İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Arap ve Fars Dilleri ve Edebiyatları bölümünde tamamladı. 1998'den beri aynı üniversitede Fars Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı başkanlığı görevini yürütüyor.

Özellikle Sâdık Hidâyet'ten yaptığı çevirilerle tanınan Kanar, ayrıca Fars dili ve edebiyatı üzerine ders kitapları, sözlükler (örn. *Büyük Türkçe-Farsça Sözlük*, 1993) ve derlemeler (örn. *Modern İran ve Afgan Öyküleri Antolojisi*, YKY, 1995; *İran Masalları*, YKY, 1996) hazırlamış, inceleme ve çeviriler yayımlamıştır.

Sâdık Hidâyet'in
YKY'deki kitapları:

Diri Gömülen *(öykü, 1995)*
Vejetaryenliğin Yararları *(inceleme, 1997)*
Hacı Aga *(roman, 1998)*
Hayyam'ın Terâneleri *(inceleme, 1999)*
Aylak Köpek *(öykü, 2000)*
Kör Baykuş *(roman, 2001)*
Alacakaranlık *(öykü, 2001)*
Hidâyetname *(2005)*

Sâdık Hidâyet üzerine:

Kör Okur *(Oğuz Demiralp, YKY, 2001)*

SÂDIK HİDÂYET

Alacakaranlık

Farsça aslından çeviren:
Mehmet Kanar

Öykü

YKY
Yapı Kredi Yayınları

Yapı Kredi Yayınları - 1528
Edebiyat - 411

Alacakaranlık / Sâdık Hidâyet
Özgün adı: Sâyerûşen
Farsça aslından çeviren: Mehmet Kanar

Kitap editörü: Selahattin Özpalabıyıklar

Kapak tasarımı: Nahide Dikel

Baskı: Mas Matbaacılık A.Ş.
Hamidiye Mah. Soğuksu Cad. No: 3 Kağıthane-İstanbul
Telefon: (0 212) 294 10 00 e-posta: info@masmat.com.tr
Sertifika No: 12055

Farsça ilk baskısı: Tahran, 1933
1. baskı: İstanbul, Ağustos 2001
3. baskı: İstanbul, Ocak 2012
ISBN 978-975-08-0275-6

© Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş. 2008
Sertifika No: 12334
Bütün yayın hakları saklıdır.
Kaynak gösterilerek tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş.
Yapı Kredi Kültür Merkezi
İstiklal Caddesi No. 161 Beyoğlu 34433 İstanbul
Telefon: (0 212) 252 47 00 (pbx) Faks: (0 212) 293 07 23
http://www.ykykultur.com.tr
e-posta: ykykultur@ykykultur.com.tr
İnternet satış adresi: http://alisveris.yapikredi.com.tr

İÇİNDEKİLER

Çevirenin Önsözü *(Mehmet Kanar)* • 7

ALACAKARANLIK

S.G.L.L. • 11
Erkeğini Kaybeden Kadın • 32
Perde Arkasındaki Bebek • 52
Dua • 63
Verâmin Geceleri • 79
Son Gülüş • 90
İnsanın Ataları • 101

Çevirenin Önsözü

İran edebiyatında modern öykünün kurucusu sayılan Sâdık Hidâyet, yedi öyküden oluşan *Alacakaranlık* adlı yapıtında, diğer öykülerinde olduğu gibi yine 1930'lu yıllar İran'ının geri kalmışlık ve yönetim sorunlarını dolaylı olarak dile getirir.

"S.G.L.L." adlı ilk öyküsünde Jules Verne'den de etkilenerek, okuyucu şaşırtıcı bir mekân yaratmayı başarır. Bu bilimkurgu öyküsünde, hiçbir zaman etkisinden kurtulamadığı Hayyam'm kimi fikirlerinden de yararlanır. Hidâyet tarzı intihar bu öyküde de kendini gösterir. Doyum, mutsuzluk ve intihar kavramlarının felsefi diyaloglarla zenginleştirildiği bu öyküde Hidâyet gizliden gizliye "vatan" kavramı üstünde durur ve Tahran'm kuzeydoğusunda yer alan Elburzların zirvesi olan Demâvend Dağı'nı öyküsüne yerleştirir. Aynı dağdan, kitabın son öyküsü "İnsanın Ataları"nda da yararlanacaktır.

"Erkeğini Kaybeden Kadın", İran kadınlarının sorunlarına açılım getiren bir öyküdür. Bugün bile Doğu toplumlarında güncelliğini koruyan dayak, çokeşlilik, sevgisizlik, vefasızlık, kötü arkadaş, hurafeler, sıtma ve esrar bağımlılığı gibi konular ele alınır.

Freud'un etkilerinin açıkça görüldüğü "Perde Arkasındaki Bebek" adlı öykü, Fransa'da öğrenim gören, içine kapanık, ruhsal ve seks sorunları olan ve görücü usulü evliliğe zorlanan bir gencin yaşamını konu edinir.

Hidâyet'in ölüm ve ruh üzerine tartışmalara yer verdiği ve hikâye tekniğinden çok, konu seçimindeki başarısıyla ken-

dini kanıtladığı "Dua" bir Zerdüşt mezarlığında geçer. Hidâyet kahramanlardan birine şöyle söyletir kendi düşüncesini: "Yeryüzünde bir kaçış umudu var. O da ölüm, ölüm! Fakat burada ölüm de yok. Bizler mahkûmuz; duyuyor musun? Kör bir iradeye mahkûmuz."

"Verâmin Geceleri"nde hurafeler tiye alınır ve öbür dünyanın gerçekliği tartışılır.

İran'ın İslamlaştırıldığı dönemi ve İslamiyete karşı gizli direnişi konu edinen "Son Gülüş" adlı tarihi öyküde Hidâyet, Fars kültür ve medeniyetinin Arap kültür ve medeniyetinden üstün olduğunu kanıtlamaya çalışırken Budist felsefesi ışığında hayatı ve ölümü işler.

Gerek konu seçimiyle gerek konuların ele alınış tarzıyla Sâdık Hidâyet'e yakışır bir öyküler kitabı denilebilir *Alacakaranlık*'a.

Prof. Dr. Mehmet Kanar
30 Ağustos 2000, Bakırköy

ALACAKARANLIK

S.G.L.L.

Ne mutlu ruhta fakir olanlara; çünkü göklerin melekûtu onlarındır.
Matta'ya Göre İncil, 5:3.
Gökyüzü belli değil ama yeryüzü kesinlikle onlarındır.

İki bin yıl sonra insanoğlunun ahlakı, âdetleri, duyguları ve tüm yaşamı tamamen değişmişti. İki bin yıl önce çeşitli dinlerin ve inançların insana vaat ettiği şeyi bilim gerçekleştirmişti. Susuzluk, açlık, aşk ve insanın diğer gereksinimleri giderilmiş, yaşlılık, hastalık ve çirkinlik insan tarafından mahkûm edilmişti. Aile yaşamı terk edilmişti ve bütün insanlar arı kovanına benzer çok katlı büyük binalarda yaşıyordu. Fakat bir sorun kalmıştı; dermansız bir dert. Bu da, amaçsız ve anlamsız yaşamanın verdiği yorgunluk ve bıkkınlıktı.

Susen'in yaygın ve bulaşıcı bir hastalık olan yaşam bezginliğinin yanı sıra bir rahatsızlığı daha vardı: Maneviyata eğilim göstermek. Kendisi de bunun ne olduğunu bilmiyor ama, yine de peşinden gidiyordu. Gün boyunca gökdelenin yirmi ikinci katındaki işliğinde didiniyor ve düşüncelerini heykellere döküyordu. Gönül rahatlığıyla çalışabilmek için dostlarından ve tanıdıklarından uzaktaki "Kanar" şehrini tercih etmişti özellikle. Çünkü o, düşüncelerle, maneviyatla iç içe kendi düşünceleri için yaşıyordu. Kendine özgü garip bir yaşam tarzıydı bu. Susen, her türlü keyif ve eğlenceyi kendinden uzaklaştırmıştı ve ciddiyetle işine eğiliyordu.

Bir gün gurup vaktine doğru Susen, üzerinde çalışmakta olduğu heykeli bırakıp stüdyosuna girdi. Metal kollu ince duvarı geri çekince odanın penceresi de geri geri gitti. Ruhsuz, duygusuz bir görünümü vardı Susen'in; yüzü ciddi, sevimli ve hareketsizdi. Mumdan yapılmış gibiydi adeta. Yukardan şehrin görünümü boğucu ve gizemliydi. Büyük, geniş, yüksek, dört köşe, dairevi ve çokgen biçimli, dümdüz camlardan yapılmış dağınık binalar yerden fışkırmış zehirli mantarları andırıyordu. Gizli projektörlerin ışığı altında hüzün verici ve katı görünüyorlardı. Herhangi bir lamba görünmediği halde ışıl ışıldı şehir. Işığını güneşten alan ve birkaç parçaya bölünen hareketli ve aydınlık cadde Susen'in penceresinin tam karşısına düşen büyük gökdelenin duvar çizgisinden bir yay gibi yükseliyor, dönüyor, dönüyor ve öbür taraftan aşağı iniyordu. Burada enerjilerini radyoelektrik merkezlerinden alan çeşit çeşit otomatik elektrikli arabalar[1] çalışıyordu, önlerinde geldikleri şehrin işaretleri parlıyordu. Uzaklarda, ufukta, uyumsuz ve koyu renkler birbirine karışmıştı. Sanki ressamın biri elindeki palette bulunan renkleri birbirine karıştırmış da özensizce gökyüzüne sürüvermişti.

Küçük, sessiz ve sakin insanlar kendilerine ayrılmış yollarda karınca gibi kaynaşıyor veya gökdelenlerin üstündeki bahçelerde geziniyorlardı. Büyük aydınlık camlı mağazalar önlerindeki hoparlör[2] ve hareketli perdelerle reklam veriyorlardı. Bir meydanın ortasındaki polis görevini üstlenmiş robot[3] insanların ve otoradyoelektriklerin gidişgelişlerini seri ve kuru el hareketleriyle tayin ediyor, gözlerinden rengârenk ışıklar saçıyor, elektrik enerjisiyle yürüyen caddeleri durduruyor veya hareket ettiriyordu. Yapay bulutlara renkli reklamlar yansıtılmıştı. Susen'in bulunduğu gökdelenin ve penceresinin tam karşısına düşen radyovizyon[4] tiyatro kapısının önünde büyük bir kalabalık hareket halindeydi. Asansörler[5] bir aşağı iniyor, bir yukarı çıkıyor ve otoradyolar binaların ve mağazaların önünde yolcu buluyorlardı.

1 *Auto radio-electrique.*
2 *Haut-parleur.*
3 *Automate.*
4 *Radio-vision.*
5 *Lift.*

Karşıdaki gökdelenin on sekizinci katında bulunan büyük park uzaktan büyük ağaçları, alışılmadık karışık desenleri, yüksek şelalesi ile kalabalık, anormal ve ilginç görünüyordu. Merkezi sistemden güneş enerjisi alan otojirler[6] peşpeşe içeri giriyordu. Tüm şehir görkemli gökdelenleri ile bir savaş kalesini ya da haşere yuvasını andırıyor, görüntüsü yavaş yavaş silinip karanlığa gömülüyordu. Sadece şehrin güney tarafından Demâvend Dağı suskun, yüksek, azametli ve tehditkâr görünüyor, konik doruğundan turuncu buharlar yükseliyordu. Akıllara durgunluk verecek kadar yetenekli bir büyücü, insanın milyonlarca yıl hayalini kurduğu bu şehri tümüyle yoktan var etmişti sanki.

Bu sakin, huzur verici, kalabalık ve büyüleyici manzara, sıcak gökyüzü ve boğucu hava altında Susen için tekdüze ve kasvet vericiydi. Atalarının ruhu, ona miras kalan ruh, bütün bu yapmacık şeylerin önünde isyan etti. Bütün bu insanlar, koşuşturmaları, eğlenceleri, çalışmaları Susen'de nefret hissi uyandırdı ve hassas yüreğini sıkıştırdı. Kaçmak, çöllere vurmak, bir ormanda gizlenmek geliyordu içinden. Elinde olmadan sürgülü pencereyi çekti. Stüdyosu gizli ışık kaynaklarıyla gün gibi aydınlandı. Duvardaki elektrik düğmesine dokundu; odanın köşesindeki metal yatağın ve elastik[7] yastığın üstüne attı kendini. Birdenbire odayı açık mavi bir renk ve biraz çarpıcı ve mest edici parfüm kokusu kapladı. Hafiften hafiften bir melodi çalmaya başladı. Sıradan musiki aletleriyle ve sıradan ellerle çalınmıyordu; çok hoş, ilahi bir enstrümandan geliyordu bu melodi.

Susen'in gözleri, gazete yerine dünyadaki günlük olayları ve doğal manzaraları daha net ve doğal renkleriyle gösteren, istenildiğinde ses de verebilen televizyon[8] ekranına dikilmişti. Bu sırada ekrandan Avustralya adalarındaki doğal manzaralar geçiyordu ama Susen'in aklı başka yerdeydi besbelli.

Susen'in giysisi çok sade ve saçları gibi mat sarıydı. Ayakkabıları aynı renk, gözleri iri, kirpikleri uzun, kaşları ince, el, kol ve bacakları mütenasip, uçuk beyazdı ve düzgün bir enda-

6 *Autogire.*
7 *Elastique.*
8 *Television.*

mı vardı. Takındığı alımlı hali onu daha çok bir robota veya taşbebeğe benzetmişti. Düşlerde görülebilen, cinli perili masallarda tasavvur edilen insanlar şeklinde görünüyordu. Ya da mahir bir ressamın düşüncesiyle yarattığı ve tuvalinde canlanıp çıkan biri gibiydi. Gençti yüzü. İçine kapanık olduğu için ne neşeli görünüyordu ne üzgün. Bakışları isteksiz, amaçsız ve donuk, hareketleri şeytani nefsin veya tanrısal bir gücün ruh verdiği güzel bir bebek gibiydi. Dış görünüşünden iç dünyasını, huyunu ve duygularını anlamak mümkün değildi. Yatağa uzanmış haliyle uzaktan zarif ve kırılgan bir heykel gibi görünüyordu. Kirlenir ya da solar düşüncesiyle insan dokunmaya kıyamazdı.

Odası da zevki ve düşüncesiyle uyum içindeydi. Yabancı bir el iskemlelerden birinin yerini değiştirecek olsa sanki bütün o uyum bozulacakmış gibi gelirdi. Susen'in yaşamı uyumlar, renkler, çizgiler, kokular, sazlar, güzel desenlere göre düzenleniyordu adeta. Gerçekten de giyim zevkini, koltuklarını, odasının tefrişini ve yaşam tarzındaki zevkini gören, onun sanatla iç içe ve sanat için yaşadığını hissederdi.

Odası üçgen biçimindeydi ve kenarlardan biri yuvarlaktı. Hareketli duvarların tümü mat camdan yapılmıştı. Kırılmayan, "soundproof" özellikli yani dışarının sesini geçirmeyen ağır veya hafif camlar. Üstelik bu camlar yanmazdı. Tüm sütunlar hareket edebilir özellikteydi; birbirine bağlanabilir veya şekli değiştirebilirdi. Odanın zemini yumuşaktı ve elastik bir malzemeyle kaplanmıştı. Havayla şişirildiği için ayak sesini boğuyordu. Yatak, yastık ve mobilyalar da havayla şişirilmişti. Odanın sol tarafı bir baştan bir başa hareketli pencerelerden oluşuyordu ve bitişiği, üstü cam kubbeli, içinde ilginç çiçeklerin bulunduğu bahçe ve seraya açılıyordu. Burada büyük ve beyaz bir yılan usul usul yerde kayıyordu. Havalandırma sistemi[9] odanın sıcaklığını hep aynı derecede tutuyordu. Her kapının önünde bir elektrikli göz[10] gözetleme yapıyor, belirli bir uzaklıktan birini görünce zil çalıyor ve kapı kendiliğinden açılıyordu.

Bu sırada Susen'in gözü Avustralya adalarının manzara-

9 *Climatisation.*
10 *Electric eye.*

sına takılmıştı. Ansızın masanın üstündeki küçük televizyon alarm verdi. Susen yerinden doğrulup düğmeye bastı. Ekranda Amerikalı ressam arkadaşı Ted'i gördü.

— Alo Ted, neredesin?

— Burada, Kanar'dayım. Bugün "Stratosphèrex2" ile girdim. Konuşalım mı?

— Olabilir.

Ekran tekrar matlaşıp karardı. Susen de önceki pozisyonunda yatağa uzandı. Birkaç dakika sonra odadaki bir kapı kanadı uyarı verdi ve kendiliğinden açıldı. Uzun boylu, yakışıklı bir genç olan Ted içeri girdi. Ardından kapı kapandı. Ted ilkin parfüm kokusunu ciğerlerine çekmek, saz sesini dinlemek ve özellikle Susen'i izlemek için kapı kenarında durdu. Bir taraftar ve sanat uzmanı gibi baktı ona; başını sallayıp yaklaştı:

— Yine düşüncelere mi daldın?

Susen başını salladı. Ted yatağın kenarındaki iskemleye oturdu, kapısı yarı açık duran seraya şöyle bir göz attı. Bu sırada usul usul kayan ve kapıdan içeri süzülmekte olan beyaz yılanı farketti.

— Bu yılan sokmaz değil mi?

— Hayır; Şişi kimseyle uğraşmaz.

Ted eğilip Watson okuma makinesinin yanında duran masanın ikinci katından bir kitap aldı. Kitabın sırtında "Entomologie Romancée"* yazılıydı. Hayretle sordu:

— Allah Allah! Ne zamandan beri böcekbilimci oldun? Orada yılan, burada haşere kitabı!

— Heykel içindi bu.

— Sahi Susu, tezgâhta ne var şimdi?

— Önemli bir şey değil.

Ansızın oda kapısı açıldı ve iri gözlü, kıvır kıvır kabarık saçlı, kırmızı dudaklı, ayak bileklerinde altından kalın halhallar bulunan küçük bir siyahi kız anadan doğma bir halde ağır adımlarla içeri girdi. Üstünde iki kadeh bulunan tahta bir tepsi vardı elinde. Kadehleri masaya koydu. Her kadehte bir pipet vardı ve içinde yeşil renkli bir sıvı kaynıyordu. Kız tek kelime etmeden geldiği kapıdan dışarı çıktı. Ted pipetten içkinin tadı-

* Fransızca: "Romanlaştırılmış Böcekbilim" (Ç.N.)

na baktı. Güzel, serin, lezzetli ve hafif alkollüydü. Susen yerinden doğruldu; pipeti emip bıraktı.

— Yeni bir haber var mı?

— Dünyanın sonu.

— Dünyanın sonu mu?

— Afedersin, insan soyunun tükenmesi diyecektim. Tüm insanları şehirlerde toplamak, elektrik enerjisi, gaz enerjisi veya başka yollarla herkesi yok etmek ve böylece insan ırkının özgür kalmasını sağlamak mı istiyorlar?

— Şebtâb haberlerinde gördüm. Sözümona sadece Çıplakları[11] bekliyorlar.

Onlardan bir grup kaybolmuş. Ama dün onların temsilcisi bazı koşullar ileri sürerek teslim olmaya razı olmuş.

— Toplu intihara katılmak için!

— Ama dün geceki haberlere bakılırsa, Çıplaklarla uzlaşamamışlar ve herkes Profesör Rak'ın önerisini bekliyor. Çünkü Profesör Rak bu gece dünyaya yeni bir öneri getirecek.

— Oooo, yeni bir öneri demek!

— Bu nasıl ısrardır anlamıyorum. Tüm insanlar kesinlikle razı değil ama çoğunluk kesin görüş sahibi.

— Hiç bahsetmesek daha iyi. Çoğunluk, azınlık, insanlık sözcüklerinden, toplumsal hizmet cinnetine[12] müptela olanlardan ve bu tür şeylerden nefret ediyorum. Ansızın işimiz bitiverse, daha iyi olurdu. Önceden planlanmış şeylerden nefret ediyorum. Üstelik, toplu ölümün tadı olmaz.

— Öyleyse gidip yeni çalışmaları izleyelim.

Ted ile Susen birlikte kalktılar. Susen duvarın kenarındaki bir düğmeye bastı. Duvar aralandı ve çalışma atölyesi gözüktü. İçeri girdiler. Yarım kalmış heykeller, araç gereçler, küçük elektrikli makineler, her yer her yerdeydi. Gri kadife perdenin önüne üç yüzlü, yüksek bir heykel konulmuştu. Heykelin bir yüzü ipekböceği yumurtalarına benzeyen kabarık tanelerden oluşuyordu. Bunların arasında büyük bir ipekböceği dut yaprağı üstünde yaprak yemekle meşguldü ve altında "Çocukluk veya Cahillik" yazılmıştı. Öbür yüzünde bu ipekböceği ken-

11 *Naktkultur*'lar.

12 *Socialservissomania*.

di çevresine koza örmüştü. Etrafında dut dalları ve yaprakları vardı. Altına "Düşünme veya Akıl Olgunluğu" yazılmıştı. Üçüncü yüzde aynı koza altın sarısı bir kelebeğe dönüşmüştü ve küçük bir yıldıza doğru uçuyordu. Bunun altına da "Ölüm veya Özgürlük" yazılmıştı. Heykelin tümü şeffaf, kristalize bir maddeden yapılmıştı. Ted dikkatle baktıktan sonra:

— Susu, yine mi hayalperestlik? Sanırım bu konuda toplu intihar önerisinden esinlenmişsin.

Susu omuz silkti.

— Bak Susu; sen ruhu alaya almışsın. Şu kelebeğin durumu, alaycı gözleri, gökyüzünün bir köşesinde göz kırpan şu küçücük yıldız, bir sembolü, ruhsal bir istiareyi komik bir şekle sokmuş. Adeta üç bin yıl önceki insanların düşünce yoksulluğunu ve çocuksu benzetmelerini göstermek istemişsin.

— Belki!

— Neden çalışıyorsun öyleyse? Niçin sıkıntıya sokuyorsun kendini? İnsan ırkını yok etmeye karar vermediler mi? Ben bir süredir resim yapmayı bıraktım artık.

— Kim dedi sana ben insanlık için resim yapıyorum diye? Tut ki insanlık yok oldu ve çalışmalarım kara, yağmura, doğanın kör kuvvetlerine teslim oldu; yine de canı cehenneme! Ben hâlâ kendi çalışmalarımdan keyif alıyorum ve bu da yetiyor bana.

— Ama daha iyi keyifler var. Tembellik keyfi, aşk keyfi, mehtaplı gecelerin keyfi; bunlar daha iyi değil mi acaba? Bir ânı ganimet bilmek gerek oysa. Tut ki insanlık devam edecek; biz öldükten sonra mevhum yadigârlarımız yeryüzünde yuvarlanıp duran bir sürü mikrobun kellesinde iz bırakmış veya çalışmalarımızdan zevk almış veya almamışlar, ne önemi var?

— Her şey geçici ve dünyanın bir gün sonu gelecek. Yine de ne işe yarayacak? Aşk keyfi, mehtaplı gecelerin keyfi benim için bir. Hepsi unutulacak; hepsi mevhum, koskoca bir mevhum!

— Dünyanın sonu gelmeyecek. Sadece insanlık sona erecek; o da kendi eliyle.

— Ne fark eder ki? Her canlı bir şekilde tasavvur eder dünyayı ve öldüğü zaman dünyası da kendisiyle birlikte ölür. Üs-

telik yeryüzündeki hayat biteceğine göre insanın bu işi bizzat yapması daha iyi bence. Ne değişir ki?

— Peki, senin inandığın şu ruh var ya; güneş çiy tanesi gibi uzayda buharlaştıktan ve bütün gezegenler dağılıp gittikten sonra alaycı gözlerle ufacık yıldıza bakan yarasa ruhun avare uzayda ne yapacak? Sararıp solmuş bunca hasta ruhun numaralandırıp depolanacağı özel bir müze mi var? Bu düşünce üç bin yıl önceki insanın kendini beğenmişliğinden kaynaklanıyor. Maddi dünyanın ötesinde kendisi için mevhum bir dünya tasavvur etmiş. Ama cisim yok olduktan sonra gölgesi kalmaz.

— Anlamadın maksadımı. Ben vücuttan ayrıldıktan sonra bağımsız olarak yaşayacak müstakil ve mutlak bir ruha inanmıyorum. Ama herkesin, her canlının kişiliğini oluşturan manevi özelliklerin tümü onun ruhudur. Kelebek de birtakım maddesel ve ruhsal özelliklere sahiptir ve bunların tümü onun varlığını oluşturur. Düşüncelerimiz, tasavvurlarımız doğanın dışında mı? Cismimiz doğadan aldığı maddeleri ölümden sonra ona iade ediyor. Böyle olunca, doğadan esinlendiğimiz düşünceler ve şekiller neden yok olmasın? Bu şekiller de ölümden sonra parçalanıyor fakat yok olmuyor. Vücudumuzdaki zerreler başkalarının vücutlarına nasıl geçiyorsa, sonraları bu şekillerin başka kafalarda cam ekrandaki şekiller gibi etkili olması mümkündür.

— Psikoloji veya eski ilahiyata yeni bir bölüm eklemelisin. Ben ayna ile ona akseden cisim arasında bir ilişki görmüyorum. Buna ruh diyorsan, öyle olsun. Ama bana kalırsa, "artist" başkalarından daha duyarlı olduğu ve yaşamın pisliklerini ve haşin gereksinimlerini daha iyi gördüğünden, kaçış yolu bulmak ve kendini kandırmak için, olduğu gibi değil, kendi istediği gibi, kendi ürünlerinde yansıtır bunları. Ne varki bunun ruhla bir ilgisi falan yok; sadece bir hastalık.

— Bu da bir varsayım.

— "Artist" başkalarından daha çok acı çektiğine ve bu bir hastalık olduğuna göre, doğal insanın, sağlıklı insanın iyi yemesi, iyi içmesi, iyi aşk yaşaması gerekir. Okumak, yazmak ve düşünmek; bunların tümü bedbahtlıktır, talihsizlik getirir. Çıplaklar akıllı. İnsan doğaya dönmeli, doğadan uzaklaştıkça daha

bedbaht olur diyorlar. Altın sarısı bir güneş, pırıl pırıl pınarlar, leziz meyvalar, hoş bir hava.

— Kutlarım; şair de olmuşsun!

— Seni sevdiğim, sana âşık olduğum günden beri her şey güzel geliyor bana. Bir sen elimin altında değilsin. Zaten bu yüzden bir çılgın gibi işlerimi bırakıp seni görmeye geldim.

— Vah vah, ne ızdırap! Ne romantik! Giriş yapmaya gerek yoktu. Niçin o kadar gizemli konuşuyorsun? Niçin gizli kapaklı konuşuyorsun? Üç bin yıl önceki insanların âdeti bu. Kuşkusuz aşkın da platonik.

— Hayır, kendi aşkım, benim aşkım; başkalarının aşkı benim için delil teşkil etmez. Hissettiğim gibi. Bildiğim gibi. Benden sakınınanı istiyorum... Bu konuyu açmak istemiyordum. Ama madem dünyanın sonu geliyor, madem insan nesli yok oluyor, şimdi söylemeye geldim sana.

— Teşekkür ederim. Fakat şunu da bil ki çocuksun sen... ana kuzusu! Sen aşktan değil, aşk acısından zevk alıyorsun. Seni sanatkâr yapan da bu aşk derdi zaten. Bu aşk öldü. Denemek istersen, hazırım ben. İşte yatak. (Yatağı gösterdi.)

— Rica ederim, o kadar katı olma bana karşı. Lütfen anlatma gerisini. Sözünü bitirmeni istemiyorum. İtiraf ediyorum. Eski kafalıyım. Keşke eski zamanlarda olduğu gibi şarap içip sokağa çıksam, basık kerpiç evin penceresinden, lambanın önündeki gölgeni görseydim ve oturduğun pencerenin altında sabaha kadar uyusaydım!

— Pencerenin arkasında benim başka bir erkekle sevişirken gölgemi görürdün!

— Bunu istiyorum.

— Hayır, yanılıyorsun. Hiç rüyanda gördün mü beni?

— Evet; sadece bir kez ve nefret ettim kendimden.

— Rüyanda gördüğün gibi arzuluyorsun beni. Gerçekti o; sen yanılıyorsun. Öldürülmüş şehvetin bu şekle dönüşmüş.

— Rüyamda seni öldürdüm ve ölünü kucakladım.

— Yine de hazırım. Rüyanı yorumlayabilirsin.

— Ne uğursuz bir devir!

— Aksine; birkaç yüzyıldır aşağılık uygarlık aşkı kötü kabul etmiş, birtakım hastalar ve şehvet düşkünleri kendi çıkar-

ları uğruna onu göklere çıkarmışlardı. Bugün tekrar doğaya dönüldü ve doğal sonuçlar yaşanıyor. Üstelik âdetler ve zevkler değişiyor. Bugün kadın bıktırıcı olmuş, içki de baş ağrıtıyor.

— Nasıl maddiyatçı ve hayasızlık dolu bir devirde yaşıyoruz! Şimdi anlıyorum ki insan neslinin yok oluşu bizim devrimizin akılcı sonucu. Fakat genel olarak insanlık özde bir olmuş, aynı duyguları paylaşmış, aynı şeyleri düşünmüş. Bu bakımdan günümüzdeki insanla yirmi bin yıl önceki maymun adam arasında pek fark oluşmamış, sadece uygarlık görünüşte birtakım değişiklikler yapmış onda. Günümüzdeki duyguların tümü yapmacık. İnsan uygarlığına sırt çevirmekte haklıdır Çıplaklar. Çünkü insanoğlu, hasta uygarlık düşünceleriyle yaptığı kasırlara nispetle, kuşaktan kuşağa geçen milyonlarca yıllık mirasıyla, ormanı ve yeşili görmekten, gül ve bülbülden daima keyif almış, mehtaplı geceler gökyüzüne bakmıştır. Oysa şimdi bu zevklerden mahrum olduğu, doğal çevresinden uzak kaldığı için bugünkü haline gelmiş. Örneğin, mehtaptan çok keyif alırım ben. Ne zaman aya bakacak olsam, insanın atalarının hep ona baktıklarını, hep onun karşısında düşünceye daldıklarını düşünürüm. Ağlamışlar; soğuk ve umursamaz ay ise doğmuş ve batmıştır, anıları içinde kalmış gibi. İnsanoğlunun icat ettiği lambalardan çok mehtaba bakmaktan zevk alırım ben. İnsanoğlunun tüm gereksinimlerinin ve düşüncelerinin sonucu, kendisine miras yoluyla geçen duygulardan geliyor. İlk doğal ihtiyaç olan aşk niçin bu kanunun dışında kalsın?

— Güzel bir mantık! Radyoda konuş ki herkes yararlansın. Ama aşk insanoğlunun ihtiyaçlarının ne aşağısında ne yukarısındadır. Bugün aşk ve tiyatro birbirinden ayrılmış. Sen eski kafalısın, korkak ve ödleksin. Git tedavi ol!

— Görünmek istediğin kadar katı değilsin, biliyorum. Peki niçin reddettin beni? Duygularımı her dışa vuruşumda niçin tersledin beni? Ama şimdi bakıyorum da...

— Kendimce, aşktan daha çok zevk alıyorum da ondan.

Bu sırada stüdyodan "Şebtâb"ın alarm sesi yükseldi. Ted irkilerek:

— Dinle; önemli bir haber olmalı!

— Usandım artık bu haberlerden. Ne yapacaklarsa bir an

önce yapsınlar. Hem kendileri rahatlasın hem başkalarını huzura kavuştursunlar.

— Hayır, aceleye lüzum yok. Bu da bir eğlence.

Ted, Susen'i elinden tuttu. Stüdyoya geçtiler. Susen televizyonun kenarındaki düğmeye bastı. Ekran önce rengârenk oldu, ardından "Profesör Rak'ın Laboratuvarı" yazısı çıktı. Susen kolunu Ted'in boynuna doladı ve birkaç adım öteden televizyonu izlemeye başladılar.

Ekranda bir adamın görüntüsü belirdi. Büyükçe bir masaya oturmuştu. Önünde birkaç cam boru ve türlü ilaçlar duruyordu. İlkin bir kâğıda bakıyor gibiydi. Sonra başını kaldırdı, doğal bir ifade ve çekingen bir yüzle:

— İnsanın yeryüzünde ortaya çıkışından bu yana yirmi bin yıl geçti. Bu süreçte insanoğlu çalıştı, çabaladı, doğanın unsurlarıyla mücadele etti, doğadaki eksiklikleri gidermek, yaşamak adına mantıklı bir delil bulmak için düşündü. Bugün insanların tüm inançları, dinleri ve varsayımları değerlendirildi, tecrübe edildi. Ne var ki, bunların hiçbiri insanı mutlu ve hoşnut etmeye, huzura kavuşturmaya yetmedi. Günümüzde doğanın tüm güçleri insanoğlunun elinde oyuncak olmuş, denizlerin derinliklerinden, gökyüzünün doruklarına kadar bizim için gizemli bir şey kalmamıştır. Bizi çevreleyen kuvvetlerden büyük yararlar sağlıyoruz, su enerjisini ve güneş ışığını kullanmamız gibi. Bugün yiyecek, içecek, giyim, şehvet, gezip tozmadan yana her türlü konfor tüm insanlara ulaşmıştır. İlkel atalarımızın hep arzu edegeldikleri ve kendi cennetlerini bu arzu çerçevesinde tasavvur ettikleri şey, bilim ve insanın çabası sayesinde bütün insanlara müyesser olmuştur. Soğuk, sıcak, yaşlılık, delilik, hastalık, savaş, kıyım, sınıflar arası rekabet, hatta cinayetler ve hırsızlıklara kadar her şey bilimin gelişmesi ile ortadan kalkmış, insanoğlunun tüm düşmanları kahrolmuştur. Ama bir başka bedbahtlık var: İnsanın düşüncesi aynı oranda ilerleme göstermemiştir. Üç bin yıl önce sıradan bir insan ölmeyecek kadar yiyip giyinmesini sağlayacak parayı kazanırdı. Bir karısı, bir evi ve bir dolu hurafeleri vardı. Mutluydu; kendi pisliği içinde yuvarlanıp gidiyor ve ölene dek Tanrı'ya şükrediyordu. Eskinin böylesi tembel ve günü geçirmeye yönelik yaşa-

mını bugün bilim bin kat daha kaliteli hale getirmiştir. Bugün artık elektrikli gözlerin denetimi altında özel seralarda cüzi bir çabayla milyonlarca kilo meyva, buğday, sebze ve tropik kuşak ağaçlarının selülozundan çıkarılan "Ersatz," yani besleyici maddeler, her türlü angaryadan kurtarıyor bizi. Elektrikli makinelerin yardımıyla ve bilimsel yöntemlerle pamuk, yün ve ipek yetiştiriliyor, kumaş dokunuyor, tüm insanlar ödeme veya mübadele yapmaksızın bunlardan yararlanıyor.

"Ebedi gençlik, insanoğlunun bu eski arzusu, gerçekleşmiştir. Yüzlerdeki kusurlar gideriliyor, yaş sınırı son derece yükselmiş, herkes kadına ve aşka nail oluyor, mikrop yiyici[13] hastalıkları ortadan kaldırmış, yeryüzü insan için küçülmüş. Yeryüzünü çok kısa bir zamanda ve olağanüstü bir hızla kat etmek mümkün. Yıldızlarla bağlantı kurmuşuz. Tabiat insana ne vermişti ki? Hiç. Sıcak, soğuk, açlık, yaşlılık, hastalık, dört unsurla mücadele. İnsan günümüzde bu keşmekeş içinde fethedeceğini etmiş ve arzu ettiğine kavuşmuştur.

"Fakat bütün bu gelişmelerden daha da önemlisi, insanoğlunun büyük fethi, hurafeleri fethetmesi, sınıflar arasında düşünce özgürlüğü, doğruluk ve fikrin terakkisidir. Bugün artık kimsenin cümle oyunlarına, içi boş, koca koca laflar etmeye ihtiyacı yok ve kimse kimseyi kandıramaz. Bilimsel dilde ilerleme insanlığın gösterdiği ilerlemelerin en önemlilerinden sayılır. Çünkü bilim dili sade, yalınkat, her türlü şımarık benzetme ve istiarelerden arınmış. Bir şeyi üç yüz şekilde ifade etmek mümkün değil artık.

"Affedersiniz, başınızı ağrıttım. Bu konuları herkes bilir; tekrarlamak gerekmezdi. Bu durumda insanoğlu bugün kendini tarihsel devirlerdeki insanlar arasında en mutlusu görmelidir. Daha ne ister acaba?

"Ama düşüncedeki bu gelişme ve insanın gözünün açılması mutsuz etmiş onu. Bunca gelişmeye rağmen insan eskisinden çok mutsuz, çok acı çekiyor. Bu felsefi derde, Hayyam'ın üç bin yıl önce anladığı ve 'Bir bilseler neler çekiyoruz felekten; / Gelmeyenler gelmez, gelmez asla!'* dediği bu derde bir çare bul-

13 *Bactériophage.*

* Karşılaştırınız: Sâdık Hidâyet, *Hayyam'ın Teraneleri*, çev. Mehmet Kanar, YKY, 2. baskı, İstanbul, 2000, s. 66 (Ç.N.)

mak lazım. Çünkü itiraf etmeliyiz ki bu bakımdan o zamanla aramızda bir fark yok. Bugün de Hayyam'a dem tutabiliriz. Karanlık ve amaçsız yaşam insanı Ötanazi Enstitüsü'ne[14] çekiyor ve intihar herkesi ilgilendiren bir konu haline gelmiş. Nitekim abartmadan denilebilir ki, kimse doğal ölümle ölmüyor. Demek ki ne bilim, ne türlü inançlar ve ne felsefi varsayımlar insanoğlunun ruhsal acısını azaltabilmiş. Acaba onu aldatıp, birkaç bin yıl önce olduğu gibi insanların gözüne toprak mı serpmeliyiz? Ama ne mutlu ki bu adi düşünce sadece tarihsel anılarda kaldı. Acaba günün birinde dünyamız ve güneşimiz yok olmayacak mı? Profesör Revanşîd'in* yaptığı ince hesaplara göre, üç bin beş yüz yıl sonra yeryüzü soğuyacak ve güneş enerjisi eksilecek. Ölüm tehlikesi yeryüzünü tehdit ediyor ve iki bin yıl sonra yaşam tümüyle sona erecek. Demek ki bu, insan düşüncesinin son zaferi. Doğanın kör kuvvetlerine ve hadiselere gözü bağlı teslim olmadı ve içinde uyanan cesaretle kendi meylini, kendi hoşnutluğunu ebedi yokluğa gömdü. İnsanın son zaferi, yaşamsal ihtiyaçlar kaydından azade olması yani yeryüzünden insan neslinin kalkması olacak. M3 şehrinde düzenlenen son kongrede on iki bin bilim adamı, bu işin gerçekleşmesi yolunda görüş bildirdi. Hemen hemen dünyadaki insanların tümü insan neslinin yok olmasına onay verdiklerini açıkladılar. Bir süre önce değerli meslektaşım Profesör Şok bütün insanların büyük şehirlerde bir araya getirilerek radyozil[15] gücüyle yok edilmesini önerdi. Profesör Hop, şehirlerde yaşayan halkın hopomite yöntemiyle, Profesör Şîdûş, ölümcül renk (Fatal Colour) ile öldürülmesini önerdi. Dr. Bald ozojen akımı[16] ile herkesin boğulması görüşündeydi. Böylece güzel ve sessiz sakin bir şekilde bitirilecekti iş. Ötanazi Enstitüsü'nden elde edilen son istatistik sonuçlarına göre günümüzde her gün yirmi beş binden fazla insan intihar etmiş toplukıyımın ıstırabından kurtulmak için. Demek ki farz edilen bu yolların tümü katı ve vahşice. Üstelik kesin sonuç da vermiyor. Acı ve işkenceyi yeryüzünden

14 *Institut d'Euthanasie.*

* Farsça: "Güneşin Ruhu" (Ç.N.)

15 *Radiosile.*

16 *Courant ozogène.*

kaldıracak yerde daha da kötü ve çetin bir hale sokuyor. 'Bu acı bir defaya mahsus, sonra bitiyor' diyeceksiniz. Fakat önemli olanı, şimdi yaşayanların unutulmuş olması. Onları da düşünmek, acılarına engel olmak gerek. Öte yandan, acıdan kaçınılması için gösterilen bütün ihtimama rağmen bazıları canını kurtarıp hayatta kalabilir ve onca zahmet boşa gider, yeryüzü tekrar ilk şekline döner. Bu işten amacımız, yeryüzünden acıyı kaldırmak; artırmak değil.

"Şimdi diğerlerinin önerisine bir öneri de ben getiriyorum. Yirmi yıllık tecrübe ve her gün yaptığım deneyler sonucunda elde ettiğim madde 'Serum gegen Liebesleidenschaft'* adlı bir serumdan ibaret.

"Adı uzun olduğu için buna kısaca S.G.L.L. diyebiliriz. Bu serumun özelliğine gelince, üreme yetisini yok etmekle kalmıyor, aynı zamanda şehvet duygusunu tamamen ortadan kaldırıyor. Ancak, kişinin bedensel ve zihinsel sağlığına asla zarar vermiyor. O halde toplu ölüme yanaşmayan halk yığınlarını etkisiz bırakmak için en iyi yol bu serumun kullanılması. Ne var ki, liyakat sahibi ve seçkin kişilerin 'Suicide of the fittest'** felsefesi uyarınca davranacaklarından kuşkum yok. Yirmi yıl boyunca bu serumu insanlarda ve hayvanlarda denedim, olumlu sonuç aldım. Kullanıma sunulmadan önce bu serumun etkisinin birkaç canlı örneğini göstersem iyi olur."

Bu arada Profesör Rak masadan kalktı ve bir elektrik düğmesi ile odanın duvarı açıldı. Bitişik odada genç bir adam göründü. Çıplak vaziyette bir iskemleye oturmuş, pencereden dışarıyı seyrediyordu. Anadan doğma güzel bir kadın da onun yanında oturuyordu. Profesör Rak adama işaret ederek "Lütfen S.G.L.L. serumunun üstünüzdeki etkisini anlatır mısınız?" dedi.

Adam ayağa kalktı:

— Ben çok şehvet düşkünüydüm ve bütün vaktimi alıyordu bu özelliğim. Birkaç kez ameliyat oldum ve "Rayon Vb" ışınını denedim; bir değişiklik olmadı. S.G.L.L.'yi kullandıktan sonra, sürekli kapıldığım bu heyecan ve istekten tümüyle kur-

* Almanca: "Aşk Acısına Karşı Serum" (Ç.N.).
** İngilizce: "En uygun olanın intiharı" (Ç.N.).

tuldum. Şu kadına bayılırdım. Ona ilgim hep şehvet yüzündendi, ama şimdi arkadaşız sadece. Mutsuz olduğumu söyleyemem, aksine içimde tuhaf bir huzur ve dinginlik var. Muradıma ermiş gibiyim sanki. Yeryüzünün içine düştüğü durum ve sevişme, bana o kadar gülünç geliyor ki anlatamam. Her neyse, hayatıma huzur getirdiği için Profesör Rak'a teşekkür etmeliyim.

Profesör Rak:

— Binlercesinden bir örneği gösteriyorum size. Şimdi de insanın atası "Anthropopithèque" maymununu göreceksiniz.

Bir başka kapıyı açtı. Bir koridordan geçti. Elektrik düğmesiyle bir diğer duvarı hareket ettirdi. Bir oda göründü. İçerde biri dişi öteki erkek iki büyük maymun hareketsiz duruyordu. Biri yatakta yatıyordu, diğeri eli çenesinde iskemleye kaykılmıştı.

Profesör Rak:

— Bu, soyu tükenmiş bir türdür. Bugün bilimsel yöntemlerle ve birkaç maymunun kanını karıştırarak elde ettik. İnsanoğlunun atalarının ve tükenmiş bir soy zincirinin temsilcisi. Şimdi izninizle bu dilsiz ve şehvetsiz karı kocanın yerine konuşayım. Şu anda hiçbir istek yok bunlarda. On bir yıldır akıl ve kuvvetçe bir farklılık sergilemediler. Hatta diyebilirim ki düşünceleri daha da inceldi, mizaçları iyiye doğru gitmekte. Sadece şehvet duyguları ölü. Cinlikleri eksildi, ağırbaşlı ve zararsız oldular. Öğle ve akşam yemeklerini aynı masada birlikte yiyoruz. Gördüğünüz gibi S.G.L.L. serumu kişilerde genel bir uysallık yaratıyor. Bedensel ve zihinsel açıdan da hiçbir zararı yok. Sadece bir sonraki neslin gelmesini önlüyor. Böylece şimdiki nesilden sonra kimse doğmayacak ve insan soyu yavaş yavaş ve huzur içinde kendi kendine yok olacak.

"Şimdi birazcık beklerseniz, kendi laboratuvarımda S.G.L.L. serumunun hayvanlar, hatta bitkiler ve hücreler üzerindeki etkisini göstereceğim. Sonra da büyük bilimadamları kendi görüşlerini iletecekler."

Ted, Susen'in elini tuttu ve bir kenara çekerek:

— Yeter, yetti artık...

Susen ekranın kenarındaki düğmeyi çevirdi; bir hırıltı yükselerek cereyan kesildi.

Ted:

— Susu, Susiciğim, ne dersin ha? Bütün bunlar delilik değil mi?

— Aklın sonu.

— Bak, nasıl bir devirde yaşıyoruz. Aşk, dostluk, alaka, hepsi yok olmuş, sözcükler anlamsızlaşmış. Bu hareketsiz suratları ve tahtadan yontulmuş şekilleri göremiyorum. İnsanoğlu gerçekten de çıldırmış. Cinnet ve kendini beğenmişlikten kaynaklanan bir hareketle insanın kutsal spermasını yok etmeye çalışıyor!

— Ooo! Şimdi anladık birbirimizi. Kutsal sperma! Ne garip bir niteleme! Daha demin beni eleştiren sen değil miydin? Neden yaptığım heykelden ruhun yorumu mümkün olsunmuş! Aksine, ne büyük bir mutluluktur ki bu kutsal sperma bütün cinayetlerle, işkencelerle, güzelliklerle ve budalalıklarla birlikte yok olacak. Dünya milyonlarca yıl sakin sakin kendi çevresinde döndü. İnsanoğlunun ortaya çıkışı dünyanın ömrü karşısında bir günden çok değil. O gün yeryüzünde kargaşa vardı. Bütün varlıkları canından bezdirdi. Doğanın huzurunu ve sükûnetini bozdu. Bırak, tekrar huzur gelsin dünyaya.

— Ama böylesine vahşice mi?

— Sen sanıyor musun ki ölüm isteği yaşama isteğinden daha zayıf? Aşk ve ölüm iç içe olmuş hep. İnsanoğlu yaşam savaşı verirken, aslında ölümü arzu edegelmiş. Bugün özgür kalmış; rahat bir yaşam için her şey temin edilse bile, yine de içindeki ölüm isteği zayıflamamış hatta daha bir güçlenmiş. Kendi kendini yok etme ve toplu olarak yok etme şeklini almış. Nitekim bütün insanlar sabırsızlıkla toplu yok oluşu arzulamakta, ölüm için savaşım[17] vermekte. Bu insan varlığının mantıklı sonucu.

— Çıldıracağım! Susu'm, Susiciğim, gidiyorum şimdi. Ama bir kelime, sadece bir kelimeyle cevap ver bana. Sence saçma olsa da, benim için bu kelimenin ne kadar değerli olduğunu bilemezsin. Bir kelime söyle; "Seni seviyorum", "Nefret ediyorum senden" de veya küfret, ağzını boz; odandan kov beni ama

17 *The Struggle for Death.*

bu kadar sessiz, soğukkanlı, sakin ve kayıtsız olma. Biliyorum, bunların hepsi yapmacık, hepsi gösteriş. İnsanın kalbi ve duyguları hiçbir zaman değişmez. İnsanoğlu bir gün dünyanın güneş etrafındaki yörüngesini değiştirebilse, Sirius yıldızına gidebilse bile yine aynı zayıf, korkak ve duygusal insan olurdu. Gördün işte şu maymunun gamlı bakışlarını. Ruh yüklüydü, duygu yüklüydü. İnsanoğlunun birbirine miras bıraktığı ruhtur bu. Bana bir kelimeyle cevap ver, küfret bana...

— Çocuk, ne koca bir çocuksun! Sen hâlâ iki bin yıl önceki insansın. Antropoloji[18] müzesi için güzel bir örneksin. Bunca güzel kız, bunca eğlenecek şey varken, daha ne bekliyorsun?

— Benim için hepsi bir. Tasavvur ettiğin yapay bir aşk için istemiyorum seni. Ruhum senden ayrılamaz.

— Ruh mu? Ne komiksin! Bakıyorum da büyük maymunların, Profesör Rak'ın dediği gibi atalarımızın, etkisinde kalmışsın.

Ted kapıya yaklaşırken bir şey söyleyecekmiş gibi duraladı; tekrar geri döndü. Kapı kendi kendine açıldı ve onun ardından kapandı.

* * *

Aradan altı ay geçti ve şehvet öldürücü serum herkese uygulandı. Ne var ki beklenenin aksine garip bir etkisi oldu. Çünkü laboratuvarda, sıvıda ve serumun içinde bulunan maddelerin oranında hata yapılmıştı. Sonuçta şehveti öldürmedi ama insanın bu özelliğini nötrleştirdi. Bu yüzden insanlar topluca cinnet geçirmeye, türlü yollarla intihar etmeye başladılar. Profesör Rak da öldürdü kendini. Televizyon ekranı ağardığında intiharlar, cinnet dolu hareketler, patlayan fabrikalar, şehirlerde öbek öbek çığlık atan insanlar, gözünü yuvasından çıkaran bir erkek, çocuğunun kafatasından içki içen bir kadın, odasından çiçekleri ve şehvet uyandırıcı resimleri toplayarak canına kıymış bir kız görünüyordu. İnsanlardaki gevşeklik ve çocuksu duygular inanılmaz derecede artmıştı. Hareketsiz ve sakin yüzler kırış kırış olmuş, yaşlanmıştı. Şehirlerde düzen kalma-

18 *Anthropologie.*

mış, elektrik enerjisi büyük ölçüde kesilmişti. Makineler birbirine çarpıyor, çığlık sesleri yükseliyordu. Kim kime dum dumaydı ortalık. Ölülerin toplanması sorun olmuştu. Ölenleri küle çevirecek fırınlar sürekli çalışıyor ama yine de şehirlerdeki ihtiyaca cevap vermiyordu. Ressamlar ve sanatçılar şehvet verici konuları seçer olmuştu. Sazlar şehvet verici, makamlar şehvet verici, düşünceler şehvet vericiydi. Düşünürler tüm vakitlerini şehvete ayırıyordu.

"Kanar" şehrini bir başka olay daha tehdit ediyordu. O da, Demâvend Dağı'nda volkanik belirtilerin baş göstermesiydi. Sürekli depremler oluyordu. Güçlü sismograflar volkanın püsküreceği günü, saati ve dakikayı önceden tespit etmişti ama kimsenin bunu umursadığı yoktu.

Bu değişmeler Susen'in yaşantısını da tümüyle etkiledi. S.G.L.L. serumunu aldıktan sonra ruhsal durumu bozulmuş, yüzü sararıp solmuştu. Odası şehvet verici parfüm kokuyor, sürekli şehvet uyandırıcı bir enstrüman çalıyordu. Her masaya bir içki şişesi ve kadeh konulmuştu. Odası dandiniydi. Evi, talan edildikten sonra âlem yapılıp içki içilen ve o haliyle terk edilen bir yere benziyordu.

Bir gün Susen "studio" odasında pencere kenarına oturmuş, dışarı bakıyordu. Tam karşısındaki gökdelen harap olmuş, yanmış, kırık camları islenmişti. Yolda aralıklarla kırılmış otoradyolar görülüyordu. İnsanlar korku içinde, çılgınca hareket ediyor, bir uğultudur yükseliyordu. Müteharrik yolların tümü durmuş, gökdelenin on sekizinci katındaki gezinti bahçesinde şaşkın bir kalabalık kaynaşıp duruyordu. Bir grup nümayiş yapıyor, bir kısmı da enstrüman çalıp dans ediyordu.

Susen'in dışarıyı seyrettiği sırada oda kapısının zili çaldı ve kapı açıldı. Ted heyecanlı ve perişan bir halde içeri girdi. Son zamanlarda birkaç kez Susen'i görmeye gelmişti fakat Susen Ted'e göstermediği ve bittikten sonra göstermeye söz verdiği bir heykel yapmakla meşguldü. Susen dışarıyı seyre o kadar kaptırmıştı ki kendini, ilkin Ted'i farketmedi bile.

Ted yaklaşarak:

— Eeee, neye bakıyorsun öyle?

— Aşkın zaferini izliyorum.

— Şimdi geldin mi sözüme? Aşk duygusu buydu işte. Doğanın üreme tuzağıydı bu. Tüm yaşama isteği, koşuşturmalar, insan uygarlığı, tümü bunun üzerine kurulmuştu. Bu duygu kendilerinden alınınca, bak, nasıl da binlerce yıllık düşünce ve zahmetinin sonucunu aşağılayarak yok ediyor insan. Düşüncesi, enerjisi ve yaşama karşı ilgisi kesiliyor. Çılgın ve isyankâr insanoğlunun tüm doğa kanunlarını elinin tersiyle itmesinden daha iyi ne olabilir? Doğa şimdiye dek onu tutsak ve kukla etmişti kendine. Bırak yıksın; yıkmanın da keyfi bir başka. Doğa daha sonra gıdım gıdım yıkacağına, kendi eliyle bir kerede yıksın daha iyi. Yok olma ile var etme duygusu arasında kıl kadar mesafe var.

— Şimdi heykellerini kırmaya hazır mısın sen?

— Rahatladım, kırdım hepsini. Onların malzemesiyle başka bir heykel yaptım, sadece o kaldı.

— İpekböceği heykelini de mi kırdın?

— O da eskimişti zaten; keyif almıyordum ondan.

— Şu yeni heykeli gidip görelim öyleyse. Sanırım bugün izin verirsin artık!

Birlikte kalkıp çalışma odasına geçtiler. Bir buçuk metre yüksekliğindeki büyük heykelin üstüne ipekli kadifeden, kızıl parlaklık veren bir örtü atılmıştı. Birbirine kenetlenmiş iki büyük ve zarif böcek heykeliydi bu. Bakır rengi iri kanatlarının üstünde et rengi mat bir kaplama vardı. Gövdeleri birbirine yapışmış, yekvücut olmuştu. Başlardan biri Ted'e, diğeri Susen'e benziyordu. Susen'e benzeyenin başı arkaya düşmüştü, gözleri kapalıydı; Ted'in elleri onun vücuduna girmişti.

Ted şaşkınlıkla sordu:

— Yine mi böcekler? Bu kısa ömürlü bir böcek olan "Ephemère". Bir gün yaşar ve keyif âlemi içinde ölür. Niçin bu konuyu bu yüzlerle seçtin?

— Bu senin gördüğün bir rüyaydı. Rüyanda beni boğmuş ve kucaklamıştın hani?

— Susu, bak canım, içimdeki aşk öldürülmüş, şehvet kalmış olabilir. Ama yine de tekrar ediyorum. Seni seviyorum; senin ruhunu seviyorum. Yine söylüyorum; şehvet için değil...

— S.G.L.L.'den önce ben de seni seviyor ve mahsus acı çek-

tiriyordum sana. İtiraf etmeliyim ki seni üzmekten zevk alıyordum. Ama bunlar eskide kaldı artık. Ruh masalını bırak bir yana. Şimdi seni şehvet için istiyorum. Mantığımın, duygularımın, tüm varlığımın değiştiğini hissediyorum.

— Susu, senden bir şey rica edebilir miyim? Acaba hayatımın son dakikalarını satın alabilir misin? Hayatımın son ânını şairane yapabilir misin? Hep senin elinden azap çeken şu hayatımın!

— Ha, ne demek istediğini anladım; gel benimle.

Susen, Ted'in elini tuttu; tekrar stüdyoya geçtiler. Ted elastik bir bankete oturdu. Susen enstrümanın düğmesini çevirdi, göstergesini "P" işaretinin üstüne getirdi. Hava birden kızıllaştı, sonra turuncuya döndü. Şehvet verici hoş bir melodi, heyecan verici kokularla birlikte stüdyoyu kapladı. Susen gidip Ted'in yanına oturdu. Masadaki içkiden kadehleri doldurdu. Birini Ted'e verdi, öbürünü de kendisi alıp birlikte içtiler. Ted cebinden küçük bir şişe çıkardı. İçindeki ilacı kadehe dökecekken Susen elini tuttu ve şişenin üstüne baktı.

— Ne yapmak istiyorsun? Atropine, ooo, ne eski bir sözcük! Üstünde bir karış toz var. Bu ilaçlar iki bin yıl öncesi için iyiydi. Etkisini biliyor musun? Sara, hezeyan, bayılma, sonra kâbus ve toplukıyım manzaraları, kesik başlar ve öldürene kadar bin türlü işkence. Bekle öyleyse.

Susen kalktı, odanın köşesindeki dolabın zulasından bir tüp çıkarıp Ted'e verdi.

— Bu maskeyi geçir başına ve şu balonun ağzından çok yavaş bir nefes çek ama hepsini bitirme. Bana ve Şişi'ye de bırak!

— Nedir bu?

— Protoksiddazot.[19] Uyuta uyuta götürür, hem de keyifle. Biraz şehveti uyandırır ve gündelik işleri hatırlatır; gözünün ferini alır, kulakta çınlama yapar. Ama genelde keyif vericidir.

— Laughing Gas* mı?

— Evet.

Ted başını salladı. Ucundan tüpün sarktığı maskenin bağını ensesinden bağladı. Başını yastığa bıraktı. Sakin ve mutlu bir

19 *Protoxide d'Azote.*

* İngilizce: Güldürme gazı (azot protoksit, *protoxide d'azote*) (Ç.N.)

tavır takındı. Birkaç dakika sonra gözleri kapandı. Susen maskenin bağını çözdü, tüpü kapatıp masaya koydu ve Ted'i elastik yatağa yatırdı.

* * *

O gün gurup vaktine doğru uzaklardan gürültülü sesler yükseldi; Çıplaklar topluluğu düzgün boyları, yanık renkleri, güçlü kollarıyla "Kanar" şehrine girdiler ve akşamın ilk saatlerine kadar hiçbir direnişle karşılaşmadan tüm şehri aldılar.

Çıplaklardan beş kişi kapıyı kırıp da Susen'in atölyesine girdiklerinde içeride açık kızıl bir aydınlık vardı. Şehvet verici bir melodi çalıyordu ve havada yine insanı deliye döndüren, şehvet duygusunu azdıran bir koku vardı. "Ephemère" böcek heykeli alacalı gri perdenin önünde parlıyordu. Onun önünde de, üstünde "Aşk Uykusu" yazılı, oymalı bir tabut duruyordu.

Çıplaklardan biri yaklaşıp tabutun kenarındaki düğmeye bastı. Tabut iki defa ses vererek kendiliğinden açıldı. Havadaki şehvet verici koku daha keskin olarak tabuttan yayılmaya başladı. Çıplaklar şaşırarak geri çekildiler. Çünkü yüzleri böcekler heykelindeki yüzlere benzeyen çıplak bir kadınla erkek vardı tabutun içinde. İncecik, zarif bir kumaş arasında sarmaş dolaş uyumuşlardı. Dudakları birbirine yapışıktı ve bellerine beyaz bir yılan dolanmıştı.

Erkeğini Kaybeden Kadın

Kadınların peşinden mi gidiyorsun?
Unutma kırbacı; Zerdüşt böyle dediydi.
F. Nietzsche

Sabah vakti Kalhak durağında kırmızı suratlı bodur polis orada duran arabanın şoförüne kucağı çocuklu kadını gösterdi.

— Şu kadın Mazenderan'a gitmek istiyor; buralara gelmiş. Onu şehre götürüver; sevaptır.

Kadın beklemeden otomobile bindi. Siyah çadurunun ucunu dişlerine sıkıştırmıştı. Kucağında iki yaşında bir çocuk, öbür elinde beyaz bir çıkın vardı. Kadın deri koltuğa oturduktan sonra sıtmalı kumral çocuğunu da dizine aldı. Arabadaki üç asker ile iki kadın umursamazlıkla baktılar ona ama, şoför başını çevirmeye bile tenezzül etmedi. Polis arabanın camına yaklaşarak kadına:

— Niye gidiyorsun Mazenderan'a?

— Kocamı bulmaya.

— Kocan mı kayboldu?

— Bir ay önce beş para harçsızlık koydu gitti beni.

— Nerden biliyorsun orada olduğunu?

— Arkadaşı Kel Golam dedi bana.

— Adamın bu kadar namusluysa (!) oradan da kaçar. Kaç paran var şimdi?

— İki tümen, iki hezar.*

* *Hezar:* Tümenin onda biri (Ç.N.)

— Adın ne?

— Zerrinkülah.

— Nerelisin?

— Elviz-i Şehriyarlı.

— Kocanın peşinden koşturacağına Şehriyar'a git. Üzüm vaktidir şimdi. Akrabalarının yanına git, üzüm ye. Boşuna gidiyorsun Mazenderan'a; sefil olursun oralarda; hem de bu halinle.

— Gitmem lazım.

Zerrinkülah son cümlesini özgüvenle söyledi. Kararı değiştirilemezdi sanki. Sonra fersiz gözleri, önündeki bir noktaya dalıverdi; ne birini farkediyor, ne bir şey görüyordu. Aklı başka yerdeymiş de, gayri ihtiyari konuşuyormuş gibiydi.

Polis tekrar şoföre dönerek

— Şoför bey, bu kadını Devâzdeh Dovlet'te indirip yolu tarif ediver.

Zerrinkülah polisin himayesiyle cesaret bulmuş gibi:

— Garibim ben, yolu gösterin; sevaptır.

Araba hareket ettikten sonra Zerrinkülah kıpırdamadan, tıpkı sopa yemiş köpek gibi, fersiz gözlerini önüne dikti. İri ve siyah gözlü, ince, kaytan kaşlı, küçük burunlu, etli tombul dudaklı ve çökük yanaklıydı. Buğday benizli, canlı ve taze ciltliydi. Hiçbir şeyi farketmeksizin, kıpırdamadı yerinden yol boyunca. Mahzun bakışlı sessiz çocuğu baygın baygın uyuyordu. Ezik bir nar vardı elinde. Dervâze-i Dovlet yakınlarında şoför arabayı durdurdu ve doğdoğru Dervâze-i Şemîran'a giden yolu gösterdi ona. Zerrinkülah arabadan indi ve duraksamadan, kucağında çocuk, bir elinde çıkınla uzun ve güneşli yola koyuldu. Dervâze-i Şemîran'ın hemen yanındaki garaja gitti. Yarım saat süren pazarlık ve vakit kaybından sonra işletme sahibi Sâri yolu üstündeki Asyâser'e kadar götürmeye razı oldu ve altı riyal* ücret aldı. Çevresine tıkış tıkış adam dizilmiş, ortası eşya dolu büyükçe bir kamyonet gösterdiler. Yolcular biraz daha sıkışarak ona da yer açtılar. Zerrinkülah zar zor sığıştı aralarına.

Arabaya su aldılar. Korna sesinden sonra araba benzin ve yanık yağla birlikte dumanlar çıkararak sıcak ve tozlu yo-

* *Riyal:* Tümenin onda biri (Ç.N.)

la koyuldu. Çevrede önce düzlükler vardı. Daha sonra tepeler, dağlar, uzaklardaki ağaçlar, yol kıvrımları manzarayı değiştiriyordu. Zerrinkülah ise aynı pejmürde haliyle önüne bakıyordu. Araba birkaç yerde durdu. Yolcuların izin belgeleri kontrol edildi. Öğleye doğru Şolonbe'de lastik patladı. Bazı yolcular aşağı indilerse de Zerrinkülah yerinden kıpırdamadı. Kalkarsa yerini kaybedeceğinden korkuyordu.

Çıkınını açıp peynir ekmek çıkardı. Peynire buladığı bir parça ekmeği oğluna verdi, kendisi de birkaç lokma yedi. Çocuğun afyona alışık serçe gibi çıtı çıkmıyor, sürekli uyuyordu. Konuşacak, hatta ağlayacak mecali yokmuş gibiydi.

Nihayet otomobil tekrar hareket etti. Saatler sonra Câbon ve Fîrûzkûh'tan geçti; güzel orman manzaraları belirdi. Zerrinkülah bütün bu değişiklikleri fersiz gözleri ve umursamaz bakışları ile izlerken gizliden gizliye bir mutluluk duyuyordu. İçinde uyanan gizemli sevinçle yüreği hızlı hızlı çarpıyor, özgürce soluk alıyordu. Hedefine yaklaşıyordu çünkü. Yarın kocası Gulbebû'yu bulabilirdi. Evi nasıldı acaba? Yakınları nasıl insanlardı; nasıl davranacaklardı ona? Bir ay ayrılıktan sonra Gulbebû ile nasıl karşılacak ve ne diyecekti? Ama kendisi de biliyordu Gulbebû'nun karşısında tek kelime edemeyeceğini, nutkunun tutulacağını, tüm gücünün çekileceğini. Gulbebû'da onun tüm fikrini, iradesini, gücünü etkisiz bırakan, tamamen kendisini ona tabi eden çok özel bir güç vardı. Zerrinkülah, aksine Gulbebû'nun onu tehdit edeceğini biliyordu. Sonra kırbaç, hani eşekleri dövdükleri, acısı yüreğine oturan kırbaç. Ama Zerrinkülah bunun için gidiyordu, o kırbacı arzuluyordu. Gulbebû'dan kırbaç yemek için gidiyordu aslında. Nemli hava, orman, çevrenin iç açıcı manzarası, uzaklarda çalışan insanlar, yol kenarında dikilen ve üzüm yiyen mavi abalı adam, önünden geçtiği köy evleri, bütün bunlar çocukluk günlerine götürdü Zerrinkülah'ı.

* * *

Zerrinkülah, Gulbebû'nun karısı olalı iki yıl olmuştu. Üzüm derme günlerinden birinde görmüştü Zerrinkülah Gulbebû'yu.

Zerrinkülah, komşu kızı Mihribanu, Muçul Hanım, kızkardeşleri Horşidkülah ve Bemani Hanım'ın işi gücü her gün birlikte asmalıkta üzüm dermek, parlak salkımları sepetlere ve tahta sandıklara koymaktı. Sonra bunları Siyahâb ırmağı kenarında, üstüne adak bağlanan yaşlı çınarın altına götürüyorlardı. Orada annesi, Govherbanu, Nene Abbas, Hoşkadem Bacı, Kişver Sultan, Edi Guldad ve Hodayâr ile birlikte sandıkları Perendek'in aksaçlısı Mandegar Ali'ye teslim ediyorlardı. O gün sandıkları yükleyen yeni sepetçi, Mazenderanlı Gulbebû'ydu. Bir şarkı söylüyor ve kızlara da öğretiyordu. Bu da herkesi eğlendiriyordu. Sonra bir ağızdan okuyorlardı.

Gâleş kûrî âhhâyi lele
Bevîşîm becâr âhhâyi lele
Ey poşte âcâr, do poşte âcâr
Biya beşîm becâr âhhâyi lele
*Biya beşîm fakûn to mîhâherî**

Gulbebû telaffuzlarını düzeltiyor, kızlar kahkalarla gülüyor ve bunlar o gün ikindiye kadar devam ediyordu. Kızların Gulbebû'da ilgilerini çeken şey, onun şarkısı değil, kendisi ve başta Zerrinkülah olmak üzere kalplerini fetheden cesaretiydi. Zerrinkülah onun yapılı vücudunu, kalın ensesini, kırmızı dudaklarını, kumral saçını, kıllı beyaz kollarını, hele hele ağır sepetleri yerleştirirken gösterdiği kıvraklığı görünce kendinden geçti. Üstelik Gulbebû'nun ona meylini hissettirmesi, aralarındaki etkileyici bakışmalar ancak on dört yaşında bir kız olan Zerrinkülah'ı kendisine meftun etmek için yeterliydi. Kızın içi içine sığmıyor, renkten renge giriyordu.

O gün yeni bir şey keşfetmişti. Tanımadığı bir duyguydu bu. Çünkü o güne kadar erkek hakkında fazla bilgisi yoktu. Annesi hep dövmüştü onu, gözünü yıldırmıştı. Ablaları ise çekemez, sırlarını saklarlardı hep ondan. Zerrinkülah sık sık erkek düşüncesine kapılsa da, kimseye sorma cesaretini bulamazdı kendinde. Bilirdi bunun kötü bir düşünce olduğunu; uzak durulmalıydı ondan. Sadece bir defasında komşu kızı

* Şarkı, Mazenderan Farsçasıyladır (Ç.N.)

Mihribanu, Hânum Kuçulu ve Billurî Hanum erkeğin sırlarına dair konuşmuşlardı onunla. Zerrinkülah'ı bir meraktır sarmış, az da olsa gözü açılmıştı. Hatta Mihribanu, Mandegar Ali'nin oğlu Şîrzâd'la arasındaki gizli ilişkiyi anlatmıştı ona. Ama Zerrinkülah'ın aşk ve şehvet hakkındaki üstünkörü bilgilerini Gulbebû'nun bakışları değiştiriverdi. Dizleri çözüldü. Anlatılmaz bir duyguydu bu. Tek bildiği, vücudundaki her zerrenin Gulbebû'yu istemesi ve o saatten sonra ona muhtaç olmasıydı. Gulbebû'suz bir hayat olanaksız ve dayanılmazdı onun için. Şans işte, o gün Zerrinkülah yeni kırmızı üstlüğünü giymiş, başına da halasının Meşhed'den getirdiği güzel eşarpı dolamış, yedi kat örgülü saçını da arkasından salıvermişti aşağı. Endamındaki zarafet, hareketlerindeki çekicilik ve yüzünün güzelliğine giysisi de güzellik katmıştı. Bu yüzden yüzlerce kızın, kalabalığın arasında dolaşan Gulbebû kaçamak kaçamak ona bakıp gülümsüyordu. Bir kız çocuğunun sahip olabileceği kurnazlık, kılı kırk yarma yetisi ve duygusallıkla Zerrinkülah, Gulbebû'nun kendisine mayil olduğunu, aralarında çok özel bir bağ kurulduğunu sezmişti hiç kuşkusuz. Böyle bir durumda ne yapmalıydı? Vücudunda kan öylesine hızlı dolaşmaya başlamıştı ki yanaklarını tıpkı ateşin yalazlanması gibi hararet bastığını hissetti. Yüzünün kızarıklığını Kişver Sultan'ın kızı Şehribanu fark etti.

Zerrinkülah Gulbebû'nun karısı olma umudunu besleyebilir miydi acaba? Oysa henüz kocaya varmamış iki ablası vardı. Üstelik annelerinin gözünde öbür ikisinden de bahtıkara değil miydi? Çünkü o dünyaya gelmeden babası ölmüştü. Annesi "Sen yedin babanın başını!" diye başına kakar durur, kademsizlikle suçlardı onu. Fakat aslında, annesi Zerrinkülah'ı doğurduktan sonra sıtmaya yakalanmış ve iki ay boyunca yatmıştı. Bu yüzden hoşlanmazdı annesi ondan.

O gün gurub vakti bütün işçiler paydos edip engebeli arazi üstünde kahverengi sicimlerle örülmüş gibi duran asmalıkların arasından çıktılar; Siyahâb ırmağına doğru yönelip üzümleri her günkü gibi köyün aksaçlısı Mandegar Ali'ye teslim ettiler. Zerrinkülah, annesi ve Mihribanu yolda karşılaştıkları Gûgul ile beraber yüksek burçlu kerpiç kalelerine doğru yürümeye

başladılar. Zerrinkülah yolda Gulbebû'ya olan aşkından söz etti Mihribanu'ya. Mihribanu da onu teselli etti ve elinden gelen yardımı esirgemeyeceğine söz verdi.

Zerrinkülah için ne çetin bir gece geçmişti! Gece mehtaplıydı. Uykusu tutmuyordu; su içmeye kalktı. Sonra sundurmaya çıktı. Hayır, hiç uyumak gelmiyordu içinden. Hafiften bir esinti vardı. Göğsü açık olsa da soğuğu hissetmiyordu. Odada bir ejderha gibi uyuyan annesinin horultusunu işitiyordu. Her an uyanıp ona seslenebilirdi; ama ne önemi vardı? Çünkü tüm vücudunun coşup kaynadığını hissediyordu. Ayaklarının ucuna basa basa havuz başına gitti, nar ağacının altında durdu. Bu saatte ağaç, yer, gök, yıldızlar, mehtap, hepsi özel bir lisanla konuşuyorlardı sanki onunla. Şimdiye kadar hissetmediği hüzün ve zevk verici bir haldi bu. Ağaçların, suların, meltemin, hatta evin yüksek duvarlarının ve içine hapsolduğu kalenin, havuz yalağındaki yoğurt çömleğinin dilini pekala anlıyor ve yüreğinde hissediyordu. Yıldızlar havaya saçılmış çiy taneleri gibi titrek aydınlıklarıyla zayıf ve korkak korkak ışıldıyordu. Bütün bunlar ve sıradan, önemsiz her şey tuhaf, olağandışı ve gizemli gelmeye başladı ona. Uzak ve bilinmez anlamları vardı ve kavrayamıyordu. Gayri ihtiyari elini göğsünde, memelerinde ve kollarında gezdirdi. Gece meltemi saçlarını dağıtmıştı.

Nihayet havuz başına oturdu. Boğazı düğümlenmişti. Başladı ağlamaya. Ilık gözyaşları yanaklarından süzülüyordu. Bu yumuşak ten, bu ince bel Gulbebû'nun sarması için yaratılmıştı. Küçük memeleri, kolları, tüm vücudu toprağın altına girse ne iyi olurdu! Annesinin evinde küfürle, talihsizlikle kırış kırış olup, memelerinin sarkmasından, yaşamının boşu boşuna, amaçsız ve aşksız yitip gitmesindense toprağın altında çürümesi daha iyiydi. Bu öfkenin, boğazında düğümlenen şu bedbahtlığın şerrinden kurtulmak için toprakta sürünmek, üstünü başını paralamak istiyordu. Hıçkıra hıçkıra ağladı. Yaşamı boyunca karşılaştığı tüm acı olaylar gözünde canlandı. İşittiği küfürler, yediği dayaklar. Henüz küçük bir çocukken annesi kafasına bir yumruk indirir, eline bir parça ekmek verir, kapının önüne oturturdu. O da kel, gözü illetli çocuklarla oynardı. Bir güleryüz, en küçük bir şefkat dahi görmemişti annesinden.

Bütün bu talihsizlikler on kat daha büyümüş, korkunçlaşmıştı gözünde. Yine de Mihribanu ile annesi onu teselli ediyor ve ne zaman annesinden dayak yese, onların evine sığınıyordu.

Zerrinkülah gözyaşlarını giysisinin yeniyle sildi ve birazcık yatıştığını hissetti. Izdırabı ve içindeki isyan ateşi sönünce rahatladı. Bilinmez bir sakinlik kapladı ansızın tüm vücudunu. Gözlerini kapayıp ılık havayı kokladı. Ama Gulbebû'nun yüzü gitmiyordu gözünün önünden. On on iki batmanlık denkleri saman çöpü gibi kaldırıp eşeğin sırtına koyan güçlü kolları, kumral dik saçları, kızıl kalın ensesi, bitişik gür kaşları, gür ve dolaşık sakalı. Artık anlamıştı tasarladığı sınırlı dünyanın ötesinde bir başka dünya olduğunu.

Havuzdan bir avuç su alıp çarptı yüzüne; dönüp yatağına yattı ama uyku girmedi gözüne. Yatakta döndü ha döndü. Amacı gerçekleşir, Gulbebû'nun karısı olur da baba evi zindanından kurtulursa, bir güvercin alıp salıvermeye niyet etti. Cuma gecesi İmamzade Ağa, Bîbî Sekîne türbesinde de bir mum yakma adağında bulundu. Nâyib Abdullah Mîrab'ın kızı Sitare de aynı şeyi adamış ve kocaya varmıştı.

Ertesi sabah Zerrinkülah uykusuzluktan kan oturmuş gözlerle kalktı ve üzüm dermeye gitti. Siyahâb ırmağının kenarındaki yolda, Cûgin'deki dilek çınarının dibinde durdu. Gulbebû'nun üzümleri yüklediği yerdi burası. Yerde dünden kalma ezilmiş asma yaprakları, eşek dışkısı ve kabak çekirdeği kabukları vardı. Zerrinkülah gömleğinin yakasından ip çıkardı; niyet ederek çınar dalına düğümledi. Fakat geri dönerken Mihribanu karşısına çıktı:

— Bugün niye beklemedin beni? N'apıyorsun burda?

— Hiiç, henüz uyuduğunu düşündüm; uyandırmak istemedim. Bu sabah çok erken çıktım.

Mihribanu sözünü keserek:

— Biliyorum ben, Gulbebû için değil mi!

Zerrinkülah içini döktü Mihribanu'ya; uykusuzluğunu, adağını, her şeyini bir bir anlattı. Mihribanu yine teselli etti onu ve bu konuyu annesine açmaya karar verdi. Zerrinkülah'ı seven tek kişiydi çünkü Mihribanu'nun annesi. Sabahleyin Zerrinkülah ne kadar beklese de Gulbebû'yu göremedi. Fakat

Mihribanu, Gulbebû'nun Beke'de çalıştığı haberini getirdi. Öğle yemeği için eve döndüklerinde, Zerrinkülah hole geçti, bütün kapıları kapadı, kendi kutusundaki kenarı kırık aynaya bakarak saçlarını düzgünce taradı. Görünüşüne, yüzündeki hareketlere iyice dikkat etti. İkindi vakti Gulbebû'yu görünce nasıl güleceğini, hangi hareketinin beğenileceğini inceledi. Sonunda hafifçe gülümsemeyi tercih etti. Tam gülse, güzel olmayan dişleri çıkardı meydana. Perçemlerinden birkaçını alnına döktü ve kendinden emin olarak gülümsedi. Kendisini güzel ve sevilmeye değer buldu. Uzun kirpikleri, gönül çalıcı gülümsemesi, çocuksu sade yüzü, dudak kenarlarındaki çizgi birbiriyle uyum içindeydi. Yanaklarındaki allık yüzünün esmerliğini daha bir belirginleştiriyordu. Şâhânî üzümü rengindeki dudaklarının parlak ve ıslak kırmızılığı, sıcak ağzı, hele hele gözleri, Mihribanu'nun annesinin dilinden düşürmediği alıcı bakışları, bunların tümü onu diğer genç kızlardan ayrıcalıklı kılıyordu.

Zerrinkülah öğleden sonra Mihribanu ile birlikte üzüm dermeye döndüğünde için için seviniyordu. Çünkü ne yapıp edip kendini Gulbebû'ya göstermeye karar vermişti. Gulbebû'yu orada görünce şaşkınlığı bir kat daha arttı. Tüm öğleden sonrası şakalaşmalarla, şarkılarla geçti. Pejmürde ve kederli olduğu günlerin hilafına Zerrinkülah o gün neşe içinde salkımları koparıyor, onlarla fal tutuyordu. Bir o, bir de Mihribanu üzüm tanesi koparıp yiyorlar ve niyet tutuyorlardı içlerinden. Son tane ona rastlarsa, muradına erecek, yani Gulbebû'nun karısı olacaktı.

Gurup vakti çınar dibine döndüklerinde Gulbebû ile Zerrinkülah birkaç kez bakıştılar. Gulbebû gülümsedi ona, Zerrinkülah da tebessümle cevap verdi; aynada beğendiği gülümseyişle ve ustaca bir hareketle başını sallayınca bir dizi zülüf alnına döküldü.

Dört gün bu şekilde geçti. Zerrinkülah'ın cesareti günden güne artıyordu. Derken aralarında yavaş yavaş bir ilişki kuruldu. Dördüncü gün Mihribanu, annesinin işi ayarladığı müjdesini getirdi Zerrinkülah'a. Zerrinkülah sevincinden Mihribanu'yu dudaklarından öptü. Nasıl halletmişti işi? Kimle görüşmüştü? Zerrinkülah bunu anlamaya gerek duymadı hiç. Tek

bildiği, kimi yaşlı kadınların daha çok hayat deneyimlerinin bulunduğu, düğün yapmakta, aracılık etmekte beceri kazanmış olmaları ve onun genç aklının kavrayamadığı yollar bilmeleriydi. Şimdi umutlanabilirdi artık. Asıl mesele, annesinin razı olmasıydı. Konu kendisine açılır açılmaz fırttıracak, deliye dönecek, dilinin pelesengi olan ağıza alınmadık küfür ve beddualara başlayacaktı. Zerrinkülah'ın üç abbasîlik* yevmiyesini o alıyordu çünkü.

Nihayet Mihribanu'nun annesinin ısrar ve diretmeleri sonunda annesi razı oldu; bir sürü çekişmenin ardından ona kırmızı bir takım giysilik kumaş aldı. Her parçasını keserken lanetler, beddualar yağdırdı. "Teneşir tahtasına gel inşallah! Geber de düğünün matem olsun! Ciğeri yanası! Hasreti yüreğinde kalası! Cıbıldak kocanla genç yaşta geber inşallah e mi!"

Zerrinkülah toktu bu beddualara; tesir etmiyordu artık ona. Çeyiz olarak bir bakır tencereyle pirinç semaver verdi annesi kızına.

Bir gün ikindi vakti Mihribanu'nun annesi köylüye ziyafet verdi. Köy kadınları, başlarında örtü, boyunlarında eşarp, Zerrinkülah'ın düğününe gelmişlerdi ama, kızkardeşleri Horşidkülah ve Bemâni Hanum düğünde yoktu.

Köyün hocası Seyyid Masum'u çağırdılar. Hoca efendi Zerrinkülah ile Gulbebû'nun nikahını kıydıktan sonra uğur olsun diye minbere çıkıp iki üç ravza** okudu. Annesi "Kasım'ın düğünü" ravzasını okutunca herkes hüngür hüngür ağladı. Ravza meclisi bitince Mandegar Ali ile oğlu Şîrzâd, damadın sağdıcı oldular. Damadı koltuklarından tutup düğün meclisine getirdiler. Damat üstüne şal atılmış bir iskemleye oturdu. Sonra Şîrzâd para toplamaya başladı. Önce babasına gitti ve gülümseyerek "Hele babamın cezasını keseyim bir" dedi. Tepsiyi dolaştıran Mihribanu, Mandegar Ali'nin önünde durdu. O da iki tümen çıkarıp tepsiye attı. Meclisin köşesinde oturan davulcu hemen davula vurarak "İki tümen verdin; evin şen olsun!" dedi. Böylece Zerrinkülah için otuz tümen kadar para toplandı ve düğün şen şakrak geçti.

* *Abbasî:* Eskiden kullanılan, tümenden küçük bir para birimi (Ç.N.

** Şiî imamları için okunan mersiye (Ç.N.)

Ertesi sabah Zerrinkülah ablalarına ve annesine veda etti. Ama annesi onu güleryüzle uğurlayacak yerde, evin kapısına kadar, tavukların gagaladığı karpuz kabuğuna benzer çiçek bozuğu suratıyla, kurşunlanmış domuz gibi peşinden gelerek lanetler yağdırdı. Daha sonra Zerrinkülah, Mihribanu'nun evine gitti; onunla ve annesiyle vedalaştı. Mihribanu'yu öptü ve cuma gecesi Ağa Bîbî Sekîne'de bir mum yakmasını ve bir de güvercin salıvermesini tembihledi. Denkini, semaverini ve bakır tenceresini alıp meydana gitti. Dilek çınarının dibinde Gulbebû onu bekliyordu. Eşeğe bindi. Gulbebû da öbür eşeğe binerek birlikte Tahran yolunu tuttular. Bir gün bir gecedir yoldaydılar. Zerrinkülah sevincinden uçacaktı sanki; bağıra bağıra konuşuyordu.

Mehtap çıkmıştı. Gulbebû güçlü kolunu birkaç kez kızın boynuna dolayıp dudaklarına yapıştı. Ağzı gözyaşı gibi tuzlu bir tat bırakmıştı. Gulbebû, Zerrinkülah ismini iyiye yordu. Çünkü Mazenderan'daki köyünün adı da Zerrinâbad ya da Zerrinkelâ'ydı. Bu tesadüfü bir kısmet olarak görüyordu.

Tahran'a geldikten sonra iki aylarını Serçeşme mahallesinde tuttukları küçük bir odada mutluluk içinde geçirdiler. Gulbebû gündüzleri işe gidiyor, Zerrinkülah ortalığı süpürüyor, yama yamıyor, ev işlerine koşturuyordu. Geceleri cilveleşmeyle, oynaşmayla geçiyordu. Zerrinkülah çocukluğunu, ablalarını, annesini, hatta Mihribanu'yu bile unutmuştu. Fakat şu lanet olası kötü arkadaş yok mu! Daha üçüncü ay Gulbebû'nun ahlakı değişmeye başladı. Her akşam Rıza Sibilu'nun kahvesinde Kel Golam'la esrar içiyor, karısına harçlık bile vermiyordu. Tuhaf olanı, esrar onu uyuşturacak yerde, kuruntulu ya da kafadan hasta biri gibi eve dalar dalmaz kırbaca sarılıyor ve Zerrinkülah'ı yer misin yemez misin kırbaçlıyordu. "Neden başörtünün ucu yanmış?", "Semaveri geç koydun ateşe!", "Evvelki akşam abguştu* çok tuzlu yapmıştın" gibi önemsiz bahaneler buluyordu ilkin. Sonra yorgun pırtlak gözleri yuvasında dönüyor, ucunda iki düğüm bulunan ve eşeklere vurduğu siyah deri kırbacı eline dolayıp Zerrinkülah'ın kollarına, bacaklarına, beline indiriyordu. Zerrinkülah da başörtüsüne sarınarak, âh edip

* *Abguşt:* Nohut ve fasulyeli bir et yemeği (Ç.N.)

inliyordu. Komşular odalarının yanına kadar geliyor, Gulbebû'ya bazen küfür ve beddua, bazen nasihat ediyorlardı. Sonra Gulbebû Zerrinkülah'a bir tekme savurup kırbacı rafa atıyordu ama Zerrinkülah'ın tekdüze ve kasıtlı iniltileri, ağlamaları saatlerce devam ediyordu. Keyfi yerine gelen Gulbebû odada bir köşeye çekilip bağdaş kuruyor, sırtını sandığa dayıyor ve çubuğunu yakıyordu. Dizlerinden aşağıya kadar inen kısa, mavi donu bileklerinde toplanıyordu. Bir karışlık kısmında tozluk bulunan güçlü, adaleli baldırları, beyaz bacakları görününce bir haller oluyordu Zerrinkülah'a.

Gulbebû "Bu gece ne var karı?" deyince Zerrinkülah cilveyle kalkıyor, güveci getirip bakır tasa boşaltıyordu. Ekmeği tasa daldırıp çiğ soğanla yiyorlar ve ellerini giysilerinin astarına siliyorlardı. Zerrinkülah lambanın ışığını kısıp da yeşil siyah desenli kırmızı yatağa girdikleri zaman Gulbebû karısının kenarlarında tuzlu gözyaşı birikmiş gözlerini öpüyor ve böylece barışmış oluyorlardı. Bu iş her gece tekrarlanıyordu. Zerrinkülah kırbaç altında kıvranıp inlese bile, aslında keyif alıyordu bundan. Gulbebû'nun karşısında küçük ve güçsüz hissediyordu kendini. Kırbacı yedikçe Gulbebû'ya olan bağlılığı artıyordu. Yapılı ellerini öpmek istiyordu. Kırmızı yanaklar, kalın ense, güçlü kollar, kıllı vücut, etli dudaklar, sağlam ve beyaz dişler, hele hele teninin kokusu, Gulbebû'nun ahır ahır kokan ten kokusu, haşin ve kaba hareketleri, dahası dayak atışını her şeyden çok seviyordu. Ondan iyi koca bulması mümkün müydü?

Dokuzuncu ay Zerrinkülah bir oğlan doğurdu. Fakat çocuk doğduğunda, belinde kırbaç yeri gibi iki kırmızı iz vardı. Zerrinkülah bu çizgilerin, Gulbebû'nun onu kırbaçlarken çocuğa kadar işleyen darbelerin izi olduğuna inanıyordu. Çocuk sürekli hastaydı. Zerrinkülah çocuğa Mande Ali adını verdi. Hayatta kalsın ve uzun ömürlü olsun diye Perendek'in yaşlısı Mandegar Ali'den esinlenmişti ad koyarken.

Bir süre sonra Gulbebû'nun işleri ters gitmeye başladı. Eşeklerden biri öldü, öbürünü sattı. Para da esrar, dua, sıtma tedavisi derken çarçur oldu. İşe düzensiz gidiyordu artık.

Bir yıl sonra günün biri Zerrinkülah'a beş tümen vererek "Bir iş çıktı. Yirmi gün sonra dönerim" dedi. Gidiş o gidiş; yir-

mi gün bir ay oldu, birkaç gün de geçti. Zerrinkülah tasarruf etmeye alışıktı. Kendisinin, çocuğunun boğazından keser, çalışır, çabalar, bir yıl, iki yıl bile bekleyebilirdi, ama Gulbebû'nun kocası kalmasından, geri döneceğinden kuşku duymamalıydı. Gulbebû'yu gören kadının ona dayanamayacağını, kendini kaybedeceğini, çok sürmeden kocasını elinden kapacaklarını sanıyordu Zerrinkülah. Bu yüzden kalkıştı onu aramaya. Her yerde, herkese sordu Gulbebû'yu ama kimsenin haberi yoktu.

Nihayet bir akşam Rıza Sibilu'nun kahvesine gitti. Kapıyı açınca esrar dumanı kokusu geldi burnuna. Bütün yüzler sararmış, gözler yuvalarından dışarı uğramıştı. Hasta düşüncelerini mistik bir cezbe âleminde özgürce geliştiriyorlardı.

Zerrinkülah, Kel Golam'ı tanıdı. Seslenip kocasını sordu ona. Kel Golam:

— Bebû'yu mu diyorsun? Oraya gitti. Seneye kar başladı mı döner. Seni terketti; köyü Zeynâbad'a gitti. Gittiği yeri kimseye söylemememi tembihlemişti bana.

— Zerrinâbad mı?

— Evet, Zeynâbad.

Zerrinkülah o zaman uyandı. Gulbebû ona madik atmış, sıvışıp köyüne gitmişti. Ona kaç defa anlatmıştı ailesinin Sâri yolu üzerindeki Zerrinâbad köyünde yaşadığını, iki erkek kardeşiyle bir avuç toprağı, ekini olduğunu. Gulbebû tembelliğinden, oraya giderek yan gelip yatma isteğinden bahsederdi. "Bir salatalık yemek ve ayağını duvara dayayıp uyumak" isterdi. Zerrinkülah söz vermişti orada onun hatırı için çalışacağına.

İşte böylece ani bir karar verdi Zerrinkülah. Mazenderan'a gidip Gulbebû'yu bulacaktı. Bir ay yeterli değil miydi acaba? Yine gözü yolda bekleyebilir miydi onu? Gulbebû'dan uzak kalmak dayanılır gibi değildi. Ilık nefesi, vücudunun sıcaklığı, kaba kılları, ahır ahır kokuşu. Ondan uzakken bu özelliklerin tümü gizemli ve cazip geliyordu Zerrinkülah'a. Kesinlikle yaşayamazdı Gulbebûsuz. Ne pahasına olursa olsun, istiyordu onu. Elinde değildi. İki yılda alışmıştı ona ve bir aydan fazla haber alamamıştı kocasından.

Zerrinkülah kocasını bulmak istiyordu; eşeğe vurduğu kırbaçla kırbaçlanmak, bir kez daha kocası tarafından ısırılıp sı-

kıştırılırken kucaklanmak için. Kolundaki mor kırbaç izlerini öper, yüzüne gözüne sürerdi kocası. Bütün anılar büyüleyici bir biçimde canlanıyordu Zerrinkülah'ın gözünde. Baştan ayağa Gulbebû'nun her yerini öpmek, koklamak, okşamak istiyordu. Hiçbir zaman yapmaya cesaret edemediği şeylerin kıymetini anlamıştı şimdi. Gulbebû kocaman elleriyle onu kendi göğsüne bastırırken tarifsiz bir zevk alırdı. Bitişik gür kaşları, uzun kirpikleri, fırça gibi fışkırmış kalın sakalı, büyük burnu, al yanakları, gıdısı, yakıcı sıcak nefesi, tıraşlanmış başı, geniş ağzı, kırmızı dudakları, pestil yerken çenelerinin değirmen taşı gibi işleyişi, beyaz sağlam dişlerini pestile batırışı, ışıldayan iri gözleri, durmadan hareket eden şakakları... Karanlıkta gören çocuğun korkup gulyabani sanacağı bu kafa, Zerrinkülah'ın gözünde başların en güzeliydi. Evini hatırlayacak oldu mu vücudu tir tir titriyordu. Yediği küfürler, itilip kakılmalar, beddualar... bir daha o zilleti çekmek istemiyordu. Gulbebû onun hayatını kurtaran melek değil miydi? Tek sevdiği kişi, komşu kızı Mihribanu'yu görmek istemiyor değildi ama, evlerine dönmeye hiç mi hiç niyeti yoktu. O yaşlı suratlar, daha da kötüleşen huylar.. onları asla görmek gelmiyordu içinden. Tekrar Elviz'e dönmektense, yüz kere ölsün, daha iyiydi...

Kişver Sultan'ın düğün günü daire çalarken okuduğu şarkıyı anımsadı:

Baba evi ekmek ile incir.
Koca evi sopa ile zincir.
Mübarek olsun inşallah!

Zerrrinkülah koca evindeki sopayı, zinciri baba evindeki ekmek ve incire tercih ederdi. Köşe başında dilenirdi ama oraya gitmezdi. Hayır, unutmamıştı annesinin beddualarını, düğün günü "Kasım'ın düğünü" ravzasını okutup, hıçkıra hıçkıra ağlayışını. Evlerindeki ocağa vuran, dövmeli, kemikli o eller yok mu, sanki meçhul bir kuvvetle konuşuyor ve yardım diliyordu. Ona lanet okuyor "Şu sıcak ocak alsın seni! Ciğeri yanası! Düğünün mateme dönsün e mi!" diyordu. Sonra bin türlü yasak, emir. Ne yapsa hata, ne etse yanlış! Sonra da başa kakmalar,

"Demedim miydi ben sana yaramaz bu herif diye! Layık değilsin sen! Gulbebû'dan koca olmaz sana!" Ve bir araba ağız dolusu küfür!

Bu düşünceyle ürperdi birden Zerrinkülah. Hayır, hayır, annesinin evine dönmektense, her türlü zillete katlanmayı tercih ederdi.

Bir daha Gulbebû'yu görmemek gibi bir düşünceyi aklından bile geçirmek istemezdi. Yalnızca Gulbebû onun fersiz gözlerini aydınlatabilir, hırpalanmış bedenine yeniden can verebilirdi. Ne pahasına olursun bulacaktı onu. Diyelim ki başka bir kadın almış ya da istemiyor onu; sadece yakınında bulunmak bile yeterdi ona. Hiç olmazsa günde bir kerecik olsun onu görmek için dilenmeye bile razıydı. Dövse, kovsa, aşağılasa da evine dönmekten yeğdi. Zorla değil ya, yapamıyordu işte; yaratılışı böyleydi. Çocuğu Mande Ali, hiç beklemediği bir varlıktı. İlgi de duyduğu yoktu zaten, tıpkı annesinin ona yakınlık gösterınemesi gibi. Ama şimdi çocuğun varlığına ihtiyacı vardı. Çocuğun ana ile baba arasında bağ olduğunu işitmişti çünkü. Şimdi elindeki bu silahtan umutluydu. Belki de onda zayıf kalan sevgiyi tekrar canlandırabilirdi; alışmak için çocuğu iyi gıdalarla besler, meyvalar alabilirdi. Çocuğa duyduğu birazcık ilginin sebebi, saçlarının Gulbebû'nunkilerle aynı renkte olmasıydı. Ağlayıp mızmızlanmasın diye bir parça esrar veriyordu çocuğa. Bu yüzden hep mahmur gözlerle uyukluyordu çocuk.

Zerrinkülah sora sora Gulbebû'yu bulacağından emindi. Yüreği, duyguları amacına ulaşacağını söylüyordu ona. Bu istek ve sezgisi hiç yanıltmamıştı onu.

Kocasının ardına düşmeye o gün karar verdi. Evlerinin yakınındaki sakahaneye* bir mum adadı Gulbebû'yu bulmak için. Sonra bütün çeyizi olan pirinç semaver ile bakır tencereyi üç tümen dört kırana** sattı. Mahalle esnafına oniki kıran tutan borcunu ödedi. İki tümen, iki kıranı da yol parası olarak ayırdı. Ne kadar öteberisi varsa, eski bir sandığa koydu, borcuna rehin olarak ev sahibine bıraktı. Sonra bir bohçaya iki gömlek, Mande Ali için bir takım elbise, az peynir ekmek, Gulbebû'nun se-

* *Sakahane:* Bir tür sebil (Ç.N.)

** *Kıran:* Bir riyallik para birimi (Ç.N.)

verek yediği pestillerden iki parça koydu. Üç gün süren koşuşturmadan sonra Mazenderan'a gidiş izni aldı. Ertesi sabah çıktı yola. Ama dalgınlıktan Mazenderan yerine Şemiran arabasına bindi. Polis başka bir arabayla onu geri gönderdi, o da Dervâze-i Şemiran'dan Mazenderan arabasına bindi.

* * *

Şâhî'de araba mola verdi. Hava yavaş yavaş kararıyordu. Yeni yapılmış binalar, tarımla uğraşan insanların geliş gidişleri, mavi cübbeli, çarıklı, mavi şalvarlı erkekler tıpatıp Gulbebû'ya benziyorlardı.

İki yolcu orada inince biraz yer açıldı. Araba tekrar hareket etti. Hava nemli, basık ve karanlıktı. Zerrinkülah gizliden gizliye bir huzur ve mutluluk duyuyordu. Parasız pulsuz, geleceğinden umutsuzca bilmediği bir şehirde dolaşanların mutluluğuna benziyordu bu his. Yorgundu, dudakları kurumuş, biraz da acıkmıştı. Fakat otomobilin tekdüze hareketi ve sesi, karanlık, çevresindeki yolcular, oğlunun düzgün soluk alış verişi, özellikle yorgunluk onun da uykusunu getirmişti. Uyandığında Sâri şehrindeydi. Çıkınını aldı, çocuğunu kucaklayıp arabadan indi. Şehir karanlığa ve sessizliğe gömülmüştü. Ağaçlar, yeşillikler, dumana ya da yumuşak ve geçici bir ise benziyordu. Uzaklarda bir kuşun inlercesine ötüşü bozuyordu sessizliği. Uzaklardan gelen görkemli bir iniltiydi bu. Lambalar ışıldıyor, bir evin terasında beyaz çadurlu bir kız dikiliyordu.

Zerrinkülah çevresine bakmıyordu bile. Gulbebû'nun sesinden başkasını duymuyordu. Gözünün önünde yalnızca Gulbebû'nun yüzü vardı.

Bakkal dükkânının yanında oturan iki kişiye Zerrinâbad'ı sordu. Birisi "Sâri yolu üstünde" dedi. Bir kâse su vardı orada; alıp başına dikti. Amaçsızca yürümeye başladı. Ne yol iz biliyor, ne birini tanıyordu. Yine de Gulbebû'ya yaklaştığından emindi. O heyecanı kalmamıştı artık. Burası samimi ve misafirsever bir yer gibi geliyordu ona.

Başörtüsünün ucundan bir kıran çıkarıp taze ekmek, yeşillik ve şıra aldı; bir evin önünde lamba altına oturdu. Çıkınını

açıp akşam yemeğini yedi; oğlunu da doyurdu. Sonra kalkıp bir kemerin altına çekilerek uyudu. Sabah erkenden uyanır uyanmaz şehir meydanına çıktı. Bir saat pazarlıktan sonra Zerrinâbad'a gitmek için dört kıran on şâhî'ye* bir eşek kiralayıp bindi. Bulutlu, rahatsız edici, basık, gizliden gizliye tehditkâr bir hava vardı. İnsanın yüreğine sıkıntı veriyordu. Çocuğun alnını sivrisinek sokmuş, davul gibi şişmişti. Uzun süre eşeğin üstünde sarsıldı. Güneşin, yağmurun altında çayırlıklardan, bataklıklardan geçti. Etraftaki manzara son derece güzeldi. Yeşil dağlar, sürekli değişen, ve ördeğin karnı gibi bembeyaz ve gri ovalar.

Asyâser'e varınca yine yağmur başladı. Bu kez sağanak şeklinde yağıyordu. Çaduru ıslanmıştı. Bir ağaç altına sığındı. Üstü başı kokmuştu iyice.

Tekrar yola koyulduğunda Mande Ali'yi kucağına yapıştırmış, bakışları eşeğin ön ayaklarına takılı kalmıştı. Kalbi çarpıyor, hep Gulbebû ile karşılacağı ilk ânı düşünüyordu.

Sonunda öğleye doğru Zerrinâbad'a vardı. Meydanda indi; başörtüsünün ucundan para çıkarmak istedi. Başörtüsünün ucunun açıldığını ve içinde para olmadığını gördü. Çaldırmış mıydı acaba? Hayır, o fark etmeden kimse başörtüsünün ucundan parasını çalamazdı. Unutmuş muydu yoksa dalgınlığına mı gelmişti? Hepsi mümkündü, ama ne çare? Türk lehceli eşekçi bağıra çağıra elinden çıkınını aldı, eşeğine bindi, dehleyip gitti. Olsun, ne önemi vardı? Zerrinkülah amacına ulaşmamış mıydı? Gulbebû'nun yakınında, onun köyünde değil miydi? Şimdi Gulbebû'nun evine gidip yolculuğunu anlatacak, işleri yoluna girecekti nasıl olsa. Gulbebû'nun bir tel saçına binlerce tümen feda olsundu.

Çevresine bakındı. Bu küçük köyün baskı altında geri bırakılmış bir manzarası vardı. Bir vadinin dibinde yer alıyordu ve verimli tarlalarla çevrelenmişti. Köy ve tüm ahalisi uykudaydı sanki. Uzaktan bir çoban köpeği havlıyor ve "Bebu... Bebu.. hû" diyen bir adamın sesi geliyordu. Bu ismi duyunca Zerrinkülah'ın kalbi boşa gider gibi oldu ama sesin geldiği yöne giden adamın onun Bebû'su olmadığını gördü.

* *Şâhî:* Eskiden kullanılan küçük bir para birimi (Ç.N.)

Kümeste iki kaz uyukluyor, bir tavuk pençesiyle pürdikkat toprağı eşeliyor, dağıtıyor ve yem arıyordu. Çerçöpün üstünde kırık bir kova, yırtık bir paçavra ve hıyar kabuğu vardı. Az ötede iki tavuk yere çökmüş, ayaklarından birini kanatlarının altına almışlardı. Serçelerin çıkardığı hafif mırıltılar geçici bir içtenlik ve güzellik veriyordu oraya. Meydanda üç köylü çocuğu ağızları açık ona bakıyorlardı. Bir ihtiyar attar dükkânı kenarındaki kirişe oturmuştu. Bir öbek yaban ördeği zincir olmuş, gürültü çıkararak üzerlerinden geçiyordu.

Zerrinkülah ihtiyara yaklaştı:

— Baba Ferruh'un evi neresi?

Uzaktan görünen yüksekçe bir evi eliyle işaret ederek:

— Bak ordaki eve, çardaklı olan.

Zerrinkülah oğlunu kucakladı ve umut dolu bir yürekle gösterilen eve doğru yürüdü. Kapıyı çaldı. Çiçek bozuğu yaşlı bir kadın geldi kapıya:

— Kimi arıyorsun?

— Gulbebû'yu görecektim.

— Ne işin var onunla?

— Gulbebû'nun karısıyım ben. Tahran'dan geldim. Bu da oğlu Mande Ali.

— Eee, Gulbebû karısını terk etti; boşadı onu. Boşuna gelmişsin sen.

Sonra avluya dönerek bağırdı:

— Bebû... hûû... Bebû hû..

Yakası açık gömleği, şişkin uykulu gözleriyle Gulbebû'nun biçimsiz vücudu belirdi kapıda. Sakalı bir karış uzamıştı. Yanında sarı sıska karısı da vardı; Gulbebû'ya yaslanmıştı. Kolunda ve alnında kırbaç izleri görülüyordu. Titriyordu. Kocasını elinden alacaklar korkusuyla Gulbebû'nun kolunu tutmuştu.

Zerrinkülah Gulbebû'yu görünce bağırdı:

— Bebû can, Bebû, ben geldim.

Şaşkın şaşkın bakan Gulbebû:

— Git, git hadi, tanımıyorum ben seni!

Yaşlı kadın araya girdi:

— Ne istiyorsun be oğlumdan? Utanmıyor musun haya-

sız karı! Senin çocuğun piç! Oğlumun üstüne mi yıkacaksın şimdi?

Gulbebû:

— Aklın karışmış senin. Başkasıyla karıştırıyorsun beni.

Zerrinkülah şaşakalmıştı. Gulbebû'nun böyle inkâr edeceğini hiç tahmin etmemişti. Karşılaştığı hareketler nefret uyandırdı onda. Gulbebû'nun tüm üstün vasıflarını unutarak alaycı bir dille:

— Öyleyse al çocuğunu, büyüt. Benim param yok.

Gulbebû'nun annesi:

— Bu çocuk piç! Ne bileyim ben onu nerden peydahladığını?

Zerrinkülah hiçbir şey yapamayacağını anladı. Gulbebû'ya dikti gözlerini. Şimdiye kadar onu böyle kızgın ve gözlerini vahşi görmemişti. Hayatını kurtarmış, ağa olup muradına ermiş gibi bir hali vardı. Başını derde sokmak istemiyordu. Aşağılayıcı bakışlarından onu görmeye hiç de hazır olmadığı belliydi.

Zerrinkülah boşuna ısrar etmenin yararsız olduğunu anlamıştı. Gulbebû'ya sıkı sıkıya sarılan genç kadının vücudundaki kırbaç izlerine özlemle baktı. Sonra isteksizce bir hareketle geri döndü. Gulbebû'nun annesi Kâs Aga, kendi annesi gibi kemikli ellerini sallaya sallaya, anlamadığı bir dille küfür ve beddua ediyordu. Zerrinkülah ağır adımlarla meydana doğru yürümeye başladı. Ama yolda aklına bir fikir geldi. Durdu; uyuklayan çocuğunu bir evin önüne koyarak "Sen burada otur annecim, döneceğim" dedi.

Çocuk içi pamuk doldurulmuş bebekler gibi uslu uslu oturdu orada. Oysa Zerrinkülah geri dönmeyi düşünmüyordu artık. Bu yüzden çocuğunu öpmedi bile. Çocuk işine yaramıyordu; sadece bir yük, fazladan bir boğazdı. Böylece onu başından savmış oluyordu; Gulbebû'nun terk etmesi, annesinin kovması gibi. Annesinden ne ana sevgisi görmüştü ki! Hayır, hayır, çocuğa ihtiyacı yoktu. Beş parasız, çocuksuz, yüksüz, elleri bomboş kalmıştı. Rahat bir nefes aldı. Özgürdü artık ve ne yapacağını biliyordu.

Yaşlı adam hâlâ attar dükkânının yanındaki kirişe otur-

muş, kestiriyordu. Bütün ömrünü bu kirişlerin üstünde geçirmiş, orada yaşlanmış gibiydi. Üç köylü çocuğu da dükkânın yakınlarında toprakla oynuyorlardı. Herkes umursamazca kendi işine bakıyor, vakit öldürüyordu. Önceden görmediği iri bir lâri horozu kanat çırpıyor ve çatlak çatlak ötüyordu. Kimse dönüp bakmadı ona. Hayat onun başına gelenleri önemsemiyordu sanki. Ne gelecekti başına? En kısa zamanda oradan, en azından çocuğundan kaçıp kurtulmak istiyordu. Şimdi bütün sorumluluk yükü omuzlarından kalkmıştı. Hava sıcak, nemli ve boğucuydu. Ateşli insanların ağzı gibi kupkuru kesilmişti ağzı.

Zerrinkülah nereye gittiğini bilmeden, hızlı adımlarla evlerin önünden, sokaklardan geçti. Terla kenarlarına, çayırlıklara gelince önündeki ana caddeye çıktı. Tam bu sırada eli kırbaçlı, güçlü kuvvetli, pembe beyaz suratlı genç bir adam gördü. Bir eşeğe binmişti, bir eşek de önünde koşturuyor, boynundaki çıngıraklar çangırdıyordu. Yaklaşınca Zerrinkülah "Delikanlı, sevaptır" dedi.

Adam eşeği durdurdu:

— Ne var, ne istiyorsun?

— Yabancıyım, kimsem yok. Beni de eşeğe bindir, dedi ve eliyle eşeği gösterdi.

Adam eşekten inip Zerrinkülah'ı bindirdi. Kendisi de öbür eşeğin sırtına atladı ama bakmak için asla çevirmedi yüzünü. Sonra kırbacı eline dolayıp eşeğin sağrısına vurdu. Çıngıraklar çangırdadı, yola koyuldular. Bir arpa tarlasının yanından geçerken delikanlı bir sap arpa koparıp ağzına koydu ve Zerrinkülah'ın da aşina olduğu bir makamla ıslık çalmaya başladı. Gulbebû'nun üzüm dererken, asmalıkta mırıldandığı şarkıydı bu.

Gâleş kûrî âhhâyi lele
Bevîşîm becâr âhhâyi lele
Ey poşte âcâr, do poşte âcâr
Biya beşîm becâr âhhâyi lele
Biya beşîm fakûn to mîhâherî

Bütün hayatı, gençliği, annesinin bedduaları, sonra Gulbebû ile Tahran'a geldikleri mehtaplı gece, Gulbebû'nun annesinin beddua-sı, hepsi gözünün önünden geçti. Susuzdu, açtı ama için için sevinçliydi. Niçin eşeğe bindiğini, nereye gittiğini bilmiyordu. Yine de bütün olanlara rağmen düşündü kendi kendine: Belki bu gencin de kırbaçlama âdeti vardır! Belki teni eşek ve ahır kokuyordur!

Perde Arkasındaki Bebek

Yaz tatili başlamıştı. Le Havre erkek lisesi koridorunda yatılı öğrenciler, ellerinde valiz, ıslık çalarak, sevinçle okuldan çıkıyorlardı. Sadece Mihrdad şapkası elinde, Karadeniz'de gemileri batmış gibi, üzgün üzgün valizinin başında dikiliyordu. Kel başlı, sarkık göbekli müdür yardımcısı yaklaşarak "Siz de gidiyor musunuz?" dedi.

Mihrdad kulaklarına kadar kızardı, başını öne eğdi.

Müdür yardımcısı tekrar:

— Önümüzdeki yıl okulumuzda olmayacağınız için üzgünüm. Gerçekten de ahlakınız ve davranışlarınızla öğrencilerimize örnek olmuştunuz. Fakat benden size nasihat, az utangaç olun; biraz cesaretli olun. Sizin gibi bir genç için kusur sayılır bu. Hayatta cesaretli olmak gerek.

Mihrdad cevap olarak sadece "Okulunuzdan ayrılacağım için ben de üzgünüm" dedi. Müdür yardımcısı güldü, omuzuna vurdu. Onunla tokalaştı, vedalaşarak yanından uzaklaştı. Okul kapıcısı Mihrdad'ın valizini aldı ve Anatole France Caddesi'nin sonuna kadar götürüp taksiye koydu. Mihrdad ona bahşiş verdi ve birbirlerine veda ettiler.

Mihrdad dokuz aydır Le Havre okulunda Fransızcasını ilerletiyordu. Paris'te arkadaşlarından ayrıldığı gün zorla sürüden koparılan koyun gibi itaatkâr ve olgun biri olarak Le Havre'ın yolunu tuttu. Ahlakı ve davranışları ile okulda müdür yardımcısı ve okul müdürünün teveccühünü kazandı. İtaatkâr, sessiz sakin, derslerinde gayretliydi ve okul yönetmeliğine uy-

gun hareket ediyordu. Ama sürekli kederliydi. Ödevlerini yapmaktan, derslerini ezberlemekten ve didinmekten başka bir şey bilmezdi. Ders çalışmak için dünyaya gelmişti sanki. Düşüncesi derslerinin ve kitaplarının ötesine geçmiyordu. Sıradan görünüşlü, sarı benizli, uzun boylu, sıska, fersiz yuvarlak gözlü, siyah kirpikli, kısa burunluydu. Köse olduğundan üç günde bir tıraş oluyordu. Düzenli ve basmakalıp okul yaşantısı, basmakalıp yiyecekler, basmakalıp dersler, basmakalıp uyku, basmakalıp uyanışlar ruhunu da basmakalıp yapmıştı. Kimi zaman Mihrdad okulun yüksek ve isli duvarları, fikirlerinin uyuşmadığı öğrenciler, tam anlamadığı bir dil, tanımadığı ahlak ve âdetler, türlü türlü yiyecekler arasında yalnızlık ve mahrumiyet çekerdi, tıpkı bir mahkûmun duyguları gibi. Pazar günleri birkaç saat izin alıp dolaşmaya çıkacak olsa, tiyatro ve sinemadan hoşlanmadığı için, belediyenin önündeki parkta saatlerce bir bankta oturur, kızları, gelip geçen insanları, bir şeyler ören kadınları, özgürce çimenlerde salınan serçeleri ve güvercinleri seyrederdi. Bazen de başkalarını taklit ederek yanında bir parça ekmek götürür, ekmeği ufalayıp serçelere atar veya sahile gidip, deniz fenerlerine bakan bir tepeye oturur, dalgaları ve şehrin manzarasını seyrederdi. Lamartine'in de Bourget Gölü kenarında aynı şeyi yaptığını duymuştu çünkü. Hava kötüyse bir kafede derslerini ezberlerdi. Çok huysuz olduğu için arkadaşı, can dostu da yoktu. Kendisiyle haşır neşir olacak bir İranlı da tanımıyordu.

Mihrdad, İran'da ailesi içinde dilden düşmeyen ve kadın adı duydu mu alnından kulak memelerine kadar kızaran gözü kapalı çocuklardandı. Fransız öğrenciler alay ediyorlardı onunla. Kadından, danstan, eğlenceden, spordan, sevişmelerinden söz ettikleri vakit Mihrdad saygısızlık olmasın diye onların dediklerini tasdik ederdi hep. Oysa kendi hayatındaki olaylardan onların aşk maceralarına bir şey eklemezdi. Çünkü anasının kuzusu, korkak, kederli, mahzun yetişmişti. Namahrem bir kadınla hiç konuşmamıştı. Babası ve annesi kulağını bin yıl önceki nasihatlerle doldurmuşlardı. Sonra da oğulları yoldan çıkmasın diye amcasının kızı Dırahşende'yi onunla nişanlamış, nişan törenini yapmışlardı. Oğullarını minnet altında bıraka-

cak son büyük fedakarlıklarıydı bu yaptıkları. Onlara kalırsa, iki bin yıl öncesinin işine yarayacak, iffetli, gözü gönlü temiz, ahlak abidesi olacak bir çocuk yetiştirmişlerdi. Mihrdad yirmi dört yaşındaydı ama on dört yaşındaki bir Avrupalı çocuk kadar yüreği, deneyimi, terbiyesi, uyanıklığı ve yaşama cesareti yoktu. Bir ravzahanın* minbere çıkmasını bekleyip de ağlayacakmış gibi sürekli kederliydi. Tek aşk anısı, Tahran'dan ayrıldığı ve Dırahşende'nin yaşlı gözlerle onu uğurlamaya geldiği güne aitti. Ama Mihrdad onu teselli edecek bir kelime bulamamıştı. Yani utanması engel olmuştu buna. Gerçi amcasının kızıyla aynı evde büyümüştü. Çocukken oyun arkadaşıydı. Krasin gemisinin Bender Pehlevî'den ayrılıp denizin sularını yardığı, yeşil ve rutubetli İran kıyılarının yavaş yavaş pus ve karanlıkta gözden kaybolduğu zamana kadar Dırahşende'yi unutmamıştı. Avrupa'da ilk birkaç ay onu sık sık hatırlamış, sonra yavaş yavaş unutmuştu.

Öğrenimi süresince Mihrdad'ın okulu birkaç kez tatile girdiyse de o, bütün tatillerde okulda kaldı ve ders çalıştı. Üç aylık yaz tatilinin acısını çıkarmak için hep söz vermişti kendine. Şimdi pekiyi dereceli diploması ile okuldan çıkıp da Anatol France caddesinde okulun isli görüntüsüne son kez baktıktan ve içinden veda ettikten sonra dosdoğru önceden görmüş olduğu pansiyona gitti. Bir oda tuttu. Sınıf arkadaşlarının aşk maceralarını, Grand Tavern, Casino, Dancing Royal ve benzeri yerlerden aldıkları keyfi o kadar dinlemişti ki daha ilk gece yedi yüz franklık tasarrufunu bin sekiz yüz frank aylığıyla cebine koydu ve hayatında ilk defa casino'ya gitmeye karar verdi. Akşamüstü sakal tıraşı oldu, akşam yemeğini yedi. Casino'ya gitmeden önce vakit erken olduğu için gezinmek maksadıyla Paris sokağına çıktı. Le Havre'ın bu kalabalık ve işlek sokağı limana kadar uzanıyordu.

Mihrdad ağır ağır yürüyor, etrafına bakınıyor, vitrinlere dikkat ediyordu. Parası vardı, özgürdü. Önünde üç ay vakti olduğundan bu gece de özgürlüğünden yararlanıp casino'ya gitmek istiyordu. O kadar önünden geçtiği ve asla içeri girmeye cesaret edemediği bu güzel binaya bu gece girecek ve belki de

* Şiî imamları için yazılan mersiyeleri (*ravza*) okuyan (Ç.N.)

kim bilir birkaç kız onun kara kaşına, kara gözüne vurulacaktı. Eğlene eğlene yürürken büyük bir vitrinin önünde durup baktı. Boynunu bükmüş, gülümseyen, kumral saçlı bir bayan mankenine ilişti gözü. Uzun kirpikli, iri gözlü, beyaz boyunluydu. Bir elini beline dayamıştı. Lambaların mor ışığı altındaki fıstık yeşili giysisi mankeni daha garip bir tarzda gösteriyordu. Elinde olmadan durdu; hayretten donup kalmıştı. Bu manken değil, bir kadın, dahası ona gülümseyen bir melekti. Gönül çalan soylu gülümsemesi, aklından hayalinden bile geçiremeyeceği bu gülümseme, ince, zarif ve mütenasip endamı, hepsi onun aşk, düşünce ve güzellik kavramı olarak anladıklarının üstündeydi. Üstelik bu kız konuşmuyordu. Yalan dolanla ona aşkını, ilgisini göstermek zorunda da değildi. Onun için koşuşturmaya, özlem duymaya mecbur değildi. Hep aynı güzellikte, düşüncesinin, emellerinin doruğunda canlandırıyordu onu. Ne yemek yerdi ne giyinirdi, ne bahane bulur, ne hastalanır, ne masraf ederdi. Hep razı, hep güleryüzlü. Ama hepsinden önemlisi konuşmuyor, düşüncesini belirtmiyordu. Huyları uyuşmayacak diye bir korkusu da yoktu. Değişmiyor, karnı şişmiyor, yapısı bozulmuyordu.

Bütün bu düşünceler aklından geçti. Yapabilir miydi acaba? Onu elde etmesi, koklaması, yalaması, sevdiği kokuyu ona sürmesi mümkün müydü acaba? Üstelik bu kadından utanmıyordu. Çünkü asla ele vermiyordu; yanında çekinmesi gerekmiyordu. Her zamanki iffetli, gözü gönlü temiz Mihrdad olarak kalacaktı. Ama nereye koyacaktı bu heykeli?

Hayır, şimdiye kadar gördüğü kadınlar bunun tırnağı bile olamazdı. Olabilir miydi acaba? Gülümseyişi ve gözlerinin hali bu mankeni garip bir şekilde, doğal olmayan bir ruhla canlandırmıştı gözünde. Güzellikten anladığı hatlar, renkler, uyum, ne varsa bu manken en iyisine sahipti. Şaşkınlığını arttıran bir şey de, bu mankenin kimi bakımlardan tıpatıp Dırahşende'ye benzemesiydi. Sadece onun gözleri kara, mankeninki ise elaydı. Dırahşende sürekli solgun ve üzgünken bu mankenin gülümsemesi neşe uyandırıyor, Mihrdad'ın bin türlü duyguya kapılmasına yol açıyordu.

Mankenin ayak ucuna bir etiket bırakılmış, üstüne de 350

Frank yazılmıştı. Bu mankeni 350 franka verirler miydi acaba ona? Her şeyini vermeye hazırdı. Mağaza sahibine üstündeki her şeyi verebilirdi, yeter ki bu manken onun olsun. Bir süre dalgın dalgın baktı. Birden alaya alınabileceği geldi aklına. Fakat onu seyretmekten kendini alamıyordu; elinde değildi. Casino'ya gitmekten tamamen vazgeçti. Bu mankensiz yaşamanın bir anlamı olmayacağını düşündü. Hayatına sadece bu manken bir anlam kazandırırdı. Manken onun olsaydı, hep ona bakabilseydi keşke!

Birden tüm vitrine bayan giysileri konulduğunu fark etti. Orada duruşu pek de hoş kaçmazdı. Herkesin ona baktığını sandı ama mağazaya girip de işi bitirmeye cesaret edemiyordu bir türlü. Biri gizlice gelip bu mankeni ona satsa, parasını da alsa, elalemin gözü önünde bu işi yapmak zorunda kalmasa, o adamın ellerini öper, ömrü boyunca minnettar kalırdı.

Vitrinden içeriye dikkatle baktı. Mağazada iki kadın birbirleriyle konuşuyordu. Kadınlardan biri eliyle onu gösterdi. Mihrdad'ın yüzü pancar gibi kızardı. Mağazanın üstüne baktı. "Mağaza Sigran, No. 102" yazılıydı. Yavaşça kenara çekilip birkaç adım uzaklaştı.

Rastgele yürümeye başladı. Kalbi çarpıyor, gözünün önünü görmüyordu. Büyüleyici gülümseyişi ile manken gözünün önünden gitmiyordu. Birinin elini çabuk tutup onu satın almasından korkuyordu. Diğer insanların bu mankene bu kadar umursamaz bakışlarına akıl erdiremiyordu bir türlü. Belki de onu kandırmak için böyle yapıyorlardı.

Tüm hayatının gölgede ve karanlıkta geçtiğini, nişanlısı Dırahşende'yi sevmediğini hatırladı. Avrupalı kadınlarla da o kadar kolay ilişki kuramayacağını biliyordu. Danstan, sohbetten, toplantılarda konuşmaktan, koşuşturmaktan, şık giysiler giymekten, dalkavukluktan, bunun için gereken her şeyi yapmaktan kaçıyordu çünkü. Üstelik utangaçlığı buna engel oluyordu, Mihrdad kendinde o atılganlığı görmüyordu. Hayatını aydınlatan bir ışık gibiydi bu manken. Yanına oturup da geceleri yay şeklindeki ışığını denize gönderen fenerin ışığı gibi bir şey. O kadar saf mıydı? Bu isteğin, herkesinkilerden aykırı bir istek olduğunu, onu alaya alacaklarını bilmiyor muydu? Bu

mankenin, çocuğun eline verilen bebekler gibi bir avuç mukavva, çini, boya ve pamuktan yapıldığını bilmiyor muydu? Ne konuşabilir, ne vücudu sıcaktır, ne yüzü değişir. İşte bu özellikleri yüzünden Mihrdad o mankene âşık oldu. Konuşan insandan, vücudu sıcak olan, isteklerine göre veya muhalif olarak hareket eden, kıskançlığını uyandıran insandan korkuyor, ürküyordu. Hayır, yaşamak için ihtiyacı vardı bu mankene. Bundan böyle onsuz bir şey yapamaz, yaşamını sürdüremezdi. Bütün bunları üçyüz elli franka elde etmek mümkün müydü?

Mihrdad telaşlı telaşlı gelip geçen insanlar arasında aklı karışmış halde dolaşıyordu. Yürürken kimseyi görmüyor, hiçbir şeyi fark etmiyordu. Kartondan bir adam, ruhsuz ve iradesiz bir heykel gibi yürüyordu. Ruhu şeytan tarafından ele geçirilmiş adama benziyordu. Yürürken omuzuna şal atmış, suratı aşırı makyajlı bir kadın gördü. Gayri ihtiyari kadının peşine takıldı. Kadın, kilisenin yanından isli yapılarıyla korkunç, karanlık ve dar Saint Jacques Sokağı'na saptı. Açık penceresinden fokstrot sesleri işitilen bir eve girdi. Gramofonda aralıklarla çalınan şarkıda ingilizce yanık makamıyla aynı melodi yineleniyordu. Mihrdad plak bitene kadar bir süre bekledi; bu sazın nasıl bir şey olduğunu kavrayamıyordu. Kimdi bu kadın, niçin oraya girmişti? Niçin onun peşine takılıp gelmişti?

Yine yürümeye başladı. Basık meyhanelerin kırmızı lambaları, kaçak adamlar, acayip acayip suratlar, bu tip insanlara yaraşan küçük ve gizemli kahvehaneler peşpeşe gözünün önünden geçiyordu. Limanda zift ve balık yağı kokularıyla karışık nemli ve serin bir rüzgâr esiyor, demir direklerin üstündeki renkli lambalar göz kırpıyordu. İrili ufaklı gemilerin, kayıkların, yelkenlilerin gürültüsü arasında bir sürü işçi, hırsız, ipini koparmış, sürmeyi insanın gözünden çalan yankesici, hasılı Adem soyundan ve her ırktan insan görülüyordu. Mihrdad gayri ihtiyari ceketinin düğmelerini ilikleyip boğazını temizledi. Sonra hızlı adımlarla önüne beton set çekilmiş États-Unis şosesine doğru gitti. Büyük bir gemi sahile demirlemişti ve uzaktan dizi dizi ışıkları yanıyordu. Küçük dünyalar gibi, yüzen bir şehir gibi denizin sularını yarıyor, uzak ülkelerden değişik yapılarda, acayip diller konuşan insanları

limana getiriyor, bu insanlar şehir tarafından çekilip hazmediliyordu.

Bu tuhaf yaşamları bir bir gözünün önünden geçiriyor, kadınların makyajlı yüzlerine bakıyordu. Erkekleri aldatıp kendilerine deli divane edenler bunlar mıydı? Bunların her biri mağazanın vitrinindeki o mankenden daha alçak, daha hafif birer heykel değil miydi? Hayat denilen şey tamamen yapmacık, belirsiz ve saçma geldi ona. Yoğun ve yapışkan bir maddenin içinde çırpınıyor da kurtulamıyor gibi hissetti kendini. Her şey anlamsız geldi ona. Elleri birbirinin boynunda sette oturan oğlanla kız da anlamsız geldi gözüne. Okuduğu dersler, okulun isli yapısı, hepsi yapmacık, uydurma ve oyuncak gibiydi. Mihrdad için tek gerçek vardı: Mağaza vitrinindeki manken.

Aniden geri döndü; düzgün adımlarla halkın arasından geçti. Sigran mağazasının önüne gelince durdu. Yine baktı mankene; yerli yerinde duruyordu. Hayatında ilk defa karar vermiş gibi mağazaya girdi. Siyah giysili, beyaz önlüklü güzel bir kız yapmacık bir gülüşle yaklaştı.

— Buyrun beyefendi, ne istemiştiniz?

Mihrdad vitrini göstererek:

— Şu mankeni.

— Fıstık yeşili giysiyi mi istiyordunuz? Başka renkte olanları da var. İki dakika bekleyin lütfen, şimdi elemanımız giyinir, üstünde görürsünüz. Nişanlınız için istiyor olmalısınız. Şu fıstık yeşili olanını mı istemiştiniz?

— Afedersiniz, mankeni istiyordum ben.

— Mankeni mi? Anlayamadım.

Mihrdad yersiz bir soru sorduğunu fark etti ama bozuntuya vermeden, birden ilham gelmiş gibi:

— Evet, giysili mankeni. Ben yabancıyım ve terzi dükkânım var. Bu mankeni olduğu gibi istiyorum.

— Ah! Bu zor işte. Mağaza sahibine sormalıyım. (Başka bir kadına dönerek) Susanne, Mösyö Léon'a seslen.

Mihrdad mankene yöneldi. Kırçıl sakallı, bodur, şişko, siyah giysili ve altın köstekli Mösyö Léon, tezgâhtar kızla görüştükten sonra Mihrdad'ın yanına geldi.

— Beyefendi, siz mankeni mi istemiştiniz? Mademki mes-

lektaşız, dokuz yüz frank indirimle, giysisi dahil iki bin beş yüz franga veririm size. Giysinin fiyatı üçyüz elli frank. Bu kaliteli porselenden yapılmış en iyi mankenimiz. Kutlarım sizi; işten anladığınız belli oluyor. Ünlü sanatçı "Dökro"nun eseri bu. Yeni tarzda mankenler getireceğimizden bu mankeni zararına satıyoruz. Fakat bir istisna olduğunu bilmelisiniz. Çünkü genellikle mağaza eşyasını müşteriye satmayız. Bu arada mankeni bir sandığa koyup ambalajlayabileceğimizi hatırlatayım.

Mihrdad kızarmıştı. Mağaza sahibinin ayrıntılı ve sevecen konuşması karşısında ne diyeceğini bilmiyordu. Cevap yerine iç cebinden cüzdanını çıkardı, mağaza sahibinin eline iki tane bin franklık, bir de beş yüz franklık banknot uzattı, üç yüz frank para üstü aldı. Üç yüz frankla bir ay yaşayabilir miydi? Ne önemi vardı; en büyük arzusuna kavuşmuştu nasıl olsa.

* * *

Bu olaydan beş yıl sonra Mihrdad, birisi büyük ve tabut gibi üç bavulla Tahran'a geldi. Ama evdekileri şaşırtan şey, Mihrdad'ın nişanlısı Dırahşende'ye çok resmi davranması, hatta hediye bile getirmemesiydi. Üç gün sonra annesi onu yanına çağırıp sitem etti. Hele hele altı yıl boyunca Dırahşende'nin evlilik ümidiyle evde kaldığını, birçok görücüyü geri çevirdiğini, bu yüzden Dırahşende'yi almak zorunda olduğunu söyleyerek payladı. Mihrdad bu sözleri soğukkanlılıkla dinledi ve diklenerek "Benim fikrim değişti. Asla evlenmemeye karar verdim" cevabını verdi. Çok üzülen annesi, oğlunun o utangaç ve itaatkâr Mihrdad olmadığını anladı. Ahlakındaki bu değişikliğin kefereyle haşır neşir olmasından ileri geldiği, bu yüzden düşünce ve inançlarının sarsıldığı hükmüne vardı. Fakat daha sonra ahlakına, davranışlarına iyice dikkat ettiklerinde, görüşünün aksini kanıtlayacak bir şey bulamadılar, ne yapmak istediğine de akıl erdiremediler. Mihrdad her zamanki korkak ve sönük Mihrdad'dı. Tek değişen, düşünce tarzıydı. Birkaç kişi birden davranışlarını gözlem altında tuttu ama Mihrdad'ın aşk hayatı hakkında bilgi sahibi olamadı.

Ev halkının Mihrdad hakkında zanna kapılmasına neden

olan şey, odasında kapı arkasına koyduğu kadın heykeliydi. Üstünde fıstık yeşili bir giysi bulunan ve gülümseyen heykel bir elini beline dayamış, öbür eli önüne düşmüştü; üstüne örtü olarak bir yazma atılmıştı.

Mihrdad akşamları eve dönünce kapıları kapıyor, gramofona plak koyuyor, içki içiyordu. Örtüyü mankenin üstünden aldıktan sonra, karşısındaki kanepede saatlerce oturuyor, onun güzelliğine dalıp gidiyordu. Çakırkeyif olunca kalkıp mankene yaklaşıyor, zülüflerini, giysilerini okşuyordu. Tüm aşk hayatı bununla sınırlanmıştı. Bu manken aşkın, şehvetin, arzunun mazharı olmuştu onun için.

Bir süre sonra ailesi ve özellikle bu meselede iyice meraklanan Dırahşende mankenle ilgili bir sırrın söz konusu olduğunu anladı. Dırahşende biraz da kızgınlıkla "Perde arkasındaki bebek" adını vermişti mankene. Mihrdad'ın annesi sınamak için, mankeni satmasını ve giysisini Dırahşende'ye hediye etmesini önermişti birkaç kez. Ama Mihrdad hep reddetmişti annesinin önerisini.

Öte yandan Dırahşende, Mihrdad'ın kalbini kazanmak için onun zevkini bu mankenden öğrendi; saçını manken gibi kestirip bukle bukle yaptırdı; mankenin üstündeki gibi fıstık yeşili bir giysi diktirdi. Hatta ayakkabısının modelini de mankenden aldı. Mihrdad evden çıkınca, onun odasına girip aynada mankeni taklit etmek olmuştu işi gündüzleri. Bir elini beline dayıyor, manken gibi başını biraz yatırıyor ve gülümsüyordu. Hele hele o gözlerdeki bakışlar, o çekici haller. Hem insanın yüzüne hem boşluğa bakıyor gibiydi. Bu mankenin ruhunu taklit etmek istiyordu kesinlikle. Az da olsa mankenle arasındaki benzerlik işini bir derece kolaylaştırmıştı. Dırahşende saatlerce, kendi vücudunun bütün ayrıntılarını mankenle karşılaştırıyor, onun gibi olmaya çaba gösteriyordu. Mihrdad eve gelince türlü cilvelerle ve kurnazlıkla kendini ona gösteriyordu. Önceleri zahmetleri sonuçsuz kalıyor ve Mihrdad ona yüz vermeyince, bu durum onu daha bir kamçılıyordu. Derken zamanla Mihrdad'ın ilgisini çekmeye başladı. Mihrdad'ın içinde, yüreğinde bir savaş başlamıştı. Hangisinden elini çekecekti? Amca kızının bekleyişi ve diretmesi onda hem takdir hem kin duyguları-

nı uyandırmıştı. Bir tarafta, gençliğini, aşkını parçalayan, bedbahtlığının sembolü haline gelen, rengi uçuk giysili bu soğuk heykel ile beş yıldır duygularını, eğilimlerini aldatmıştı; bir tarafta ise amcasının kızı acı çekmiş, sabretmiş, kendisini onun zevkine göre değiştirmişti. Hangisinden vazgeçebilirdi? Aşkının mazharı olan bu mankeni öyle kolay kolay gözardı edemeyeceğini hissetti. Onun kalbinde özel bir hayatı, ayrı bir yeri yok muydu acaba? Onu ne kadar aldatmıştı, onu düşünerek ne kadar eğlenmişti! Mutluluk vermişti ona. Hayalinde bu manken bir avuç çamurla peruktan ibaret değildi; belki canlı insanlardan daha gerçekçi bir varlık, canlı bir insandı. Çöpe atabilir ya da başkasına verebilir miydi onu? Mankeni verdiği kişi bunu vitrine koysun, her yabancı göz, onun güzelliğindeki sırları merak etsin, bakışlarıyla okşasın ya da kırsın, öyle mi? Doyasıya öptüğü o dudaklar, o kadar okşadığı boyun! Yok, asla! Ona kahırlanmalı, onu öldürmeliydi; tıpkı canlı bir insanı öldürür gibi, kendi elleriyle öldürmeliydi.

Amacını gerçekleştirmek için küçük bir revolver satın aldı Mihrdad. Ama düşüncesini her uygulamaya geçirmek istediğinde tereddüt içinde kalıyordu.

Bir gece Mihrdad bulut gibi sarhoş olup her zamankinden daha geç geldi eve; odasına girip ışığı açtı. Mutad programına göre örtüyü aldı, dolaptan içki şişesini çıkardı. Gramofonu kurup bir plak koydu ve üstüste iki kadeh içki içti. Sonra mankenin karşısındaki kanepeye geçip ona baktı.

Mihrdad uzunca süredir mankene bakıyor ama görmüyordu onu. Çünkü mankenin şekli kendiliğinden beyninde canlanıyordu. Âdet yerini bulsun diye yapıyordu bunu; yıllardır yaptığı buydu zaten. Bir süre daha dalgın dalgın baktıktan sonra usulca kalktı, mankene yaklaştı. Önce zülfüne dokundu, sonra boynuna ve göğsüne. Fakat ansızın kızgın demire değmiş gibi elini kaçırdı ve gerisin geri gitti. Doğru muydu, mümkün müydü hissettiği bu yakıcı hararet? Hayır, kuşkulanacak bir şey yoktu. Düş mü görüyordu, karabasan mı? Sarhoş olduğu için miydi? Yeniyle gözünü sildi ve düşüncelerini toparlamak için kanepeye attı kendini. Tam bu sırada bir elini beline dayamış mankenin gülerek adım adım yaklaştığını gördü.

Mihrdad kaçmak için çılgınca bir hareket yaptı ama bu sırada aklına geliverdi. Gayri ihtiyari elini pantolonunun cebine sokup revolveri çıkardı ve arka arkaya üç el ateş etti. Derken bir iniltiyle manken yere yığıldı. Mihrdad korkuyla eğilip mankenin başını kaldırdı. Ama bu, manken değil, kan revan içinde kalan Dırahşende'ydi.

Dua

(4) Ve yine der ki: Babanın, ananın, yakınların, akrabanın ruhlarına sahip çıkmak gerekir. (5) Ölüm yıldönümüne kadar her ay dua okunmalıdır. (6) Her yıldönümü dua okunmalıdır. (7) Böyle yapılırsa, ruhlar eve gelir. (8) Dua ile, neşe ve mutluluk içinde oradan giderler. "Bu evden koyunlar, sürü ve at eksik olmasın; çok olsun. Malları, mülkleri çok olsun. Neşe eksik olmasın. Bu evde sağlık, mutluluk, dirlik düzenlik olsun. Kötü Ehrimen bu ev hakkında bir şey işitmesin, söylemesin." diye dua ederler. (9) Dua edilmezse, ruhlar eve gelir, dua edilmesini umarlar. Akşam ibadetine kadar orada beklerler. (10) Dua edilmezse, o evden bir ok gibi fırlayıp yükselirler. "Yetiş imdadımıza Hürmüz" derler. Ağlayıp inlerler. Derler ki: "Ey adil Tanrı! Bilmiyorlar ki dünyada kalmayacaklar. Bizler gibi onlar da bu dünyadan gidecekler. Onların da ruhlarına dua okunmasına ihtiyaçları olacak. (11) Bizim onların duasına ihtiyacımız yok. Ama ruhlarımıza dua edilmiş olsaydı, bedenlerinden ve ruhlarından belaları ve acıları daha iyi defedebilirdik." (12) Ağlayarak geri dönerler, lanet okurlar. "Mademki bizi yad etmediler, Tanrı da onları hatırlamasın. Aşağılık, rezil insanlar arasında kalsınlar" derler.

Sadderbendehiş, s. 124, fıkra 51

Dar vakitti. Mûbed Âzeresp, Zerbânû'nun naaşı başında Gatha'dan birkaç şiir okuduktan sonra kitabı kapattı ve ağır adımlarla mezarlığın kısa kapısına yöneldi, önündeki basamaklardan güçlükle indi. Mütevelli koşarak demir kapıyı ürperti ve-

ren kuru bir sesle açtı, paslı topukları üstünde dönerek Zerbânû'nun üstüne kapıyı kapattı ve kilitledi. Zerbânû'nun cesedi mezarlıktaki ölülerin dağılıp parçalanmış kemikleri ve etleri arasında kendi haline terk edildi. Âzeresp alnındaki teri sildi, Zerbânû'nun akrabalarından üç kişi ve onların yanında ağlayan bir kızla birlikte şehre döndü.

Mezarlığı derin bir sessizlik kapladı. Dolunay yavaş yavaş yükseliyor ve soğuk aydınlığı arasında gitgide mezarlıkta görülmeye başlıyordu. Dairevi mezarlığın ortasına dörtgen tarhlar şeklinde taş döşenmişti. Her bölmenin üstünde bir ölü çürümüş ya da çürüyüp dağılmak üzereydi. Ete, kemiğe yapışan beyaz kefenler görülüyordu. Zerbânû'nun yanında gözleri yuvasından çıkmış, kırçıl sakallı, karnı parçalanmış bir ölü vardı. Kahverengi etleri güneşin altında kavrulmuştu. Başı yerden yüksekte, bir eli göğsünde, kuruyup çukurlaşmış gözlerle gökyüzüne boş boş bakıyordu. Cazip ve güleç bir yüzü vardı. Başı tıraşlı, bıyığı sakalı seyrek, çömelmiş vaziyetteki ayaklarından biri diğerinin üstündeydi. Tıpkı ana rahmindeki çocuğa benziyordu. Kokuşmuş yanık et kokusu, parçalanmış cesetlerin keskin ve boğucu kokusu gecenin mülayim havasına sinmişti. Ay ışığında beyaz, berrak kemikler parlıyordu. Kafatası, ayak kemikleri, kırık kaburgalar, kilitlenmiş dişler, kasılma halindeyken kenetlenmiş yumruklar can çekişmenin zon anlarındaki acıyı ve işkenceyi anlatıyordu.

Yeni gelen konuk Zerbânû bu bölmelerden birini işgal etmişti. Yüzü sakin, gözleri kapalıydı. Hurma rengi saçları, uzun kirpikleri ile dudaklarının kenarlarına acı bir tebessüm oturmuştu. İnce parmaklı küçük, beyaz ve zarif ellerinden birini göğsüne koymuşlardı. Üstünde beyaz düzgün bir gömlek vardı ve göğüs yerinden küçük memeleri görünüyordu. Gökyüzüne dönük başı yıldızları sayıyor ya da güzel bir düş gözlerinin önünden geçiyor gibiydi. Bu dingin topluluk, şehirden, insanlardan, gürültüden uzakta gizemli bir maksat için bir araya gelmiş konuklar toplantısını andırıyordu.

Gündüzleri bir öbek leş yiyici kıvrık gagaları ve güçlü pençeleriyle yakıcı güneş altında yarı yarıya pişmiş vücutları parçalıyor, gagalarını bedenlere daldırıp kanat çırpıyorlardı. Ağız-

larından kaynamış, yoğun kanlar damlıyor, mideleri leş etiyle ağırlaşıyordu. Sonra da keyiflerinden korkunç sesler çıkarıyorlardı. Geceleri uzaklardan sırtlan gülüşleri duyuluyordu. Ulumaya ve iniltiye dönüşen bu sesler bütün canlıların tüylerini ürpertiyordu. Mezarlığa gelip dört dönmeye başlayan sırtlanlar içeriye girecek yol bulamayınca, yiyeceğe uzanamayan kedi yavrusu kesiliyorlardı. Leş yiyiciler ise kendilerinden emin bir tavırla küçümseyerek onlara bakıyor ve gagalarıyla kanatlarını temizliyorlardı.

Görünüşe bakılırsa, bu sessiz mahkemede hüküm süren tek hareket buydu. Kireç ve harçtan yapılmış Zerdüşt mezarlığının binlerce yıllık serüveniydi. Dağın eteğine kurulan mezarlık uzaktan gümüş bir halkayı andırıyordu. Zamanın akıp geçişi karşısında, doğadan borç aldığı insan vücutlarını, dönüşümden ve ayrışmadan sonra doğa unsuru olarak tekrar iade eden bir kazana benziyordu.

Ama dikkat edildiğinde, mezarlığın sahanlığında bir grup insanımsı beyaz gölge görülürdü. Gölgeler mezarlığın basamaklarında oturuyor, mezarlığın çevresinde ve içinde süzülüyor, oradan oraya gidiyorlardı. Üç gün üç gecedir Zerbânû'nun ölüsü başında beyaz bir gölge elini çenesine dayamış, parçalanmak üzere soğuk ve yumuşak ceset ile alnına yapışan saçlara henüz sarkmamış memelere gözünü dikmiş, kendi kendine mırıldanıp duruyordu. Fakat yanıbaşındaki ölünün yanına oturan bir başka gölge sürekli kıpırdıyor ve aklı başka yerde olan Zerbânû'nun tam anlayamadığı birtakım şeyler söylüyordu. Diğer gölgeler ona yaklaşıp geri çekiliyorlardı.

Zebânû'nun gölgesi ilk kez komşu gölgeyi fark ediverdi ve dediklerini anladı. Gölge şöyle diyordu:

"Ey Ahuramazda! Sana sığınırım. Vah, ne bedbahtlık! Bütün günahlarımı gözlerimle görüyorum. Bir gün bin yıl gibi geliyor bana. Püf! Ne kötü bir koku! Uzak dur! Uzak dur benden pis orospu! Defol! Kimsin sen? Bu kadar çirkin birini görmedim ben! Pis Ehrimen, ne istiyorsun benden? Kötü düşüncelerim, kötü davranışlarım, kötü sözlerim değilsin sen. Nasıl oldu da benim günahlarımla bu şekle girdin? Hayır, hayır, asla... Gariplerin elinden tutardım ben. Putperestlikten, öfkeden, zu-

lümden uzak dururdum. Suyu, ateşi gözetirdim. Evimin kapısı kimseye kapalı değildi. Hiç yalan söylemedim ben. Niçin geldim buraya? Of ne korkunç!.. Git, uzak dur benden..."

Zerbânû'nun gölgesi korkudan titriyordu. Komşusuna döndü:

— Neler diyorsun sen?

Komşusu Zerbânû'yu fark etmeden korkuyla kıvranıyordu.

"Ne pislik! Ne korkunç pislik! Bu Zerringuş'un köpeği. Oh, Melek Raşnu da geldi. Şimdi günahları terazide tartacaklar. Zebaniler... ne çok zebani var! Nereden çıktı bunlar?.. Soluğum kesiliyor. İmdadıma koşacak kimse yok! Kükürt kokusu geliyor... Ne soğuk bir rüzgâr! Kemiklerim çatırdıyor! Ne pis, ne iğrenç, ne kötü bir koku! Ne kadar karanlık! Korkunç bir taşlık burası! Şu kertenkelelere bak...."

Sonra kendi ölüsünün üstüne düştü. Zerbânû korkusundan ayağa kalkıp dikilmeye başladı. Ama tam bu sırada ötekilerden daha meraklı bir gölge yaklaştı ona:

— Niçin titriyorsun? Gel, biz de oradayız. Seyretmenin yararı yok artık. Gel yanımıza.

Zerbânû:

— Ey iyi kız, kimsin sen?

— Ben ne kızım, ne iyiyim. Nâzperi'yim ben.

— Nâzperi mi?.. Söyle bana, günahkâr mıyım? Hayatım boyunca acı çektim ben.

— Ben nerden bileyim!

— Söyle bana, cehennemde miyiz yoksa cennet mi burası? (Komşusunu göstererek) Bu adam şimdi Çinud köprüsü azabından, Zerringuş'un köpeğinden, kükürt kokusundan bahsediyor, feryad ediyordu. Biz cehennemlik miyiz yani? Hiç beklemiyordum bunu doğrusu. Hayatımda o kadar acı çektim, o kadar dert gördüm ki!... Yani sen melek değil misin şimdi?

Nâzperi gülümsedi:

— Ne kadar da safsın! Ben de senin gibi biriyim. Bu adam deli. Bir haftadan fazla oldu; onun konuşmalarıyla, hareketleriyle neşemizi buluyoruz. Bazen Krusman'da, bazen Hemestegan'da, bazen Cehennem'de olduğunu sanıyor. Anlayamadın mı bunu?

— Şimdi anladım. O sırada dua ediyordum.

— Kötüsünü görmüşsün demek. Benden sana söylemesi; boşuna yorma çeneni; söylenecek daha güzel sözler var.

Zerbânû kuşkulu kuşkulu:

— Ehrimen'den yana mısın sen? Beni kandırmaya gelmedin değil mi?

— Daha çocuksun sen. Kaç gecedir burdasın?

— Üç.

— Bu gece sizin evin damına gitmeyecek miyiz? Senin için dua edecek kimse yok mu?

— Etse n'olur?

— Canım, eğlence işte. Her ölünün belirli gecelerinde hep beraber evinin damına gitmeyi âdet edindik. .. Ah bir bilsen hayatımızın ne kadar tekdüze olduğunu... Yani İmşaspendan, tanrılar, melekler, Cehennem, Hemestegan, Krusman, hepsi yalan mı diyorsun?

— Bir şey demek istemiyorum... Ne yazık ki biz de bir zamanlar inanırdık! Ama dünya insanların düşünebildiği kadar sınırlı değil. Sen sanıyor musun ki küçük ve zavallı insanoğlunun yeryüzündeki sefil hayatının, ölümünün ve yaşamının, varlığının veya yokluğunun dünyada bir etkisi olacak?

— Dünyada çektiğim bunca acı, bunca dert boşuna mıydı yani?

— Bu ümit, bu aldatmaca umutlandırıyordu seni; daha ne istiyordun ki? Biz de kendimizi kandırabilseydik keşke! Daha ne diyelim. Tecrübe sahibi olduk artık. Aramıza biri katılacak olsa, fikirleri güldürüyor bizi.

— Yani... hepsi bu kadar mı?

— Seni üzmek istemezdim. Sadece belki sana yardımım dokunur diye gelmiştim.

— Ne yardımı?

— Seni yanılgıdan kurtarmak istedim. Biraz da konuşur, dertleşir dediydim.

— Üvey kızım Nâhid'i görüp onu teselli etmek isterdim oysa.

— İstediğin kadar üzül; yaşayanlar var ya. Onlar mutlu; özgürler. Ya biz?!

— Nasıl yani?

— Onlar mutlu; özgür; peki biz neyiz? Düşünceleri karışık, birbiriyle vıcık vıcık bir avuç avare gölge!

— Peki siz bunca zamandır n'apıyordunuz?

— Gözümüz yolda bekliyoruz... Yine yeryüzüne geri dönelim diye bin türlü laflar ederler... Yazık, yazık! Mümkün mü hiç!? Yeryüzünde bir kaçış umudu var. O da ölüm, ölüm! Fakat burada ölüm de yok. Bizler mahkûmuz; duyuyor musun? Kör bir iradeye mahkûmuz. Günlerce, aylarca, yıllarca bir köşede büzüşüp kaldığın, yazın uzun günlerinde, sonbaharın yağmurlu ve kasvetli günlerinde, dolu, güneş, kar, tipi altında kendi cesedinin parça parça çözüldüğünü, akbabaların senin cesedin için dolaştıklarını görürsen, o zaman hatırlarsın sözlerimi.

— Ne acı bir hayat, ne acı bir ölüm! Çürümüş kemikler, kokuşmuş etler sizi bu düşüncelere sevk etti galiba.

Bu sırada beş gölge daha onların başına toplandı. Nâzperi Zerbânû'ya:

— Bunları tanımazsın. Cevanşîr, Âzin, Vendan, Mehyâr ve Nûşâferin. Beş ayrı düşüncede beş kişi. Hep didişirler birbirleriyle; biz de zevk alırız konuşmalarından.

Zerbânû:

— Burada da mı düşünce ve inanç ayrılığı var? Ben de sanmıştım ki bu dünyada doğruluktan başka şey olmaz.

Nâzperi:

— Ne büyük yanılgı! İnsanların mahiyeti değişmez. Bunlar da kulakları aynı fikirlerle doldurulmuş aynı dünyanın insanları. Herkesin düşüncesinin, şeklinin değişmesi sözkonusu olsaydı, eski zanlarından, yaptıklarından, dediklerinden kendini sorumlu tutan yepyeni bir varlık ortaya çıkardı.

Zerbânû:

— Öyleyse bir mükâfat ve bir de ceza var demek ki. Boşuna dememişler.

Mehyâr:

— Sonuç çıkarma hemen öyle. Nâzperi ne dedi: Herkes, yeryüzündeki düşünceleriyle bu dünyaya gelir. Ama bu ödüllendirilmek için delil teşkil etmez. Yeryüzündeki yaşamımız akıl ve mantık üstüne kurulmamış mıydı?

Zerbânû:

— Sahi, söylediklerîniz ciddi mi şaka mı, bunu bile bilmiyorum. Annem Vehâferîd'i tanıyor musunuz? Görüp, ona sormak isterdim.

Aralarına yeni katılan Şehrâm, Mehyâr'a:

— Yeni geldi; bilmez.

Cevanşîr, Zerbânû'ya:

— Burada kimse kimseyi tanımaz. Amma da safsın ha!

Nûşâferîn, Zerbânû'ya:

— Allah iyiliğini versin! On iki yıl önce ben de yeryüzündeydim ve Sinar'ı severdim. O da beni isterdi. Onun ölümünden sonra intihar ettim. Aklım sıra onu bu dünyada görecektim. Şimdi gölgelerimiz birbirinden kaçıyor; gölgelerimize kurşun sıkıyoruz. Orada her neyse, şehvet içindi, ama burada o laflar eskidi artık. Yeryüzündekiler için, mutlular için güzel laflar.

Zerbânû:

— Korkusuz, umutsuz, mutluluksuz, şehvetsiz, eğlencesiz ne yapıyorsunuz peki?

Aralarına katılan Nûşzâd:

— Siz henüz bilmiyorsunuz vakit geçirmenin azabını. Düşünce işkencesini bilemezsiniz. Bedbahtlık nedir, henüz bilmiyorsunuz. Dağlardaki şu taşların üstünde, su kenarlarında günlerce, aylarca aylak aylak dolaşırsanız, o zaman tadını anlarsınız.

Zerbânû:

— Bu sözlerin hepsi yeni benim için. Peki Ahuramazda ya da bir tanrı...

Nûşzâd lafını kesti:

— Bırak, bırak ahmakları uyutmaya yarayan şu çocukça masalları. Boş veer. Ahura'yı bir elime geçirseydim...

Zerbânû:

— Ha, şimdi anladım. Hepimiz günahkârız ve burası cehennem.

Nâzperi:

— Alışırsın, alışırsın. Yeryüzünde ne umudumuz, ne beklentimiz vardı ki? Bir avuç masalla aldatıp duruyorduk

kendimizi. Asla soran olmamıştı görüşümüzü; hep mahkûm kaldık.

Uzun boylu, iriyarı ve güleç Şîrzâd yaklaştı:

— N'oldu yine, karalar bağlamışsınız? Siz vaktinizi nasıl geçireceğinizi bilmiyorsunuz. Niçin yere, göğe küfredip duruyorsunuz? Benden öğrenin. Dünyadayken hep sarhoştum ben. Şimdi de iyi yere dükkân açtım. Gündüzleri gidip evimizin izbesindeki şarap küpünün dibine oturuyorum. Nemli hava ve şarap kokusu yeryüzündeki eski hayatımı hatırlatıyor bana. Çok beklentiniz var sizin.

Yeni gelen Hoşdîv:

— Şu Şîrzâd, hayattayken mutluydu; şimdi de mutlu. Hiçbir şeyi tındığı yok. Ben zavallıya gelince, hayatım boyunca sıkıntı çektim, bin türlü acıya katlanarak para biriktirdim. Paraları bir kumbaraya koyup ağaç dibine gömdüm. Şimdi de her gün işim gücüm, kimse paraları götürmesin diye gidip ağacın dibinde nöbet tutmak.

Mirangel:

— Benim de yaramı deştin. Ben de aynı dertten muzdaribim. Her gün çarşıya gidiyor, ortağım ve meslektaşım Fîruz'un dükkânında kenara oturuyorum. O mal satıyor, ben de varislerime kazık atmasın diye onu izliyorum.

Zerbânû:

— Peki niçin geceleri dönüyorsunuz buraya?

— Çaremiz yok çünkü. Kemiklerimizin başına gelmemiz gerek. Üstelik alıştık buraya. Bir araya gelip dertleşiyoruz. Böylesi daha iyi. Yalnızlık hiç de hoş geçmiyor. Kalınca göreceksin nasıl olsa.

Zerbânû:

— Sonunda ne olacak peki? O kadar şey dediler ki!

Kihzâd:

— Burada herkes bir şey der. Ama gidip görmek gerek. Biz görmedik. Bir kara delik. Dünyadayken burada avare olacağımızı bilirmiydik ki!

Zerbânû:

— Keyif yok, eğlence yok!

Nâzperi:

— Sıkma canını. Alışırsın. İşimiz gücümüz, bir arada oturup yeryüzündeki hayatımızı konuşmak. İyi, kötü, utanma, haya, her şey bir bizim için. Ne zaman yeni bir ölü gelse, birkaç gün onunla ilgileniriz. Zaman olur, mezarlıklardan başka ölüler getiririz. Dinlerini, inançlarını anlatırlar bize. Yeryüzündeki işlerimizi anlatırız. İki gün önce onlardan biri gelmişti buraya. Za'feran Bacı'ydı adı. Gitmek istemiyordu buradan. Ne tatlı konuşuyordu! Oysa kimileri geçimsiz ve suskun. Uzak dururlar bizden. Hep düşüncelidirler. Dağ başlarında yalnız dolaşırlar. Mesela Azernuş'a bak. İşte tepeye oturmuş yine. Ne zaman yeni bir ölü getirilse, gelir, dikkatle vücuduna bakar. Sonra yukarıya çekilip üzgün üzgün oturur. Bir başkası da Sohrab. Köpeğinin ruhuyla birlikte kuyu kenarlarında dolaşır hep. Yaşayanlar bizim için saz çalsa, gelip burada ölülerin yanında keyif alsalar ne hoş olurdu! Kendileri için de daha iyi olurdu. Çünkü günün birinde bizim gibi olacaklarını hatırlarlar. O zaman daha çok zevk alırlar hayattan.

Zerbânû:

— Öbür ölüler ne diyorlar? Hani gidip mezarlıklardan getirdikleriniz?

Nâzperi:

— Hayır, bizim durumumuz daha iyi. Kralız burada biz. Onları toprağın, çamurun altına gömüyorlar. Ne karanlık, ne korkunç, ne pis! Yılanı, çıyanı vücutlarını yiyor. Sürekli birbirleriyle didişiyorlar. Bazıları bizim mezarlığa sığınıyor. Burada özgürüz biz, tıpkı fırtınalı denizde salıverilmiş bir gemi gibi. Yanyanayız; özgürce dertleşiyoruz. Gürültü patırtıdan, ağlamalardan, inlemelerden uzağız. Bedenimizin son zerresi çözülüp dağılana kadar gözümüzle görüyoruz. O pislik içinde toprağa gömülmeyi hiç istemezdim doğrusu.

Zerbânû:

— Çıldıracağım! Yaşarken onca acı çekmiştim oysa!

Kihzâd:

— Mırın kırın yok. Mahkûm olduğumuzu unutuyorsun galiba. Elinden geliyorsa, değiştir haydi. Şu yarım aklımızla nesnelerin varlığına mantıklı bir açıklama getirmek istiyoruz. Hangisi akla dayanıyor ki? Yeryüzünde mide ve şehvet gözle-

rin önüne perde çekmiş. Ama yukarıdan baktığımızda yeryüzünde hayat bir çılgının fikriyle oluşturulmuş efsane gibi görünür.

Zerbânû:

— Canım sıkıldı bak. Dünya durdukça biz böyle kalacağız öyle mi?

Diğer gölgelerle birlikte onlara yaklaşan Reşen:

— Furûher'de karışıp tamamen yok olana kadar bekleyeceğiz.

Âzîn:

— Kulak asmayın bunun laflarına. Aklı karışmış. Dünyada kulağına okunan fikirleri tekrarlayıp duruyor.

Reşen:

— Yani sen, maddenin pisliğinden kurtulmak için bizim başka insanların veya canlıların bedenlerine geçtiğimize inanmıyor musun?

Âzîn:

— Eee, sonra n'olacak?

Reşen:

— Soyut ruh oluruz.

Âzîn:

— Ruh geldiğinde soyut değil miydi? Diyelim ki soyut oldu, nerde, ne işe yarayacak? Dünyada soyut ruh fabrikası mı var? Boş versene sen. Dünyada yaşayanların kısır fikirleridir bu; düpedüz soytarılık!

Reşen:

— Sen de hep apaçık olan şeylerden şüphe ediyorsun.

Âzîn:

— Sen de hep mevhum şeylere itikat ediyorsun.

Reşen:

— Dünyada çektiğimiz bunca acı, bunca sıkıntı yahut burada katlandıklarımız boş mu yani?

Âzîn:

— Duygularınla felsefe yapıyorsun sen; kendini aldatmak için. Aç gözünü, aç. Bak şu Şîrzâd'a. Hayatı boyunca şarap içmiş, sarhoş kalmış. Şimdi bile kendi şarap küpünün dibine gidip keyif sürüyor. Hoşdîv de tam aksine, ateşperestler gibi pa-

ra biriktirmiş. Şimdi de parasının üzerinde nöbet tutuyor. Gece gündüz aklı orada. Niçin böyle olmuş? Ne sen bilirsin, ne ben. Mantığı filan da yok bunun. Niçin buralarda derbederiz? Ne sen bilirsin, ne ben. İyisi mi, hiç konuşmamak.

Reşen:

— Herkesi kendin gibi fikirsiz mi sanıyorsun? Bütün ölüler kalacaksa, kaç yüzyıl önce kurulan ve kaç bin ölünün konulduğu bu mezarlıkta hani gölgeler nerede? Hepsu furuherde hallolup gitmiş. Sadece maddi hayata ilgi duyan bir grup kalmış. Sonra onlar da giderler, çocukların bedenine girerek tekrar yeryüzüne dönerler. Bu işlem o kadar çok tekrarlanır ki maddenin bulaşıklığından tamamen arınırlar. Maddi alakaları kesilenler, doğa güçlerine katılır ve sonunda yok olur giderler.

Âzîn:

— Yani sana göre insanların sayısı azalacak. Çünkü bir grup ruh yok olacak.

Reşen:

— Hayvanların ruhu terakki ederse, insan bedenine girer ve şehvetli insanların da hayvan bedenine geçmesi mümkündür. Bir ressam tanırım; yarasa bedenine girmişti. İnsanlardan uzakta kır çiçeklerine konardı hep.

Âzîn:

— Kim getirdi sana haberini? Hayır, yanılıyorsun, ruh da ölür. Bunlar hep varsayım. Maddi güçleri fazla olan, daha çok kalır, sonra yavaş yavaş ölür. Beden olmadan yaşamak mümkün mü hiç? Yerde, gökte ne varsa hepsi gelip geçici, fani ve yok olmaya mahkûm. Neden sonsuz yaşam umuduna kapılırız ki?

Reşen:

— Yani bizi, şu varlığımızı inkâr mı ediyorsun?

Âzîn:

— Yeryüzünde yaşayanların varlığını da inkâr ediyorum. Aslına bakarsanız, yaşayanların varlığı diye bir şey var mı acaba? Bir mevhumdan öte bir şey mi? Bir avuç gölge. Korkunç bir karabasan ya da bir esrarkeşin gördüğü dehşet verici bir kabus sonucunda oluşan bir avuç gölge. Ta başından beri bir vehim, bir aldatmacadan başka bir şey değiliz

biz. Şimdi de bir avuç mevhum ve karmakarışık düşüncelerden öte bir şey değiliz.

Nâzperi araya girdi:

— Reşen'le Âzîn yine girdi birbirine. Hep menfi, hep menfi! Başım tuttu ya! Bir de Zerbânû'ya soralım dünyada ne keyifler sürdüğünü. Sizin laflarınız hep eski laflar.

Kendi ölüsüne dalıp giden Zerbânû başını kaldırdı:

— Yine mi dünya?

Nâzperi:

— Tabii dünya. Yeryüzünde eğlence var, para var, şarap var, rüya var, unutma var, aşk var, koşuşturma, açlık, sıcak, soğuk, susuzluk, gezip tozma, hatta intihar umudu var. Ama bizim meşgul olacak bir şeyimiz yok burada. Yaşayanların hayatıyla mutlu oluyoruz ve bunu konuşarak kendimizi aldatıyoruz.

Zerbânû:

— Halbuki birbirimizin hayatına karışmıyoruz.

Nâzperi:

— Olur mu? Aksine, yaşayanlar bizi hatırlıyorlar ve tarifsiz mutlu oluyoruz. Bu yüzden dua ediyorlar. Biz de yeryüzündeki hayatımızı hatırlıyoruz. Bütün eğlencemiz kimi dostlarımızla birlikte evlerimizin damına gitmek ve bize dua edilmesini beklemek. Etmezlerse şefkat meleğiyle Ahuramazda'ya şikâyette bulunuyoruz. Bir hafta sonra benim ölüm yıldönümüm. Kızım dua edecek bana; seni de götüreyim. Sahi dua edecek kimsen yok mu senin?

Zerbânû:

— Benim bir üvey kızım var. Nâhid. Yoldan buldum onu. O edecek bana.

Nâzperi:

— Yeryüzünde ne zevk u safalar sürdün?

Zerbânû:

— Tek zevkim ölmekti. Ferhad'ı görme umuduyla hep bu dünyayı arzu ettim.

Nâzperi:

— Zavallı!... "Ben çok acı çektim" dersin hep.

Zerbânû:

— Kızkardeşim Nûşâbe ile birlikte amcamızın oğlu Ferhad'a âşık olduk. Ferhad beni çok severdi. Ama Nûşâbe, Ferhad'a aşkını ilan ettiği için ben geri çekildim. Ferhad'ın bütün evlenme tekliflerini reddettim. Sonunda Ferhad hastalandı ve iki ay sonra gözümüzün önünde can çekişe çekişe öldü. Yaşadığımız sürece evlenmeyeceğimize dair and içtik kızkardeşimle. Mor giysiler giydik. Bütün fikrimiz zikrimiz Ferhad'dı. Nûşâbe de evvelki yıl öldü ve ben yalnız kaldım. Yalnızlıktan, yolda bulduğum bir kızı evlat edindim. Nâhid şimdi on üç yaşında.

Nâzperi:

— Bunlara zevk mi denir?

Zerbânû:

— Neden olmasın? Bir gece, sadece bir gece keyif sürdüm ve hayattan zevk aldım. Kalan hayatım hep bu bir geceye odaklandı ve o umutla yaşadım. O gece ben evde yalnızken Ferhad çıkageldi. Dönmek için ısrar etse de bırakmadım. Bizim avlu büyüktür. Üst katta önü teraslı, asmalı bahçeye bakan üç odası var. Tesadüf ya, o gece yumuşak, güzel bir hava vardı. Mehtap çıkmış, tatlı tatlı rüzgâr esiyordu. Ferhad'la asmaların altında bir ağaç kütüğüne oturduk. Ferhad bana aşkını ilan ediyor, kollarımı sıkıyordu. O geceyi hiç unutmam!

Nâzperi:

— Senin için dua edecek biri yok mu yani?

Zerbânû:

— Olmaz olur mu; üvey kızım Nâhid var dedim ya. Benim için kesinlikle dua eder. Bir bilsen, ne severdi beni!

Nâzperi:

— Öyleyse evinin damına gidip seyredelim. Bizi de götürür müsün şimdi?

Zerbânû:

— Gidelim haydi.

Bütün komşular birlikte kalkıp el ele verdiler. Nâzperi, Zerbânû'yu elinden tuttu. Ayaklarının üzerinde kayıyorlardı. Derken yavaş yavaş yükseldiler yerden. Rüzgâr gibi, yayından fırlamış ok gibi gidiyorlardı. Zerbânû evini işaret edince hepsi dama indi. Terasta bir lamba yanıyordu. Bir seccade halı yayılmış, bir şişe şarap, bir sepet kiraz ve vişne konulmuştu. Terasın

önündeki bahçe sulanıp süpürülmüştü. Mehtap ışığında koyu renkli çimenler kadife gibi dalgalanıyordu. Nemli hava, yasemin, şebboy, kırmızı ve sarı gül kokuyor, her tarafta derin bir sessizlik hüküm sürüyordu.

Nâzperi:

— Evde kimse yok galiba!

Hoşdîv:

— Diriler ölüleri düşünmez!

Şehrâm:

— Dua yerine şarap ve meyva sepeti ha!

Nâzperi, Zerbânû'ya:

— Seni sevdiğini sandığın kıza bak hele! Daha ölümünün üçüncü gecesi evde yok.

Âzîn:

— Ne bitmez yolmuş!

Nûşzâd:

— Yoldan toplanan kız ancak bu kadar olur!

Âzîn:

— Dindar olduğu ne malum?

Mirangel Zerbânû'ya:

— Nişanlısı da var mı bari?

Zerbânû:

— Nâhid'i diyorsunuz? Asla. Boşuna günahına girmeyin. İffetli kızdır.

Mirangel:

— Nereye gitmiş olabilir peki?

Zerbânû:

— Yalnız başına bir kız. Belki alışverişe gitmiştir.

Mirangel:

— Diriler! Ne mutlu onlara! Bizi düşünen var mı?!

Zerbânû eliyle Nâzperi'ye işaret ederek:

— Bak, dediğim çardak tam onun gibiydi. Şurdaki asmalığa bak. Ferhad'la onun altına oturmuştuk. Ferhad ellerimi avuçlarına almış "Neden bu kadar üzgünsün? Niçin böyle oldun? Eskiden böyle değildin. Beni reddedersen n'olacağını biliyor musun? Hayır, dayanamıyorum artık. Zerican, başkasını mı seviyorsun? Söyle bana. Senin mutluluğun benim için yeter.

Başka birini istiyorsan, evlen onunla, söyle hadi" demişti. Başım önde, onun sözlerini dinlemiştim. Ama ne haldeydim, bilemezsin!

Nâzperi:

— Her birimizin böyle binlerce hikâyesi var. Daha bunlar bir şey değil. Peki dua meselesi n'oldu?

Hoşdîv:

— Boşuna harcadık vaktimizi.

Şehrâm:

— Biz biz olalım, bir daha her şeye kolayca kanmayalım.

Reşen:

— Onu Hürmüz'e şikâyet edeceğim.

Âzîn:

— Kime şikâyet edeceksin?

Reşen:

— O bilmeli duaya muhtaç olmadığımızı. Ruhlarımızda o güç olsaydı, belaları, acıları onun bedeninden daha iyi uzak tutabilirdik.

Âzîn:

— Bırak çocukluğu. İhtiyacımız yoksa, niçin geldik peki? Niye sızlanıp duruyoruz şimdi? Belaları uzaklaştırabiliyorsak, önce kendi canımızdan uzaklaştıralım.

Hoşdîv:

— Beklemeyelim boşuna, dönelim hadi.

Herkes gitmeye hazırlandı. Utanan ve boynu bükük kalan Zerbanu da içindeki şevke rağmen ister istemez kalktı. Ama tam bu sırada evin kapısı açıldı ve beyaz giyimli iki kişi gölge gibi süzüldüler içeri. Biri Nâhid, diğeri onun gibi beyazlar giymiş bir delikanlıydı. Gülüşüyor, usul usul konuşuyorlardı. Nâhid kapıyı kapadı. Delikanlı elini kızın beline attı. Çimenlerin üstünde ağır ağır ilerliyor, asmalığa doğru gidiyorlardı. Gölgeleri çimenlerin üstünde uzayıp kısalıyor, birbirine sürtünüyor, birleşiyor, birbirinden ayrılıp tekrar birleşiyordu. Fark etmedikleri halde, damdaki gölgeler onların en küçük hareketini bile dikkatle izliyordu. Nâhid'le delikanlı asmaların altında bir ağaç kütüğüne oturdular ve yaprakların titrek gölgeleri arasında gözden kayboldular. Yabangülleri ile iri ve sarı ayçiçekleri

hafif bir rüzgârla kıpırdıyor ve nemli ılık havada ay ışığı titreşiyordu. Bu olay o kadar âni meydana gelmişti ki damdaki gölgeler yerlerinde donakalmışlardı.

Âzîn:

— Gördün mü bak, dua etmedi.

Nâzperi "Biraz daha yaklaşalım bakalım" diye öneride bulunduysa da Zerbânû atılarak:

— Hayır, yazıktır. Dönsek iyi olur. Bu kadarı yeter. Hayatımın bir parçasını, bir ânını hatırlatıyor bana; gözümde canlanıyor. Değerinin kaybolmasından korkuyorum. Yaklaşmamalı. Çünkü aşk çirkin bir adamın söylediği hüzünlü ve büyüleyici bir melodi, uzaklardan gelen bir ses gibidir. Takip edip yakından bakmamak gerekir. Çünkü hatırasını ve sesinin verdiği keyfi bozar, yok eder. Aşkın eşiğine de fazla yaklaşılmamalı. Buraya kadarı yeter. Her övgüden, her duadan fazla keyif aldım bu andan. Çünkü bu bir an, mutluluğumu, tüm gençliğimi tekrar gözümde canlandırdı. Hayır, hayır, onun eşiğinden geçmemeli. Buraya kadarı yeter.

Sonra birlikte döndüler. Zerbânû kendi ölüsünün başına çekildi. Elini çenesine dayayıp oturdu ve bir daha da kimseyle konuşmadı.

Yine derin bir sessizlik hâkim oldu. Bütün gölgeler şaşkın şaşkın bir arada oturuyorlar, uzaktan sadece sırtlan gülüşü ve çakal ulumaları işitiliyordu.

Verâmin Geceleri

Papital yaprakları arasındaki bir fener, taş döşemeleri kapıya kadar gelen bir kapıyı aydınlatmıştı. Havuzun suyu kıpırdamıyor, koyu renkli yaşlı ağaçlar baharın bu ılık ve nemli gecesinde birbirine dolanmış, suskun ve itaatkâr görünüyordu. Az ötedeki sundurmada üç kişi masa başında oturuyordu. Genç bir erkek, genç bir kadın, on sekiz yaşında bir kız. Köpekleri Mişkî de masa altında uyuyordu. Ferengis, lamba ışığında sedef destesi parlayan zarif bir tar tutuyordu. Başını öne eğmiş, gözünü yerde bir noktaya dikmişti. Gülümser gibiydi. Elinde eğreti duran tarın ince tellerinden yanık bir melodi dökülüyordu. Sazın kesik kesik sesleri havada dalgalanıyor, titriyor, daha önceki ses boğulup kaybolmadan tarın tellerine bir mızrap daha iniyordu. Ferengis'in niçin hep hümayun şarkısını çaldığı belli değildi. Ya bunu daha iyi biliyor ya da daha çok hoşlanıyordu.

Daldaki bir baykuş da saz sesinin yankılanması gibi inliyordu. Feridun elini kaba cepkeninin cebine sokmuş, yarısına kadar yanan sigara dumanının kaygan, mavi kıvrımlarına bakıyordu. Sıradan şarkılardan hemen bıkardı ama yüzlerce defa dinlemiş olmasına rağmen bu şarkıya istekle kulak veriyordu. Hele hele tarı çalan Ferengis olunca. Ve elinde olmadan mazide kalıp silinmeye yüz tutmuş anılar tekrar canlanıyor ve sinema şeriti gibi gözünün önünden geçiyordu.

Gülnaz mahmur ve uykulu gözlerle üstadının ellerine ve parmaklarına özlem duyarak bakıyordu. Çünkü Feridun onun

saz çalacağına inanmıyordu. Fakat işe gittiği günler Ferengis gizlice Gülnaz'a tar meşk ettiriyordu.

Feridun İsviçre'den döneli iki yıl olmuştu. Babadan kalma mülkünde köy ve çiftlik hayatı sürdürüyordu. Bu yaşam tarzı onun tabiatına göreydi. Zaten Avrupa'da ziraat öğrenimi görmüştü. İşine o kadar sıkı sarılmıştı ki köyündeki verim beş katına birden ulaşmıştı. Arazisi Verâmin'de ve Tahran'a yakındı ama gezmek için yılda üç kez bile şehre inmezdi. Üstünde açık yakalı mintanı, kahverengi kaba cepkeni ve ayakkabılarıyla gün boyu köylüsüyle uğraşır, onlara yol gösterir, köyünün bayındırlığı ve temizliği için çalışırdı. Tek mutluluk kaynağı, her işine koşan yardımcısı ve karısı Ferengis'ti. Sabah erkenden uyanır ve bir dakika boş durmazdı. Karı koca arasında böylesi bir bağlılığa pek az rastlanırdı. Bir kere olsun araları açılmamış, birbirlerine kırılmamışlardı. Üstelik çok kısıtlı bir yaşantıları vardı. Feridun'un Ferengis ve üvey kızkardeşi Gülnaz dışında eşi dostu da yoktu. Üçü bir arada bu çiftlikte sakin ve sade bir hayat sürüyorlardı.

Evleri iki binadan oluşuyordu. Biri eski ev, diğeri Feridun'un yaptırdığı iki katlı güzel villaydı. Ferengis iki binayı da temiz ve hoş görünür bir ev haline getirmişti. Bahçeye girildi mi gül kokusundan geçilmezdi. Yeşillikler terütazeydi. Her yer yıkanmış, süpürülmüştü. Papital duvarlara tırmanmıştı.

Üçü de saza dikkatlerini verdikleri sırada ansızın duvar saati dokuzu çaldı. Feridun kol saatine baktı. Tar da susmuştu zaten. Ferengis tarı bıraktı ve olağan dışı bir ağrıdan kaçınırmış gibi elini kalbine koydu. Dişlerini sıktı, alnında ter taneleri belirdi. Benzinin solduğunu fark etmişti Feridun ama, Ferengis soğukkanlı bir görünüm sergileyerek zoraki gülümsedi. Uykusu gelen Gülnaz kalktı, sundurmanın merdivenlerini ağır ağır indi. Uzaktan, bahçıvanla konuşan, Gülnaz'ın dadısının sesi geliyordu.

Feridun sessizliği bozdu:

— Ferengis, biliyor musun, kendini zorlamaktan kalbini harap ettin! Bu durum hoşuma gitmiyor. Bir süre dinlenmelisin. Sahi, düzenli olarak içiyor musun ilaçlarını?

Ferengis biraz durduktan sonra umursamazca:

— Neye yarar? Altı aydır çeşit çeşit ilaç içiyorum. Bunlar insanı daha da kötü yapıyor.

— Demem o ki biraz kendini kolla. Bu evde kimse senin kadar çalışmıyor; hem de şu hasta halinle!

— İyiyim şimdi; bir şey yok; geçer.

— Yarın doktora gidelim mi? Gerçi bu doktorların da bir şeyden anladığı yok. Hep işi yokuşa sürüyorlar. İşleri güçleri para kazanmak.

— Kaderde ne yazılıysa, o olur.

Feridun'un sabrı taştı:

— Kader kısmet laflarından usandım artık! Neden aslı astarı olmayan şeyler söylüyorsun?

Ferengis:

— Geçen gece de öbür dünyayı inkâr etmemiş miydin sen? Hepten Avrupalı kesilip ne var ne yok sildin bir kalemde!

Feridun:

— Bunun Avrupalıyla filan ilgisi yok. Demek istediğim; kötü eğitiliyoruz biz. Bütün sakatlıklar, daha çocuk yaşta beyinlerimize doldurulan, herkesi öbür dünyaya yönlendiren hurafelerden kaynaklanıyor. Bu dünyayı bırakıp mevhum bir fikre yapışmışız. Öbür dünyadan dönüp de bize haber getiren var mı acaba? Anamızdan doğduk mu, ölene kadar ahiretimiz için ağlıyoruz. Yaşamak mı denir buna?

Ferengis kaygıyla:

— Düşünüyorum da, bu kadar sevgi dolu, iyi huylu biri olmana rağmen nasıl oluyor da hiçbir şeye inanmıyorsun?

Sâkin ve mutlu yaşamlarındaki tek ihtilaf bu sorundu. Feridun hiçbir şeye inanmazdı. Büyükannesi tarafından eski kafalı yetiştirilen Ferengis ise diretiyor ve fikrini ona kabul ettirmek istiyordu.

Fakat her defasında omuz silken Feridun gülümseyerek:

— Bak, başa döndük yine işte. Bu konulara girmek istemiyorum. İnsanların iyi ve kötü olmalarının dinle, inançla yok bir ilgisi. Bütün karışıklıklar din adamlarının başının altından çıkmış. Hep din savaşları. Haçlı Savaşları da keşişlerin başının altından çıkmış.

Ferengis pes etmedi:

— Ben senin gibi hazırcevap değilim. Ama yüreğim de tanıklık ediyor. Bu dünyadan başka bir şey daha var. Öbür dünya olmasa, insanlar nasıl rüya görürdü? Kendin söylüyordun manyetizma ile insanı uyutuyorlar diye. Hani o Fransızca kitabında ruhun resmini göstermedin miydi bana? Avrupalılara inanıyorsun ya!

Feridun yanıt verdi:

— Kim demiş canım? Avrupalının yazdığı her saçma şey doğru olacak diye kaide mi var? Bunlar Avrupa'daki yaşlı kadınları inançları.

Tekrar kol saatine baktı ve esneyerek:

— Saat dokuz buçuk.

Birlikte kalktılar. Ferengis masayı topladıktan sonra kocasının peşinden merdiveni çıktı. Yarım saat sonra lambalar sönmüş ve arada bir inleyen baykuş dışında herkes uykuya dalmıştı.

* * *

İki ay sonra saçları dağılmış, vücudu cılızlaşmış, yüzü solgun, çukura batmış göz kenarları morarmış Ferengis yatağa düşmüştü. Ne uyuyabiliyor, ne bir şey yiyebiliyordu. Zaman zaman yüreği boşalır gibi oluyor, kuru kuru öksürüyordu. Dudağında renk kalmıyor, soluğu kesiliyor ve kıvranıyordu. Gece yarısı korkunç kâbuslarla uykusundan sıçrıyor, çığlıklar atıyordu. O kadar acı çekiyordu ki bir defasında "Digital" şişesini başına dikmek istedi. Tam o sırada Feridun yetişmese, huzura kavuşmuş olacaktı.

Feridun gece gündüz demeden uçuk benzi, perişan görünümü ve uykulu gözleriyle yatağın yanındaki koltukta oturuyordu. Bir dakika durduğu yoktu. Ya Ferengis'in nabzını sayıyor ya vücut sıcaklığını bir kâğıda not alıyor, doktora koşturuyor veya kaşık kaşık şurup içiriyordu. Ne zaman Ferengis'in kalbi sıkışsa, dünyası kararıyordu.

Bir gün akşam üstü Feridun, Ferengis'in başucunda oturmuş, gözünü onun zayıf yüzüne dikmişti. Lambanın ışığında karısının yarıya kadar açılmış uzun kirpiklerine bakıyordu. Gülümsüyor gibiydi sanki ve ağır ağır nefes alıyordu. Yarım sa-

attir komadaydı. Ferengis ansızın gözlerini açtı ve çılgınca mırıldanmaya başladı:

— Güneş... Peki güneş nerede?.. Hep gece, hep karanlık gece... Ağaçların duvardaki gölgelerine bak... Ay doğmuş... Baykuş inliyor.. Açın kapıları... Kırın.. Yıkın duvarları... Burası zindan... Zindan... Dört duvar arası... Yeter, yeter, boğuldum! Hayır, kimsem yok benim. Tar çalalım... Tarı getir buraya, sundurmaya... Tuh.. tuh şu hayata!..

Yüksek sesle güldü, çılgınca bir gülüşle. Başını yaklaştırdı ve omuzlarını ovarken "Sakin ol.. Sakin ol" diyen Feridun'a çevirdi dolu dolu olmuş gözlerini. Olağanüstü çaba harcarmış gibi boğuk bir sesle:

— Ben ölüyorum ama öbür dünya var... Sana ispat edeceğim.

Sonra kalbi yavaşladı, zangır zangır titredi. Feridun koştu, damlalıkla fincanda ilaç hazırladı. Ama ilacı içirmek için geri döndüğünde iş işten geçmişti. Dişleri kilitlenmiş, vücudu soğumaya başlamıştı.

Feridun onu kucağına aldı. Hem öpüyor, hem gözyaşı dökü yordu. Korkuyla odaya giren Nesteren Bacı dili tutulmuş, dövünmekteydi. Bütün köylüler mateme büründü. Bu arada durumunda herhangi bir değişiklik olmayan tek kişi Gülnaz'dı. Mahmur ve alıcı gözlerle herkesi süzüyor, çok sıkıldığı için küçük ipek mendilini çıkarıp gözüne tutuyordu.

Bu olay hassas yapılı ve sevecen biri olan Feridun'u yıktı. İşini gücünü bıraktı. Gün boyu koltukta oturuyor ve o perişan haliyle eski anılar gözünde canlanıyordu. İki haftadır aynı şaşkınlık ve keder içinde yas tutuyordu. Faltaşı gibi açılmış gözleriyle hiçbir şeyi hissetmiyormuş, görmüyormuş gibi bir hali vardı. Oysa çevresinde olup bitenleri pekâlâ görüyor ve sürekli vicdan azabı çekiyordu. Üvey kardeşi Gülnaz ve Nesteren Bacı ona bir şeyler içiriyorlardı. Derken yavaş yavaş melankoliye kapıldı. Odasında bir başına konuşmaya, abuk sabuk şeyler söylemeye başladı. Sonunda karısının akrabalarından biri geldi de muayene için onu Tahran'a götürdü.

* * *

Feridun kendini biraz iyice hissettiği gün ikindi vakti Verâmin'e gitmek üzere bir araba tuttu. Evinin önünde indiğinde hava kararmış, gökyüzü parçalı bulutlarla kaplanmıştı. Birkaç dakika kapıyı çaldı. Neden sonra uzaktan ayak sesi geldi. Kapının sürgüsü gıcırdadı ve kapı açıldı. Elinde feneriyle iki büklüm Nesteren Bacı kapıda göründü. Feridun'u görür görmez irkilerek geri çekildi:

— Bey.. Bey.. Siz miydiniz?

Feridun:

— Hasan nerede yahu?

— Gitti Bey... hepsi gitti!

Feridun adamakıllı afallamıştı. Başını öne eğip bahçeye geçti. Çiftlik evine giden yolun başında durdu. Evini görünce yine yarası tazelendi. Bir süre ikirciklendikten sonra villasına doğru yürümeye başladı. Fenerin yere vuran ışığında bir uzayıp bir kısalan gölgesine bakıyor, kurumuş ağaç yapraklarını çiğniyordu. Her yer tertipsiz, süpürülmemiş, karman çorman ve korkunçtu. Havuzun suyu azalmıştı. Sundurmaya yaklaşınca Nesteren Bacı'nın elinden feneri kapıp aceleyle merdiveni tırmandı. Birisi tarafından izleniyormuş gibi oturma odasına kendini atıp kapıyı kilitledi. Masanın üstü bir karış toz olmuştu ve her yer her yerdeydi. Önce pencereyi açıp içeriyi havalandırdı. Sonra masa üstü lambasını yakıp koltuğa bıraktı kendini. Odaya şöyle bir göz gezdirdi. Uzun bir uykudan uyanmış gibiydi. Eşyalara merakla bakıyordu ilk kez görüyormuşçasına.

Ansızın yavaş yavaş kapı açıldı ve yüzü kırış kırış, beli iki büklüm olmuş Nesteren Bacı içeri girdi.

— İyisiniz ya inşallah!

Feridun başını salladı.

— Bey niçin haber vermeden geldiniz? Akşam yemeği olarak ne yiyeceksiniz?

— İstemem; yedim.

Nesteren Bacı kurnazca bir eda ile:

— Allah hiçbir evi sahipsiz koymasın. Bey, bir bilseniz, neler çektik neler! Hepsinden beter! Aman Allahım!

Feridun korkarak:

— Neler oldu?

— Beyim anlatacaklarım size hiç de iyi gelmez.

Feridun çıkışarak:

— Söylesene yahu, n'oldu?

Nesteren Bacı korku içinde:

— Beyim, bir ay oluyor; siz yoktunuz yani. Herkes yattı mı bir saz sesidir geliyor. Tıpkı o, Bey; Ferengis Hanım tar çalıyor adeta!

Feridun:

— Neler diyorsun sen? Aklın başında mı senin?

Bu cümleyi sesi titreyerek söylerken korkusu belli oluyordu.

Nesteren Bacı:

— Durup dururken şu ak saçlarımla yalan söyleyecek halim yok. Uydurmuyorum; cümle âlem biliyor zaten. Artık kimse durmaz bu evde. Bahçıvanla Hasan kaçtı. Gittim, kendim ve Guli Hanım için muska aldım. İyi saatte olsunların ilişmelerinden korktum. Beyim, önce köpeğimiz Mişkî öldü. Hadi, bir kazadır, öleceği varmış, öldü dedim. Ama sonra aynı saz, tıpkı Hanım'ın çalışı gibi! Herkes diyor ki bu evi cinler sarmış!

Feridun sordu:

— Öbür binada kim var? Geceleri kim yatıyor orada?

— Eskiden olduğu gibi Guli Hanım'la ben kalıyoruz.

— Bahçeye açılan salonun anahtarı kimde?

— Guli Hanım'da. Sobanın üstüne bırakmış. Beyim, hepimiz matemliyiz. Kimse böyle yerli yersiz saz çalmaz. Salona girmeye bile cesaret edemez.

Feridun sabırsızca sordu:

— Gülnaz ne diyor peki?

— Vallahi Beyim, Guli Hanım'ın telaşlanmasından korktum. İyi kız, genç kız. Ona belli etmedim. Bu akşam başı ağrıyordu, gitti yattı. Maşallah uykusu da pek ağır, top atsan uyanmaz. Geleceğinizi bilse asla yatmazdı çocukcağız. Şimdi de onu yalnız bırakmaya korkuyorum.

Sonra sallana sallana giderek feneri aldı, kapıdan dönerek:

— Bey, akşam yemeği yediniz mi? Yatağınızı hazırlayım mı?

— Gerek yok; sen işine bak; yalnız bırak beni.

Bin türlü kuruntu, ipe sapa gelmez düşünce takıldı Feridun'un aklına. Mırıldanıyordu kendi kendine:

"Geceleri Ferengis gibi tar çalıyorlar. Uşakla bahçıvan gitmiş! Köpoğlu!"

Güçlükle nefes alıyor, gözünün önünde hayaletler raks ediyordu. Üstüne Hazreti Süleyman'ın resmi işlenmiş duvar halısına ilişti gözü. Sarıklı üç kişi tahtının yanında el pençe divan duruyorlardı. Fonda ejderhalar, hayali yaratıklar, bellerinde kırmızı şallı, siyah benekli gülünç devler vardı. Eskiden onu güldüren bu resim şimdi canlanmış ve korkutmaya başlamıştı. Gayri ihtiyari kalktı, odada boylamasına birkaç adım yürüdü. Bitişik odanın kapısında durdu, kolunu çevirdi. Kapı açıldı. Karanlıkta iki parlak gözün ona dikili olduğunu görünce yüreği küt küt atmaya başladı. Gerisin geri gitti; feneri alıp yaklaştırdı. O sırada cılız bir kedinin kırık camdan dışarı atladığını görünce rahat bir nefes aldı. Burası Ferengis'in özel odasıydı. Masanın üstünde duran vazodaki çiçekler kurumuştu. Yaklaştı, çiçekleri parmakları arasında sıkıştırdı. Ufalanan çiçekler masanın üstüne dökülürken gözleri dolu dolu oldu. Menekşe kokusu yayılmıştı odaya; Ferengis'in sevdiği kokuydu bu. Kanepenin altında terliklerini gördü. Mavi şeritli peçesi perde çivisine asılıydı. Hiçbirine el sürülmemiş, tabii halinde kalmıştı ama sahibi orada yoktu. Hayır, inanamıyordu Ferengis'in öldüğüne. Her an kapıyı açıp odasına girebilirdi! Birden sobanın üstündeki saate ilişti gözü. Korkudan çığlık atmak istedi. Saat yediyi on gece durmuştu. Ferengis'in kollarında can verdiği saatti bu. Vücudundan soğuk terler boşandı. Feneri alıp kendi odasına döndü. Bir daha dönüp bakmaya korkuyordu. Bir sigara yakıp koltuğa attı kendini.

Bu acı düşünceler kafasını boşaltmış, vücudunu işlemez hale getirmiş, iradesini yitirmişti. Yine Nesteren'in sözünü hatırladı: "Ferengis'in eşi geceleri tar çalıyor." Karısının ölüm ânı geldi aklına. Vasiyette bulunacak yerde tehditkâr bir üslupla "Ben ölüyorum ama öbür dünya var. Sana ispat edeceğim!" demişti.

"Ruh mu acaba? Belki de onun ruhu. Öbür dünyayı ispat etmek için geliyor ve öteki dünyanın gerçek olduğunu bana anlatmak istiyor. Ama ruh nasıl tar çalar?"

Yerinden kalktı; duvardaki raftan Fransızca ruh çağırma kitabını aldı. Kitabın tozunu üfledikten sonra oturup rastgele sayfaları çevirmeye bayladı. Gözü şu cümleye ilişti: "Ruh çağırma meclislerinde hafiften bir saz çalınırsa, ruhun görünmesine yardım eder." Yine sayfaları çevirdi. Bir başka yerde şunlar yazılıydı: "Ünlü İtalyan ruh çağırıcı Oza Piapalladino trans haline geçince, arkasındaki perde şişip yaklaşıyordu. Kapıdan, duvardan fiske sesleri geliyor, masa sarsılıyor, iskemle dans ediyor, mandolin havada asılı kalıyor ve ruhlar onunla melodi çalıyorlardı."

Kitap elinden düştü; gizemli bir kuruntu ve ürküntüye kapıldı.

"Ruh saz çalar mı acaba? Doğru mu bu? Geceleri gelip saz çalıyor. Öbür dünya var galiba! Hümayun'u çalıyor. Hayır, hayır, o kadar da basit değil" diye mırıldanıyordu. Yine o sırada yalnız olmadığını, Ferengis'in ruhunun yakınlarında bir yerde olduğunu, muzaffer bir eda ile ona güldüğünü hissetti.

Pencereden, geceleri tar çalınan karşıdaki binaya baktı. Yine mırıldandı kendi kendine: "Ben de kocakarıların laflarına inanıyorum! Daha ne bir ses duydum, ne bir şey oldu. Belki de Nesteren uydurdu. Öbür dünyadan da midem bulanıyor. Ölülerde de dirilerdeki aynı zayıf taraflar, aynı meşgaleler, aynı şehvet ve düşünce varsa, onlar da dambır dambır tar çalarlarsa, yeryüzündeki pislikleri onlar da yaparsa... ne çocukca! İnsanların bunları avunmak için yapmadıkları ne malum!? Bu hastalık beni zayıf düşürdü aslında. Yarın sabah şu sırrın perdesini kaldırmalıyım. Tarı odaya getireyim bakalım, kim çalıyormuş."

Bu sırada uzun bir vızıltı şekerlemesini böldü. İrice bir sineğin kendini çılgınca gaz lambasının şişesine sokmaya çalıştığını gördü. Lambanın fitili onu aşağı çekip duman veriyordu. Kalkıp bir sigara daha yaktı. Gaz lambasında gaz kalmamıştı. Üfleyip lambayı söndürmesiyle oda karanlığa gömüldü. İçinde bir huzur hissediyordu.

Koltuğu pencerenin yanına çekti. Pencere pervazına elini dayayıp dışarıya bakmaya başladı. Karanlık ve gizemli bina tam karşısındaydı. Kurumuş yaprakları o yana .bu yana sürükleyen rüzgârın sesi geliyordu. Ağaç gölgeleri koyu, kapkara bir

dumana benziyordu. Çıplak dalları ise umutsuzca açılan eller gibi bomboş gökyüzüne uzanıyordu.

Karmakarışık, korkunç düşünceler akın etti birden. Derken kurşuni bir karaltı ilişiverdi gözüne. Ağaçların arasından usul usul süzülüyor, bazen duruyor, tekrar hareket ediyordu. Bu karaltı nihayet eski binanın arkasında gözden kayboldu. Feridun'un gözleri yuvasından fırlamış, olduğu yerde donakalmıştı. Başı ağrıyordu. Yorgun, bitkin bir haldeydi. Yavaş yavaş düşünceleri silindi ve gözleri kapandı.

Rüyasında, Marsilya limanında, pis ve basık bir pavyondaydı. Gemiciler, haydutlar ve Cezayirli kılıksız Araplardan oluşan bir güruh masa başlarında şarap içip konuşuyorlardı. Kırmızı atkılı ve kirli yün gömlekli iki kişiden biri banjo, diğeri bir başka enstrüman çalıyordu. Aşırı makyajlı, kırmızı dudaklı pasaklı kadınlar serseri takımıyla dans ediyorlardı.

Ansızın kapı açıldı ve eli, haydut kılıklı, baldırıçıplak bir arabın boynunda Ferengis içeri girdi. Gülüşüp onu gösteriyorlardı. Feridun yerinden kalktı. O sırada herkesin kalkıp iskemleleri birbirlerine atmaya başladıklarını gördü. Şarap kadehleri yere düşüp kırılıyordu. İçeri giren Arap, abasının altından bir bıçak çıkardı, birinin yakasına sarılıp çekti ve başını kesti. Ama elinde tuttuğu ve sürekli kanayan kesik baş korkunç sesler çıkararak gülüyordu. Bu sırada ellerinde tabanca üç polis girdi içeri ve oradakileri önlerine katıp çıkardılar. Feridun şaşkınlığından donmuş kalmıştı. Dikkatle bakınca, Ferengis'i de orada gördü. Lüle lüle siyah saçlarını salmıştı ve her zamankinden daha zayıftı. Gitti, masanın üstünden enstrümanı aldı ve bitkin haliyle Hümayun'u çalmaya başladı. Enstrümanın tellerini çekerken gözünden yaşlar boşanıyordu.

Feridun korkuyla uykusundan sıçradı. Vücudundan soğuk terler boşanırken ilkin kâbus gördüğünü düşündü, gözlerini ovuşturdu. Ama saz sesini işitiyordu yine. Saz sesi kesik kesik ağlayışlar gibi dalgalanıyordu havada. İşittiği her ince ve kalın ses vücudunu zerrelerine kadar parçalıyordu. İniltiye benzer, boğuk ve çirkin bir ses geliyordu kulağına. Ferengis'in sevdiği Hümayun şarkısıydı bu.

Griye çalan bulut kümeleri sabahın yaklaşmakta olduğunu

bildiriyor, serin bir rüzgâr esiyordu. Ufukta koyu mor dağların gölgeleri belirmişti. Tavladan eşinen bir atın ayak sesleri geliyordu.

Feridun yerinden kalktı. Ayaklarının ucuna basa basa, koridordaki basamaklardan indi. Gözü karanlığa alışınca, sundurmanın merdiveninden inerek olanca ihtiyatıyla eski binaya gitti. Saz sesini çok iyi duyabiliyordu. Kalbi, atışlarını hissedecek kadar şiddetli çarpıyordu.

Nesteren Bacı'nın oda kapısını açtı, koridora açılan öbür kapıdan çıktı. İyice kulak kabarttı; saz sesi kesilmişti. On adım ötesinde saz çalınan salonun kapısı vardı. Daha da yaklaşıp anahtar deliğinden içeri bakınca şaşkınlığı biraz daha arttı. Masada bir şamdan yanıyordu ve kapının sürgüsü çekili değildi. Bu arada birbiriyle konuşan iki kişinin sesini işitti. Gayri ihtiyari kapıya abandı. Bir tahtanın çatırdaması, bir şeyin yere düşüş sesi ve odadan korkunç bir çığlık sesi geldi. Feridun yumruklarını sıkarak odaya daldı ama gördüğü manzara karşısında dondu kaldı.

Gri elbiseli, kızıl suratlı, kalın enseli, kaba saba bir adam kanepeye kaykılmıştı. Öncekinden daha güzel ve toplu olan Gülnaz üstünde geceliğiyle, saçları dağınık vaziyette ayakta duruyordu. Ferengis'in enstrümanı ayağının önünde yere düşüp kırılmıştı. Küçük, fıldır fıldır gözlü adam Feridun'u tepeden tırnağa süzdü, bir şey demeden kalktı, başını öne eğdi, kamburlaşmış sırtıyla, ağır ağır yürüyerek bahçeye açılan kapıdan çıktı.

Feridun ellerini beline dayamış, kahkahalar atıyor, korkunç gülüşlerle kıvranıyordu.

Kapı önünde toplananlardan kimsede içeriye girecek cesaret yoktu. Gülmekten ağzı köpüren Feridun yere öyle bir düşüş düştü ki avize bile birkaç dakika süreyle sarsıldı.

Herkes Feridun'a cinlerin iliştiğini sanıyordu ama aslında çıldırmıştı o.

Son Gülüş

Yeryüzünde hiçbir şey kalıcı değil.
Yaşam, iki tahtanın birbirine sürtünmesiyle oluşan,
bir an parlayıp tekrar sönen kıvılcıma benzer.
Ama biz nereden geldiğini ve nereye gideceğini bilmeyiz.
Buda

Güzel kokulu birçok şamdanla aydınlanan, benzersiz halılarla döşenmiş ve duvarları değerli ipek kumaşlarla kaplanmış görkemli salonda Rûzbihan Bermekî, Âzâdbaht Bermekî, Horasan ordusu komutanı Guşvâd Bermekî, haraç reisi Berzan Bermekî, Halifenin sarayında olup bitenleri görüşmek üzere bir araya gelmişlerdi. Başlarında uzun deri külahlar, sırtlarında yün hırkalar vardı. Şarap kadehleri ve kıymetli kaplar içinde meyva ve tatlılar dizilmişti önlerine. Hareketleri, giyimleri ve duruşları birbirine o denli uyum sağlıyordu ki bu görkemli meclis kısmen de olsa, Sâsânîler döneminde yok edilen aristokrat hayatını andırıyordu.

Âzâdbaht hararetle elini sallayarak:

— Halife hakkında ne derseniz doğru çıkıyor. Başından beri onun sadakatinden kuşkulanıyordum zaten. Şimdi artık ihtiyacı kalmadı ya, açıkça cephe alacak bize.

Guşvâd:

— Aleyhimize sonuçlanan bir şey varsa, o da Cafer, babası ve kardeşleri arasında çıkan nifak. Cafer deliliğinden bizim planımızı mahvetti. Kırklık şırfıntı Abbâse ile aşk macerası

yok mu! Bu yetmiyormuş gibi, sen gel, Halifeye karşı harekete geçen Abdülmelik Salih'le birlik ol. Hazineden çektiği büyük meblağdaki parayı ona verince foyası çıktı ortaya. Hep Cafer'in yaptıkları yüzünden Harun, Bermekîlere soğuk bakar oldu. Oysa Yahya ile Fazl'ın girişimleri tartılı ve düşünceli.

Berzan:

— Şimdi bir süredir Cafer'e soğuk davranıyor Halife. Zirât bin Muhammed'i nedim seçti kendine. Musa'nın mektubunda bana yazdıklarına bakılırsa, Harun, Cafer'le anlaşan Yahya bin Abdullah'ı hapseder ve Cafer'e onu öldürmesi emrini verir. Ama Cafer onu serbest bırakınca Fazl bin Rebî haberi Harun'a yetiştirir. Bu olay Halife ile Bermekîler arasındaki kırgınlığı daha da arttırır.

Âzâdbaht:

— Harun'un bütün Bermekîlere gazaplandığı anlamına gelmez bu. Çünkü ilkin Cafer'in hâmisi olan kendisiydi ve onun babası ve kardeşleriyle arasının iyi olmadığını biliyordu.

Berzan:

— Bu, sebeplerden biri. Ama Mâhân oğlu İsa'nın muhalefetini unutmamalı. Bu adam Yahya'nın da yardımıyla Horasan hâkimi olunca "Bermekîler atalarının dinlerine ilgi duyuyorlar. Dinsizliği, Mecusiliği, Zerdüşt dinini teşvik ediyorlar" diye haber verdi Halifeye. İşte bu yüzden Harun birkaç kişiyi başımıza gözlemci olarak dikti. Öte yandan Musa'ya taşkınlık yaptığını, serkeşlik ettiğini yakıştırdılar. Yakınlarından biri Halifeye "Halkın çoğu Musa'ya gerçek imam gözüyle bakıyor ve mallarının beşte birini ona veriyorlar" diye yazmış. Ebû Rebîa da mektubunda Harun'a "Müslüman memleketini zındık Bermekîlere teslim ettiği için Halife kıyamet günü nasıl hesap verecek?" demiş.

Âzâdbaht:

— Bu sabah Bâmyân'dan ulak geldi. Belh'te veba salgını çıktığını söylüyordu. Yeni Müslüman olan ahali, hastalığı Tanrı'nın gazabı olarak algılamış ve tekrar Buda dinine dönmüşler. Tabii bu haber Halifeye ulaştığında, Bermekîlerin tahrik ettiğini düşünecek.

Berzan:

— Dahası var; Harun'un durup dururken bir bahaneyle Cafer'in münşisi Enes bin Ebî Şeyh'in başını kestirdiğini biliyor musunuz? Fazl bu meseleyi kötüye yoruyor ve Halife'nin Bermekîlerle mücadelesinin başlangıcı sayıyor.

Guşvâd:

— Kabahat bizde, tuttuk Araplara ülke yönetimini öğrettik. Dilleri için kural koyduk, dinleri için felsefe yaptık, onlar için kılıç savurduk, onların uğruna gençlerimizi ölüme teslim ettik. Düşüncemizi, ruhumuzu, sanatımızı, musikimizi, bilim ve edebiyatımızı iki elimizle sunduk belki vahşi ve serkeş ruhlarını uysallaştırıp medeniyet öğretiriz diye. Ama yazık, yazık! Irkları, düşünceleri yerden göğe kadar farklı bizden. Zaten böyle olması lazım. O yabani görünüm, yanık renkler, kirden nasır bağlamış eller dağ başında haydutluk yapmak için yaratılmış. Deve sidiği ile dışkısı arasında gelişen düşünceler ancak bu kadar olur. Vücut yapıları, hırsızlık ve hiyanet için yaratıldıklarına tanıklık ediyor. Daha düne kadar yalınayak, kertenkele peşinde koyup kara çadır altında yaşayan bu Araplardan daha fazlası beklenemez. Harun görünüşte bize güleryüz gösterip yumuşak davransa bile, gizliden gizliye ırkımıza karşı kin besliyordu; susamıştı İranlıların kanına. Şimdi amaçlarına ulaştılar. Arap düşüncesi kanayan bir çıban gibi uygar dünyayı kirletiyor ve bize ihtiyacı olmadığı kuşku götürmez.

Âzâdbaht:

— Halid, Yahya, Fazl ve Cafer, Nevbahar puthanesinde yüzlerce yılda toplanan yığın yığın paraları ve bütün değerli mücevherleri kum gibi saçtılar bu fare yiyen Araplar; ne idüğü belirsiz her şaire servetler verdiler. Sonuçta bir öbek deve çobanının kinini, kıskançlığını çektiler üstlerine. Aslında Harun bizim düzenimizi, paramızı, düşüncemizi, görkemimizi, hatta yaşam tarzımızı kıskanıyordu. Bermekîleri çekemiyordu, onların işbilirliliklerini kıskanıyordu. Yalnız o değil, belki etrafımızda dört dönüp kuyruk sallayan bütün Araplar bizim can düşmanımız. Irklarının intikamını almak için bir işaret bekliyorlar.

Rûzbihan:

— Yanlışsın; Bermek ve oğulları Halifeyle anlaştılar; dü-

şüncelerine, yaptıklarına nüfûz edebilmek ve böylece dinlerini zayıflatıp adım adım yok etmek için onların dinine geçtiler. Daha sonra Nevbahar mabedini açıp halkı budizme davet edecek ve halifeye karşı ayaklandıracaklar. İşte bunun için Arapların güvenini kazanmaya ve hedeflerine ulaşmaya çalışıyorlar. Bütün Arap halifeleri Bermekîlerin kuklalarıydı ve aslında gerçek hâkimler de onlar. Ülke düzenine gelince; Araplar, Bermekîlerin yardımına ihtiyaçları kalmadığını düşünüyorlarsa, yanılıyorlar. Çünkü onlar işten uzaklaşır uzaklaşmaz ülkenin düzeni bozulacak. Araplara maddi, manevi yardımda bulunduksa, hedefimize ulaşmak için yaptık. Arap ne ister? Bir avuç altın, gümüş ve kadın dolu bir haremlik. Bu onların en çok istediği şey. Aslında Arapların ilerlemesi de bu yüzdendi. Vaat edilmiş cennet onlar için hazırlandı. Demek ki Bermekîlerin planı şimdiye kadar uygulandı; henüz devam ediyor. Şimdi onların yaptıklarını sürdürmeliyiz. Bu da Araplara katliam uygulamak ve İran'ın bağımsızlığını elde etmek.

Berzan:

— Fazl son mektubunda şöyle yazmıştı: "Kendinizi kollayın. Mümkünse Araplardan uzak durun ve onları yanınıza yaklaştırmayın." Özellikle şunu vurgulamıştı: "Umudum Horasan'da. Oradaki nüfuzumuz daha fazla. Çünkü hilafet merkezinden uzakta. Bir şeyler yapmalı ki Belh sınırına kadar Horasan, Halifeye baş kaldırsın ve o da bizden birini Horasanlıların başını ezmek için göndersin. İşte o zaman Halifenin askerlerini ona karşı ayartır ve bütün Arapları ortadan kaldırırız. Horasan da bağımsızlığına kavuşmuş olur. Bu işte gaflete düşülmesi, bizim yok oluşumuz demek. Her şey hazır." Ama "Mektubumu bekleyin. Çünkü henüz durum belli değil ve kesin kararımı yazamıyorum" diye kayıt düşmüş.

Âzâdbaht, Guşvâd'a:

— Askerinize tam güveniniz var mı ve zamanında emirleri uygulayabilecek misiniz?

Guşvâd:

— Bu konuda emin olabilirsiniz. Bir işaretimle bütün komutanlar Halifeye karşı ayaklanıp Horasan'da Arap katliamına girişebilirler. Sadece Fazl'ın ulağı Fîrûz'u bekliyoruz.

Âzâdbaht:

— Öyleyse, Mâhân'ın oğlu İsa dönmeden bu işi halletmeli.

Rûzbihan:

— Harun bütün Bermekîlerin katledilmesi emrini vermeden önce.

Âzâdbaht:

— Ya halifenin emri Fazl'ın mektubundan önce gelirse!

Berzan:

— İmkânsız. Bizim haberlerimiz daima Halifenin ulağından iki gün önce gelir sana. Çünkü en iyi ulak Bermekîlerde.

Fakat bu sırada Rûzbihan altından yapılmış küçük kutudan bir hap çıkarıp ağzına attı ve üstüne bir kadeh şarap içip yerinden kalktı. Âzâdbaht, Berzan ve Guşvâd, onun toplantıda bulunmasına muhtaç olsalar da Rûzbihan'ın böyle âni ve gizemli bir şekilde kaybolmasına alışıktılar; onu alıkoyma cüretinde de bulunmadılar. Çünkü konuşmalarının konusu son derece önemliydi ve fikirlerinin doğruluğuna inandıkları Rûzbihan'ın varlığı orada gerekliydi. Rûzbihan usul usul kapıdan çıktı. Ellerinde fener, kapıda duran iki hizmetçi çocuk öne düştüler.

Tûs şehri camileri, bağları ve köşkleriyle karanlık ve sessizliğe gömülmüştü. Sadece uzaklarda deve çanları ve bir şarkıcının sesi aralıklarla sessizliği bozuyor, hafif bir esinti akasya kokularını taşıyordu.

Rûzbihan, olağandışı bir halmiş gibi dar ve karanlık iki sokaktan geçti. Etrafa bakınmadan, gözlerini fenerin titrek ışığına çevirmişti. Evinin kapısına gelince hizmetkârlar saygıyla eğildiler; bahçe kapısı açıldı. İçeriden çavlan sesiyle birlikte nemli bir hava geldi. Rûzbihan'ın özel hizmetkârı Zerrinkemer yaklaştı ve bir şey demeden eline bir demet kâğıt uzattı. Rûzbihan kâğıdı aldı ve aklı başka yerdeymiş gibi yürümeye devam etti; Zerrinkemer de peşine düştü. Rûzbihan dolambaçlı koridorlardan geçerek bir demir kapının önüne geldi. Zerrinkemer, üzerinde Hint kakma sanatı, resim ve desenleri bulunan ağır kapıyı açtı. Rûzbihan salona girdikten sonra Zerrinkemer de içeri girerek kapıyı ardından kapadı.

Renkli ve fanuslu birkaç fildişi kandille aydınlanan havuzlu salona benzer büyük bir oda belirdi. İrili ufaklı kandiller,

loş ve gizemli ışıkları, çeşit çeşit renkleriyle buraya görkemli bir hava vermişti. Odanın üst kısmında iki arşın yüksekliğinde tunçtan bir Buda heykeli duruyordu. Oturur durumdaki Buda'nın yakut gözleri çakmak çakmak parlıyordu. Yüzü ketum ve üzgündü. Hint taş işçiliğini andıran heykel, bağdaş kurmuş vaziyette duruyordu. Göbeği öne çıkmış, ellerini dizlerinin üstüne koymuştu. Kaşları ince, burnu küçüktü ve gözleri boşluğa bakıyor gibiydi. Dudaklarında alaycı ve felsefi bir tebessüm vardı. Sanki önceki hayatlarının hoş anılarını hatırlıyordu. Dudaklarının kenarlarında iki çukur çizgi belirmişti. Yüzünün tüm hatlarından huzur, özgüven, alay ve aşağılama okunuyordu. Önüne ipekten ince bir tül gerilmişti. İki yanına, ortasından ateş halkaları yükselen ve kokulu bir duman çıkaran buhurdanlar konulmuştu.

Duvarın yüzünde Buda, melekler ve hizmetkârların tasvirleri, Buda'nın hayatı, nişanlısı Gopa'yla görüşmesi, dilenciyle, zahitle, ölüyle ve başkalarıyla görüşmelerinin resimleri yer alıyordu. Ciğer kırmızısı duvarın alt tarafı diş eti pembesiydi. Bu tablonun içinden küçük bir pınar doğuyor ve renkli taşlardan yapılmış genişçe bir su yolundan dalgalanarak geçiyordu. Pınarın önündeki su yolunun kenarına büyükçe kuştüyü bir yatak serilmişti. Üstünde nakışlı ve ipek kumaşlı rengârenk küçük yastıklar vardı.

Rûzbihan içeri girer girmez yatağın üstüne bağdaş kurup Buda'nın yüzüne dikti gözlerini. Düşüncelerini toparlamak ister gibiydi. Boğazı kurumuş, dili damağına yapışmıştı. Karmakarışık düşünceler içindeyken ansızın mutluluk duygusuna kapıldı ve dudaklarının kenarlarında uzunca bir çizgi belirdi. Bu arada uzun beyaz giysili, iri gözlü, başına yapışık siyah saçlı, uzun boylu, kulağında büyük halka küpeli, küçük ayaklı, yumuşak ayakkabılı güzel bir kız çocuğu bir gölge ya da peri gibi gelerek elindeki şarap testisini yatağın yanına koyup oturdu. Sonra bir kadeh şarap doldurarak Rûzbihan'a verdi. Zerrinkemer, Buda heykelinin önündeki şeffaf perdeyi çekti, sonra yanında tara benzeyen zarif bir saz getirip yatağın ayak ucuna oturdu.

Soğdlu olan Gulçihr ve Zerrinkemer bulut ve sislerin ara-

sından çıkmış da gelmiş iki varlık gibiydiler. Gizemli haliyle bu bodrum odası loş kandil ışığında daha da büyüleyici görünüyordu. Yüzleri güzel, zarif ve terbiyeliydi. Görünüşte sakin, düşüncesiz, duygusuz, sessiz sedasız gibiydiler, tıpkı duvara resmedilen iki peri gibi.

Zerrinkemer saz çalmaya başladı. Yarı aralık dudaklarında gelip geçici bir tebessüm beliriyordu. Çok gerilerde kalmış, hoş hatıralar gözünün önünde canlanıyordu sanki. Bir Soğd şarkısıydı bu. İlkin yavaş, mülayim ve kesik kesikti, sonra yavaş yavaş ses yükseliyor, hızlı ve coşku verici bir ritme geçiyor ve birdenbire kesiliyordu. Sadece temel notaların seçildiği ve sıradan kulaklar için başka anlam ifade etmeyen bir makamdı. Ama sazın tellerine inen her mızrap, Rûzbihan için duygu ve ince anlamlarla doluydu. Sanki bu melodide hayli geniş bir makam olabildiğince kısaltılmıştı. Yalnız bunun can alıcı noktalarına işaret ediliyor ve sazı dinleyen, melodinin gerisini kendi zihninde tamamlıyordu. Öte yandan, Gulçihr art arda testiden şarap kadehini doldurup, bir yudumda içen Rûzbihan'a veriyordu. Sazın ahengi daha da mülayim ve gizemli bir hal almıştı. Bu ahenk, maddi olmayan, ilahi kulaklar için yaratılmıştı adeta.

Buda'nın yüzünü seyre dalan Rûzbihan arada bir dönüp suyun yarattığı dalgalara bakıyordu. Duvardaki resimler tümüyle canlanmış gibiydi. Çünkü bu şarkı onlara bambaşka bir ruh vermişti. Saz tellerinin titreşimi havada dalgalanıyor, havadaki tüm zerrecikler bundan etkileniyor, hatta pınar, Buda heykeli ve duvara çizilmiş resimler bile sazın çıkardığı melodiyle gülümsüyorlardı.

Sazdaki derin ve ilahi ahenk Rûzbihan'ın her zerresini dalgalarla karıştırıyor, birleştiriyordu. Bu dakikalarda onun yaşamı bu dalgalarla karışırken yepyeni ve gizemli bir hayat hissediyordu kendinde. Yaratılışın sırlarını değerlendiriyordu. Sazın ahengiyle kıvrılan ve yüzeyde kaybolan dalgalara bakıyordu. Öylesine kendi düşünce âlemine dalmıştı ki varlık ile yokluk arasındaki bir geçitte duruyor ve o ânı yaşıyordu, geçmişi, geleceği, zamanı, mekânı bilmeden. Hiçbir şeyi, hatta yaşamını ve ölümünü umursamadığı bir cezbe ve vecd haliydi bu.

Gulçihr ona şarap verirken, her akşam olduğu gibi nerede

kesmesi gerektiğini görmek ve izin almak için dikkatle hareketlerini kolluyordu. Fakat Rûzbihan'ın her gecenin aksine daha çok içtiğini görüyor, o da kendisine has cazibesiyle peşpeşe şarap kadehini Rûzbihan'ın eline veriyor, ona daha bir sıkı yapışıyordu. Derken Gulçihr'in omuzlarındaki ip kopunca giysisi aşağı kaydı; göğsü ve bir memesi göründü. Rûzbihan fark etmemiş gibi görünse de, bu kez şarap kadehini alacak yerde, Gulçihr'in beline sarıldı, onu kendine çekip dudaklarını dudaklarına yaklaştırdı. Ama olağanüstü çaba harcarmışçasına Gulçihr'i geri iterek şarap kadehini aldı; bir el hareketiyle Gulçihr ve Zerrinkemer'i serbest bıraktı. Onlar dışarı çıkınca Rûzbihan cebinden bir toz çıkardı, şaraba döküp içti ve tekrar Buda'nın yüzüne daldı.

* * *

Rûzbihan Bermekî ve tüm ailesi Budistti. Ceddi Câmasp oğlu Bermek, İran'ın büyük ailelerinden birine mensuptu ve Eşkânîler zamanından beri kuşaktan kuşağa Belh'teki Nevbahar Budist mabedinin koruyuculuğunu yaparlardı. Rûzbihan, Halid Bermekî'nin erkek kardeşi Hasan'ın torunu, annesi ise Çağâniyan padişahı Muğ'un kızıydı. Sanskrit dilinde "yeni mabet" anlamına gelen ve Farsçada Nevbahar denilen Novevehâre adlı Nevbahar puthanesi, Budist mabetlerinin en büyüklerinden biri sayılırdı. Çin ve Hindistan'dan gelenlerin yanı sıra, Sâsânîler döneminde Horasan şahlarının çoğu burayı ziyaret ederdi. Büyük Buda heykelinin önünde saygıyla eğilir, oranın mütevellisinin elini öperlerdi.

Hicri 42 yılında Abdullah bin Ömer bin Kureyş, Kays bin Haytân Eslemî'ye emir verdi, onu Belh şehrini fethe gönderdi ve Nevbahar mabedini yıktırdı. Oradaki servet talan edildi; üç demir, bir gümüş kapısı götürüldü. Bermekîler görünüşte islamiyeti kabul ettiler fakat için için kendi kadim dinlerine inanıyorlardı. Kendi iktidarları döneminde Budist mabedini tekrar onardılar. Sonradan mabet, âteşkede adıyla tanınır oldu. Bermekîler Araplarla geçiniyor gibi görünseler de, Arap halifeleri hakkında el altından araştırma yapıyor ve İran'ı Arapların elin-

den kurtarmak için uygun zamanı kolluyorlardı. Derken yavaş yavaş o kadar nüfuz sahibi oldular ki ordunun ve devletin kilit noktalarında görev aldılar. Harun birkaç kez Rûzbihan'a önemli işler önerdiyse de o bu teklifleri geri çevirdi. Gün boyu çalışıyor, ama her gece yarısı belirli bir saatte günlük işleri, uzun ve yorucu görüşmeleri terk ederek yer altındaki köşküne çekiliyordu. Sabahleyin oradan çıktığında çok hareketli bir hayat ve zahmetli işlerle karşı karşıya kalıyordu. Çünkü o, Yahya, Fazl, Musa ve Muhammed Bermekî'nin güvenlerini kazanmıştı; Belh ve Bâmyân'a, ta Irak yakınlarına kadar Horasan'ın bağımsızlığının kazanılması planının icrası onun sorumluluğuna verilmişti. Rûzbihan işbilir, bilgili bir adamdı. Sürekli Brahman, Budist, Zerdüşti, Maniheist, Mezdeki ve Hıristiyan bilimadamları, fıkıhçıları, şairleri, dinadamları ve Gondîşâpûr'dan gelen tabiplerle münazaralar düzenlerdi. Geceleri, mabedin muhafızı Nove Sanga Râme'nin Belh'ten gönderdiği özel hapı içtikten sonra hali değişir ve yer altı köşküne çekilme gereksinimi duyardı.

Yaşamı birbiriyle çelişen iki farklı yön kazanmıştı. Gündüzleri harıl harıl çalışmak, geceleri istirahat edip huzur bulmak. Hem de özel bir tarzda "Suskunluk Köşkü"ne sığınmak. Oraya bu ismi o vermişti. Çünkü orada konuşmak yasaktı.

Geceleri belirli saatte ikinci bir şahıs bir gölge ya da ruh gibi ona işleyince, kendi felsefi düşüncelerine dalıyordu. Rûzbihan daha çok zevk ve sanat yönüyle budizme eğilimliydi. Hatta budizmin temel kurallarında kendine göre birtakım değişiklikler yapmış, bu dine İran havası vermişti. Yani Buda'nın riyâzet, dinde hoşgörü gibi kurallarını kaldırmıştı. Örneğin şarabı cayiz görüyordu. Dini hoşgörü ve sakınma konusunda kendine özgü bir inanç sistemi oluşturmuştu. Çünkü sakınma ve perhizi zevkten mahrum kalmak olarak algılamıyor, aksine her türlü olanağa sahipken kendini keyif ve eğlenceden uzak tutmak istiyordu. Bu yüzden kendi köşkünde her türlü mutluluk aracını hazırlamıştı.

Güzel yüzler, leziz şaraplar, iyi sazlar, sazın nalesinde, şarabın neşesinde ve ıtırın kokusundaki zarafetin mükemmel terkipleri, aralarındaki uyum ve gençlik, gerçek dünyayı ve gündelik düşüncelerini unutturuyor, bir dizi rüyaya, felsefi düşe

dalıp gidiyordu. Bunu gerçek riyazet ve sakınma olarak algılıyor, bu yolla arzularını içinde öldürüp yok etmek, her türlü dünya zevklerinden ve gereksinimlerinden vazgeçmek istiyordu. Buda'nın saadet sınırına ulaşana dek. Sıradan insanlar habersizdi bu mutluluk anahtarından. Budizmde ona en ilginç gelen şey, Buda heykeli, hele hele onun katı, alaycı, ketum ve anlatılmaz gülümsemesiydi. Tıpkı sazın telleri gibi, suyun dalgaları gibi. Kandillerin renkli camlarının ışıkları bu parlak suda yansıyordu. Suda köşkün iç görüntüsü beliriyor ve geçip gidiyordu.

Rûzbihan felsefesini bu dalgalarla Buda heykelinden esinlenmişti adeta. Felsefesi dalga felsefesiydi. Çünkü o bütün varlıklarda, bütün şekillerde, her türlü düşüncede ve her şeyde gelip geçici bir dalgadan başkasını görmüyordu. Ona göre bütün yaratılış dingin bir su yüzeyi gibiydi, tıpkı kendi havuzunun yüzeyi gibi. Zamansız bir rüzgâr çıkmış da üstünde geçici dalgalanmalar, buruşuklar, kıvrımlar yaratmıştı. Rüzgâr dindi mi, bütün varlıklar kendi asılları olan Nirvana'ya, ebedi yokluğa dalıyorlardı. Yaşam, ölüm, mutluluk, mutsuzluk, bunların tümü geçici bir dalga, bir mevhumdu. Nirvana'nın yokluğuna karışan bir geçit köprüsüydü. Heva ve hevesle su yüzeyinden geçen bir rüzgârın esişiydi. Ona göre yaşam, gam veren bir soytarıydı. Gamın ilacını yalnız meyil ve istekleri öldürmekte değil, onu şarap kadehlerine daldırmakta görüyordu. Aynı zamanda içindeki yaşama isteğini ve hayata olan bağlılığı da öldürmek istiyordu. Çünkü Buda kanunlarına göre bu meyil ve rağbet ruhun hululünü ve neşelerini yeryüzünde sürdürüyordu. Bu eğilimi öldürebilen kişi, yokluğa dalıyordu. Ebedi saadetin kendisiydi bu zaten.

Rûzbihan'a göre Buda'nın gülümsemesi onun dalga felsefesini teyit ediyordu. Çünkü gülümseyişi, yüzünde beliren gelip geçici bir dalga gibiydi. Rûzbihan kaç zamandır Buda'nın tavrını takınmaya çalışıyor, her gece onun gülümsemesini taklit ediyordu; içine kapanık, gamlı ve soylu gülümsemesini. Böylesi bir taklitle Buda'daki saadet halini kendinde hissetmekti istediği. Ama o gece Gulçihr'e duyduğu şehvet ağır basınca şarap kadehine tozunu döküp içti ve Buda'nın yüzüne daldı. Ölüm ilacı mıydı bu acaba yoksa uyku ilacı mı?

* * *

Rûzbihan planını uygulamaya kalmadan, o gece, yani 13 Safer 187 gecesi, halifenin ulağı geldi ve bütün Bermekîlerin katledilmesi emri verildi. Yine o gece kadın, çocuk, köle, yandaş, sempatizan demeden bin iki yüz Bermekî katledildi.

Ertesi gün birkaç Arap demir köşke gelip de sessizliği bozarak içeri girdiklerinde, kandiller sönmüştü. Sadece buhurdanın ağzından yalazlar yükseliyor ve alaycı gülümseyişiyle Buda heykelini korkunç bir şekilde aydınlatıyordu. Rûzbihan yatakta bağdaş kurup arkaya yaslanmış, yerinde kaskatı kesilmişti. Yanında tara benzer bir saz ve bir testi şarap vardı. Sol elinde bir kâğıt kırış kırış olmuştu. Araplardan biri yaklaşarak elinden kâğıdı çekti. Üstünde Yahya-yı Bermekî'nin oğlu Fazl'ın mührü vardı ve Arapların katliam hükmü ile Horasan'ın istiklali yazılıydı.

Rûzbihan'ın başı eğilmiş ve görüntüsü suya düşmüştü. Mor ve hareketsiz bir parlaklıkla ışıldıyordu gözleri. Alaylı bir gülüş, Buda'nın felsefi gülüşü belirmişti dudaklarında. Havuz'un dalgalarına vuran bu görüntü daha bir korkunç geliyordu insana. "Bu da olsa olsa bir dalga; alaycı ve gelip geçici bir dalga; su dalgası, Buda'nın gülümsemesi gibi" diyordu adeta. Bu olaylara gelip geçici, ölüme ise maskaralığın son derecesi, son dalgası denilebilirdi!

İnsanın Ataları

Şimişk taş kömürü ocağında, maymun eline benzeyen
bir kömür parçası gördüm.
(Bir Şimişk maden işçisi)

Yeryüzünün yaşı milyonlarca asrı geride bırakmıştı. Yeryüzü, güneşin çevresinde bulduğu sapa yolda dönüp duruyordu. Ama tabiat henüz coşup kaynamadan yorgun düşmemiş, şiddetli sağanaklar, gök gürültüleri, şimşekler, fırtınalar, kasırgalar, tipiler, bitmek bilmeyen yer sarsıntıları yeryüzünün tekrarlanıp duran daimi hikâyesini teşkil ediyordu. Demâvend Dağı'nın zirvesinden sürekli kül rengi duman ve buharlar yükseliyor, bunlar geceleri turuncu alevlere dönüşüyor, akisleri de çevresindeki gölün sakin sularına düşüyordu. Göle bakan dağlar ve dereler iri ağaçlı gür ormanlarla kaplanmıştı. Bu ağaçların dalları altında yırtıcı hayvanlar, ot yiyen canlılar ve oraya yeni göç etmiş büyük maymunlar yaşıyordu. Cins cins ve birbirine yabancı aileler, insana ya da maymunadama benzeyen iri maymunlar insan soyunu maymuna bağlayan bir halka oluşturuyordu. Ama yırtıcı hayvan korkusu onları birbirine yaklaştırmış, birlik haline getirmişti.

Bu maymun aileleri arasında ikisi daha çok tanınıyordu ve birbirleriyle ilişkileri daha bir sıcak görünüyordu. Bunlardan biri Dahaki ailesiydi. Ritiki adlı yaşlı bir karısı, Taka adında küçük bir kızı, Zizi adında da bir oğlu kalmıştı. Uzak ormanlara giden öbür çocuklarından haber yoktu. Diğeri, Onuha ülkesin-

deki uzak ormanlardan buraya gelen Kisakiki ailesiydi. Yaşlı biri olan Kisakiki'nin evi öbür maymunlarınkinden farklıydı. Saçı kırçıl, suratı büyük, avurtları çökük, çeneleri büyük, ağzı geniş, dişleri uzun ve sivriydi. İki iri, yuvarlak kulak başının iki tarafına yapışmıştı. Şarap tortusu rengi gözleri kafatasına gömülmüştü. Geniş burnu, çenesinden sarkan alışılmıştan daha uzun kutsal sakalı vardı. Alt dudağı son derece hareketliydi. Kalın ve kısa boynu göğsüne çökmüştü. Uzun elleri, adaleli kıllı kolları, geniş göğsü, sarkık kocaman bir karnı, kabarık bir kalçası vardı. Dizleri büküktü ve bir asâ ile yürüyordu. Tepesinde kakülü andıran bir tutam kızıl tüy vardı. Ama sadece genç kızı Visetsit'in gözleri lacivertti. Yoksa, boyca bosca babasından daha zarifti ve diğer maymunadamlar gibiydi.

Kisa gelmeden önce maymunlar sükunet ve huzur içinde yeyip içiyor, sevişiyorlardı. Hoşlandıkları şeyleri yemek, şehvet hayatı yaşamak, koşuşturmak, bedbahtlık, açlık, bekarlık, yaşlılık, hastalık ve yırtıcı hayvanlarla mücadele ederek geçiyordu günleri. Ama Kisa gelince kini, kıskançlığı öğretti onlara ve içindeki mevki hırsıyla Dahaki kabilesinin başı olmak istiyordu. Hilekâr suratı ve hitabet yeteneği Kisa'nın işini kolaylaştırdı. Daha da önemlisi, uzun sakalıyla maymun kabilelerinin dikkatini çekti üstüne. Hele hele, Dahaki için iki kaplan avından sonra meydana gelen iki tatsız olayın ardından Kisa amacına ulaştı. Bu keşmekeş sırasında Dahaki'nin çenesi kırılınca yatalak olup yaşantısını güçlükle sürdürür hale geldi. Kisa da Dahaki kabilesinin başına geçti.

Geçen kış Dahaki bölgesine iki kaplan dadanmış ve maymunlardan on ikisini parçalayıp yemişlerdi. Maymun kabilesinin reisi ve önderi Dahaki, göç sırasında öncülük ettiği, bütün maymunlardan daha iri ve güçlü olduğu için kaplanı öldürmeyi üstüne vazife bildi. Bir sabah erkenden kalktı, eline kalın bir sopa geçirdi ve Kisa'yı da yanına alıp kaplan avına çıktı. Sarı çizgili iri gövdeli ve güçlü pençeli kaplanları dağ eteğindeki boğazda gördüler. Kisa kaplanları görür görmez, civardaki ağaçlardan birine tırmandı. Dahaki dağın tepesinden büyükçe bir kayayı yuvarladı. Boğazdaki kaplanların üstüne düşen kaya dişi kaplanın başına çarptı ve erkek kaplanın bir elini yaraladı.

Bir eli kırık olmasına rağmen erkek kaplan Dahaki ile dövüşe hazırlanıp üstüne saldırdı. Dahaki kendine özgü bir kıvraklıkla kenara çekilince kaplan yere düştü. Dahaki uzun süren boğuşmadan sonra ikisini de öldürdü. Fakat boğuşma sırasında kaplanlardan biri yüzüne öyle bir pençe attı ki bir çenesi kırıldı. Diğer maymunlar sevinç çığlıkları içinde geldiklerinde iki can düşmanlarını gördüler. Birinin başı ezilmiş, öbürünün beli kırılmıştı. Acıdan kıvranırken pençesiyle bir ağacı kökünden sökmüştü. İkisi de kan revan içinde kalmıştı. Kisa maymun kalabalığını görünce, boğuşma sırasında sığındığı ağaçtan indi, yavaş yavaş topluluğa yaklaştı ve iki yumruğuyla geniş göğsünü dövmeye başladı. Göğsünden boğuk bir ses çıkıyordu. Üstüne deri gerilmiş kırık bir sandıktan geliyordu sanki bu ses. Sonra gök gürler gibi öyle bir nara attı ki sesi bütün ormanda yankılandı. Genizden gelen bir sesle "Hâ-ah,hâ-ah, yah – yah-ûh, ûh. veh veh" diyordu.

Topluluk yaklaşınca durup tekrar nara attı, göğüslerine vurdu. Maymunlar ona döndüler. Az daha yaklaştı, korkunç ve hilekâr bir eda ile kan revan içinde yerde yatan Dahaki'ye baktı. Sonra birkaç kez haykırdı: "Yau ki ki.. yau ki ki!"

"Ben kaplan öldürdüm... Kaplanları ben öldürdüm!"

Gözlerini bir o yana bir bu yana devirince bütün maymunlar saygıyla ona baktılar. O günden itibaren vadiye Kisakiki adı verildi; yani "Kaplan Öldüren Kisa Vadisi". Böylece Kisa resmen maymunlar kabilesinin lideri oldu.

Zizi geldi, yaralı babasını omuzuna alıp ağaca çıkardı ve kuru yaprakların üstüne yatırdı. Kisa da Visetsit'i omuzuna aldı, parmağını onun eline verdi ve maymunların takdir dolu bakışları önünde, yamuk yumuk adımlar atıp asâsını yere vura vura çok büyük bir resmiyet içinde yuvasına döndü.

Kisakiki vadisi, Demâvend Dağı'nın çevresindeki en verimli vadiydi. Ceviz, hindistan cevizini andıran bir meyva, kızıl şeker, yabani fındık, yabani badem, ekşi, tatlı, buruk ve acı meyvalar, genç fidanlar, çiçek yaprakları, maymunadamlar için bolca yetişiyordu. Havası mülayimdi .ama, hayvansal sezgileriyle maymunların dikkatini çeken gizemli bir tehlike vadiyi tehdit ediyordu. Bu da, Demâvend Dağı'nın volkanik tehli-

kesiydi ve bir süredir için için kaynaması şiddetini arttırmıştı. Dağın etrafındaki yeşillikler kurumuştu; üzerinde sürekli kara bir bulut duruyor ve şiddetli yer sarsıntıları oluyordu. Ne var ki maymunlar, göç etmek için liderleri Kisakiki'nin kararını bekliyorlardı.

* * *

Bir kış kaplan avıyla geçti ama Dahaki'nin çenesi iyileşmedi; üstüne üstlük kaplanları kendisinin öldürdüğünü ve Kisa'nın onun hakkını yediğini kanıtlayamadı. Dahaki'nin sağlığı iyice bozulmuş, ağzındaki yara daha bir kötüye gitmişti. Çenesinin bir kısmı kaynasa bile, çene altı irin toplamıştı. Küçük kızı ona bakıyor, güneşte başını ayıklıyordu. Zizi'nin getirdiği meyvaları çiğneyip babasının ağzına koyuyor, yaraya üşüşen sinekleri kovalıyordu. Bazen Zizi babasını omuzuna alıyor, pınar başına götürüyor, yüzüne su çarpıyordu. Herkes onun ölümünü bekliyordu. Bu süre içinde Kisa günden güne yerini sağlamlaştırıyor ve boş vakitlerini kızı Visetsit'le geçiriyordu. Visetsit'in lacivert gözleri, sağlam baldırları, büyük karnı ve adaleli kolları vardı. Maymunlara göre çok güzeldi. Adı geçti mi erkek maymunadamların ağzı sulanıyordu. Ama kimse ona yan bakmaya cesaret edemezdi. Çünkü herkes babası Kisa'nın gücünden ve hilekârlığından çekinirdi. Orman kanunlarına aykırı davranan tek kişi Zizi'ydi. Aşkını dilsizlik diliyle açıkça ilan etti ona ve Kisa'nın gücünü kudretini hiçe saydı. Zizi, Visetsit'i seviyordu. Visetsit ise yaşlı babasıyla yârenlik etmekten ve ona katlanmaktan usanmıştı. Kalın boyunlu, güçlü kolları olan Zizi'ye bağlanmaya başlamıştı. Gurup vaktine doğru bütün canlılar ve maymunadamlar kuru yapraklarla kaplı haşin dallar üstündeki yuvalarına çekilirken, Visetsit ile Zizi komşu ormanda sevişmekle meşgul oluyorlardı. Kisa'nın uzun ve korkunç naralarla çağırmasına karşın, Visetsit babasının sabırsızlanmalarını tınmıyordu. Visetsit yuvaya çok geç döndüğünde babası onu kokluyor, kızgınlığını gösteren sesler, bağırıp çağırmalar işitiliyordu uzun bir süre. Visetsit babasının önünde süklüm püklüm oturuyor, yaşlı gözleri devriliyor, dudakları büzülüyor, dü-

şünceli, kederli bir halde sus pus oturuyordu hep. Kimi zaman öfkeleniyor, feryat ediyor, nara atıyor ve sesinden korkan diğer hayvanlar kaçışıyorlardı. Sonra ağaçların arasından gökyüzünde ışıldayan yıldızlara dalıp dalıp gidiyordu. Uykusu gelmediği ve aklı fikri Zizi'de olduğu için yıldızlarla hayvan ve bitki şekilleri tasavvur etmeye, yıldızların sırrını çözmeye, onların yardımıyla kendi yazgısını anlamaya çalışıyordu.

* * *

Bir gece, mehtap ağaçların girift dalları arasından yere küçük ışık yumakları gönderirken gökyüzü erimiş kurşun rengini almış, koyu külrengi bulutlar gökyüzünün bir kenarında içiçe geçip kümelenmiş, iri dallar karanlıkta garip şekiller almış ve ormanda gece başlamıştı. Uzaklarda, dalların ve otların üstünde kıpırdaşan, yer değiştiren ve sıcak, yumuşak yuvalarına çekilen garip garip gölgeler görülüyordu. Çalılıklar kıpırdıyor, ağaçlardan bir hışırtıdır yükseliyordu. Esintiyle çalılıklar dalgalanırken ara sıra çakal ulumaları, sırtlan iniltileri işitiliyor, karanlıkta beyaz dişleri parlıyordu meydan okurcasına. İlkin hayvanların tüylerini diken diken eden kuru gülüşler, daha sonra mahzun ulumalara dönüşüyor, uzaklardaki hayvanların tedirgin çığlıklarıyla karışıyordu. İri yarasalar kemikli kanatlarını çırpıp acı acı inlerken kaplanlar kükrüyordu. Bu sesle ormandaki hayvanların yüreğine korku düşüyordu. Öyle bir korku ki bütün sesler birlikte kesiliyor, bütün hayvanlar alarma geçip kıvraklaşıyorlardı. Korkan maymunlar zırlıyor ve ansızın susuyorlardı. Avcı hayvanlar parlak gözleri, kötü kokan nefesleri, aç mideleri ve hareketli burunlarıyla ağır ağır ve ihtiyatla yürüyerek av peşinde dolanıyorlardı.

O gece Zizi, hindistancevizine benzer bir meyva ile türlü türlü bir avuç orman meyvası koparmış, Kisa'nın evinin yüz adım ötesinde, bir ağaç altında Visetsit'i dört gözle bekliyordu. Kırmızı meyvaları isteksizce çiğniyor, elinin tersiyle ağzını silip çekirdeğini tükürüyordu. Ama aklı karışıktı ve kalbi küt küt atıyordu. Ansızın dallar kıpırdadı; siyah yüzü, belirgin, çatık kaşlarıyla Visetsit'in korkudan ayak uçlarına basa basa yanın-

dan geçtiğini gördü. Zizi beline sarılınca Visetsit ilkin yılan veya başka bir hayvan sanarak irkildi. Zizi'yi farkedince ona sımsıkı sarıldı. Zizi çığlık attı:

"Ha ah yah. Yah ooh, veh veh."

Oradan uçan bir kuş bu ani ses yüzünden birkaç kez öttü. Visetsit hayvansal bir duyguyla, aşklarının kalıcı olmadığını, babasının pek yakında mutluluklarına ve özgürlüklerine engel olacağını biliyordu. Zizi daha yumuşak bir tonla cevap verdi:

"Vau.. Vau!"

"Benim.. Benim!" Visetsit'in beline sarılan Zizi onu kendine çekip sımsıkı bastırdı. Bu acemice hareketi çocuksu olsa bile maddi ve süfli bir ihtiyacı dile getiriyordu. Aynı zamanda şairane ve dramatik bir yanı da vardı. Zizi onu bıraktıktan sonra, hindistancevizine benzeyen meyvayı ağaca vurdu. Meyva yarıldı ve içinden usaresi döküldü. Meyvayı Visetsit'in ağzına koydu. Visetsit iki eliyle meyvayı tuttu, olanca iştahıyla, hırs ve sevinç içinde iki üç kez inledi. Sonra meyvanın suyunu emmeye başladı. Birkaç damla usare göğsüne damladı. Onun hareketlerini gözleyen Zizi, göğsüne ve memelerine damlayan usareyi büyük ve yumuşak diliyle yalayıp kendine bastırdı. Visetsit geri çekilip meyva yemeye koyuldu. Zizi alıcı gözlerle bakıyordu ona. Meyvayı bitirdikten sonra sevinç çığlığı attı birkaç kez: "Zizi vavu.. Zizi vavu" "Zizi seni seviyorum.. Zizi seni seviyorum."

Sesi dağda peşpeşe yankılandı.

Ay bulutların arasından çıktı. Yakında, küçük bir suyun döküldüğü ve Demâvend Dağı'nın dibindeki göle doğru aktığı bir gölet vardı. Uzaktan görülebilen gölün çevresindeki yeşillikler kurumuş, kuşlar tarafından terkedilmişti. Dağın etekleri görülüyordu oradan. Hava açıktı. Bütün maymunların içinde birbirlerine belli edemedikleri, gizliden gizliye apayrı bir sevinç vardı. Derken dallar sarsıldı ve su başına doğru giden büyük bir manda belirdi. Zizi ile Visetsit istiflerini bile bozmadılar. Bu manzara onlar için bir eğlenceydi adeta. Su başına gelen manda yumuşak burnunu yavaş yavaş suya daldırıp çıkarıyor ve burnundan tıp tıp su damlıyordu. Sonra çevresine bakındı ve geldiği yoldan geri döndü. Visetsit ile Zizi usul usul dalların

altından çıktılar. Mehtap ve yıldızlar pırıl pırıldı. Demâvend Dağı'nın manzarası kraterinden çıkan turuncu ve dumanlı alevleriyle gölün dingin yüzeyine vurmuştu. Zizi'nin ürküntülü gözleri sevinçten buğulanmıştı. Visetsit'in çıkık burnu, kızıl suratı, uzun ve adaleli kolları, kabarık memeleri bir başka geliyordu ona. O sırada midesi rahat ve dolu, kasları sıcaktı. Kan bedeninde hızlı hızlı dolaşıyordu. Keyfi yerindeydi ve Visetsit'in kendine has kokusu onu mest etmiş, zindeleştirmişti. Koşmak, zıplamak, eğlenmek geliyordu içinden.

Zizi kendine özgü bir kıvraklıkla Visetsit'i kavrayıp omuzuna aldı; birkaç kez haykırdı. Usta bir ip cambazı gibi zıplıyor, koşuyor, ürkerek geri dönüyor ve çevresine bakınıyordu. Sonra kokluyor, nefes nefese kalıyor, yine koşuyordu. Ayağının altında kalan küçük canlılar can havliyle oraya buraya kaçışıyor, oraya göç eden kuşlar çığlık çığlığa bir o yana bir bu yana uçuşuyorlardı. Zizi bir süre gittikten sonra Visetsit'e gücünü göstermek ya da caka satmak istiyormuş gibi onu yere bırakıyor, ağaç dallarına asılıyor, ellerini kanca yapıyor, fır dönüyor, kendini yere bırakıveriyor ve Visetsit'e olanca çevikliğini gösteriyordu. Sonra Visetsit'in elinden tutup birlikte koşuyorlar, yuvarlana yuvarlana uzaklaşıyorlardı. Bu hareketler öylesine uyumluydu ki ormana ruh veriyordu; sakin ağaçlar, kuru ve haşin mehtap canlılık kazanıyordu. Tüm bedeni, eğik dizleri, uzun elleri, ağaç gövdelerini kavrayan ve ellerinin işlemesine yardımcı olan ayakları, hepsi ormanla uyum içindeydi. İkisi de ormandan uzaklaştıkları halde bildiklerini birbirine belli etmeden oynaya zıplaya Kisakiki'den epeyce uzaklaştılar ve tekrar durdular. Çünkü Demâvend Dağı'nın oradan görünüşü ve ay ışığında dağdan çıkan alevler muhteşemdi. Saf birer yavru olsalar da bu manzara dikkatlerini çekmişti. Ellerini birbirlerinin omuzlarına atmış, seyirle meşgullerdi. Sanki geçici bir akıl parıltısı, bir duygu kıvılcımı parlıyordu o an gözlerinde.

Visetsit bu manzaradan etkilendi. Kaplan Öldüren Kisa Vadisi, babasının köyü aşağılardaydı. Babasının orada yattığını biliyordu. Ağaçlar, yumuşacık yuvaları, yediği meyvalar, ormanda oynadığı oyunlar bir bir gözünün önünden geçerken "Kisakiki!" diye mırıldandı.

Zizi onu kendine çekti ama üzüntüsü geçiciydi. Çünkü bütün duyguları apansız hücum ediyor ve kısa sürede yok oluyordu. Gözlerinin derinliklerinde yer ettiği için de duygularını birbirlerine aktarıyorlardı. Sonra yine yürekleri dopdolu olarak birlikte atlayıp zıplıyor, perende atıyor, bilinmez bir yöne ve gelecek yaşamlarına doğru gidiyorlardı. Visetsit'in, ona meyva getiren Zizi'nin uzun ve güçlü kollarına sonsuz güveni vardı çünkü.

* * *

Tan vakti hâlâ gökyüzünde soluk renkli bir yıldız parlıyordu. Ufuk süt rengini almış, ağaçların ve Demâvend Dağı'nın aşağıda kalan göle akisleri vurmuştu. Hoş kokulu bir meltem uzaklardaki çiçeklerin ıtırlarını ve ayrışmış yaprakların kokularını taşıyor, altın renkli güneş ağır ağır yükseliyordu. Açık, dingin bir sabah vaktiydi. Ama tehditkâr, azgın, hırçın ve uykusuz kalmış Demâvend Dağı'nın ağzından bir öbek duman yükseliyordu.

Kisakiki uyanır uyanmaz korkunç naralarla Visetsit'e seslendi ama bütün aramaları boşunaydı. O kadar dövündü, o kadar feryat figan etti ki öbür maymunlar onun haline acıdı. Çünkü bütün maymunlar Zizi'nin güçlü kollarından çekiniyor ve Visetsit'in onunla kaçtığını biliyorlardı. Kimse Zizi ile karşı karşıya gelip pençeleşmek istemezdi.

Tesadüfen o gün öğleden sonra garip bir olay oldu. Tekrar yer sarsıldı; Demâvend Dağı birkaç kez gürledi ve ağzından duman, kükürt ve kül püskürttü. Ormandaki canlılar görülmemiş bu değişiklikten ürktüler ve uzak ormanlara kaçtılar. Ama maymunlar, Kisakiki gelsin de önlerine düşüp onları daha güvenli yerlere götürsün ya da deneyimlerine dayanarak bu tatsız olay hakkında bilgi verip yatıştırsın diye Kisakiki Meydanı'nda toplanmış, kabile reislerini bekliyorlardı. Bütün maymunlar, erkeği, dişisi ve yavrusu ile perişan bir halde bağırış çağırış, kaynıyorlardı. Derken ansızın, elinde büyük bir sopa ile uzun kırçıl sakallı, beli iki büklüm olmuş, kinci ve hilekâr suratlı, dağınık saçlı, uykusuzluktan gözleri kan çanağına dön-

müş Kisakiki, vadiye girdi. Öylesine heybetli ve resmi bir tavırla gelmişti ki yüreğine korku düşen maymunlar suspus oldular. Alt dudağı uzamış, her zamankinden çok sarkmıştı. Kafa derisi kırış kırış olmuş, kaşlarının üstüne toplanmış, dimdik olmuş tüyleriyle yırtıcı ve korkunç bir hal almıştı; tıpkı bir delinin hayalinde canlandırabileceği veya bir insanın kâbusunda görebileceği gibi.

Kisakiki sopasını yere vura vura bir kayaya çıkıp durdu. Göğsüne birkaç yumruk vurduktan sonra bağırdı:

"Ha ah ha ah. Uûh uûh veh veh."

Gözlerine kan hücum etti. Öfkesinden bir kestane dalını yakalayıp kırdı ve söze şöyle başladı:

"Hihi, yau Kisakiki... Dahaki yau yiyi ha. ah ah Zizi Visetsit ru ku, Kisakiki, Rata-puhi viglutik veh veh..."

Konuşurken sözcük yokluğundan el hareketleriyle, işaretlerle derdini anlatırken birkaç defa tekrar ediyor, korkunç naralar atıyor ve ağzından sular akıyordu. Anlattıkları kısaca şöyleydi:

"Ben kaplan öldüren Kisa'yım ve sizi kaplanların şerrinden kurtardım. Sakalım sizinkilerden daha uzun. Sizden çok kış gördüm, maymun gördüm. Ben yıldızların dilinden anlarım. Pınarların dilini bilirim. Dahaki itaatsizdi. Oğlu Zizi, kızım Visetsit'i kaçırdı ve yer bunun için sarsıldı. Toprak herkesi öldürecek. Çünkü hepinizden uzun sakalı olan bana haksızlık edildi. Dahaki'yi öldürüp kızı Taka'yı bana getireceksiniz. Onun meyvaları benim malım. Ne kadar kız varsa, hepsi benim. Sular buharlaştı. Dahaki'nin varlığı yüzünden. Ayın çevresinde kızıl ayla var. Dahaki yüzünden. Dunba Dunba dağı sesler çıkarıyor, Dahaki yüzünden. Yer sarsılıyor, Dahaki yüzünden. Yer herkesi öldürecek..."

Konuşmasında hep kendini haklı gösteriyor, Dahaki'ye yüklendikçe yükleniyordu. Coşkulu konuşması bitince maymunlar yer sarsıntısını, dağ kükremesini unuttular, kanları kaynamaya başladı. Kisakiki bulunduğu taşa oturup asâsına dayandı. İrili ufaklı bütün maymunlar Dahaki'nin yuvasına koştular; sopayla Dahaki'yi, karısını ve kızını önlerine kattılar. Yaralı yüzü kan revan içinde olan kör Dahaki feryat ediyor, ağ-

zından irin akıyordu. Dahaki'nin kızı korkudan annesinin kucağına sığınmış, başını onun memeleri arasına gizlemişti.

Kisakiki taşın üstünde şekerleme yapıyor ve intikamının sonucunu bekliyordu. Derken uzaktan gürültüler gelmeye başladı. Dör irikıyım maymun Dahaki'yi ellerinden, ayaklarından tutmuş vadiden çıkarıyorlardı. İnleyen ve çırpınıp duran Dahaki, cellatların elinden kurtulmak istiyordu. Uğultular, homurtular, öfkeli naralar, ağlamalar, sevinç çığlıkları birbirine karışmıştı. Dahaki'nin ardından karısı Ritiki ve kızı Taka'yı sürükleye sürükleye getiriyorlardı. Kisakiki'nin yanına yaklaştıklarında Dahaki biri kör gözüyle her şeyini çalan düşmanını görünce acı bir çığlık atıp üstüne hamle etti. Ama zorla yere çöktürdüler.

Dahaki yere yığılıp kıvrandı. Korkunç ve iri yüzü kan, kir ve ter içindeydi. Büyük maymunlar sopaları ve kalın ağaç dallarını başına, yüzüne ve göğsüne indiriyor, diğer maymunlar da uzaktan taş atıyorlardı. Dahaki'nin naraları seyrekleşti. Her narada göğsünden sel gibi kan akıyordu. Güçlü çeneleri yerinden çıkmış, sağlam ve keskin dişleri kırılmıştı. Nefes nefeseydi. Her soluk alışında ağzından kan geliyordu. Dahaki ile karısının kanlı görünüşleri ve iniltileri maymunlarda keyif ve korkuyla karışık, anlatılmaz bir heyecan yaratmıştı. Dahaki'nin ömründen henüz on kış geçmemiş kızı Taka, annesine yapışmış, onu kucaklıyor ve öpüyordu. Onu zorla annesinin kucağından ayırdıklarında, oracıktaki yaşlı meşe ağacına tırmandı. Birkaç kez çığlık attı. Yüzünde renk kalmamıştı ve zangır zangır titriyordu. Gür kıllı bir başı ve kızıl-gri kâkülü vardı. Ama sırt tüyleri beyaza çalan gri renkteydi. Onu ağaçtan indirip ağlata ağlata yaşlı Kisa'nın kucağına bıraktılar. Dahaki'nin yanında duran annesi Ritiki'ye sevinç çığlıkları atarak işkence ediyorlardı.

Kisa uzun kollarıyla Taka'yı kavrayıp kendine doğru bastırdı. Sevinçten gözleri parlıyordu. Uzun sakalı, kabarık alnı, kırış kırış göz altları yüzünü gülünçleştirirken bir o kadar da korkunç gösteriyordu. Taka huysuzlanınca Kisa elinin tersiyle sertçe vurdu suratına. Taka korku içinde sus pus oturdu. Kisa keyif ve neşe alemine dalmış, Dahaki ile karısına yapılan işkenceyi seyredip zıplıyordu.

Şimdi Kisakiki arzusuna ulaşmış, rakibini zelil etmiş, va-

rını yoğunu sahiplenmişti. Dahaki ve karısını gözünün önünde öldürüyorlardı. Dahaki'nin o cazibeli kızı, hani defalarca evlerinin önünde gördüğü ve ustalıkla babasının vücudunu ayıklayan kızı şimdi ram olmuştu ve küçücük elleriyle onun vücudunu okşuyor, vücudundaki yaratıkları yakalıyordu. Bundan daha fazla ne isteyebilirdi ki?

Kisa keyifle dilini dolaştırdı ağzının çevresinde. Dahaki'nin naraları ise gittikçe iniltiye ve iniltileri çatallanıp kısılmış bir sese döndü; sonunda tamamen kesildi. Çırpınırken kan kustu ve karısı Ritiki'nin naaşının yanına yığıldı kaldı.

Sevinç çığlıkları arasında karnını parçalayıp bağırsaklarını sıcak sıcak dışarı çıkardılar. Her parçası bir maymunun elindeydi. Bu, lider kanun koyucunun ilk cinayeti sayılırdı ve maymunlar ilk kez liderlerince aldatılmışlardı. Kan kokusundan mest olup deliye dönmüşlerdi. Yavru maymunlar Dahaki'nin bağırsaklarını ucundan tutmuş, dallarda oynuyor, bağırsak uçlarını birbirlerinin elinden kapıp takla atıyorlardı. Dahaki ile karısının ezilmiş, kaburgaları kırılmış, kanlı ve kıllı cesetleri yerde yatıyordu. Kan görmekten olacak, bulaşıcı bir çılgınlık içindeydiler. Bu şenlik gurup vaktine dek sürdü. Şenlik süresince Dahaki'nin kızı Taka korkudan titredi, Kisa'nın baş ve göğüs kıllarını ayıkladı.

Kisa gurur sarhoşluğu içinde, Dahaki'nin yuvasından talan edilip getirilen kuru meyvaları çiğniyor ve kaplanları öldürmesinden sonraki güzel zaferini izliyordu.

Gürültü patırtı kesilince Kisa usul usul, ağırbaşlı ve çok resmi bir havayla yerinden kalktı; Dahaki'nin kızı Taka'ya yaslanırken düşe kalka yuvasına çekildi. Maymunlar da dağıldı ve her biri kendi yuvasına sığındı.

Ne var ki Kisa bu zaferiyle sabaha çıkmadı. Daha yuvasına girer girmez Demâvend Dağı'ndan korkunç bir ses geldi; yer şiddetle sarsıldı. Dağlar ağızlarını açmışlardı sanki. Havayı küllü kapkara duman kaplamış, sıcak ve yoğun bir sis basmıştı ortalığı. Dumanlar yer yer dağılırken patlama sesiyle tekrar siyah kaygan bir sıvı erimiş kükürtle birlikte dağın ağzından püskürüyor, dağ dibindeki sular buharlaşıyordu. Hava kapkaranlıktı. Sadece dağın ağzından fışkıran ateş yalazları aşağıda-

ki manzarayı sürekli aydınlatıyordu. Bir uçtan dallar tutuştu; kara duman, demirci potasında küller arasından yükselen koku gibi boğucu kükürt kokusu, kızgın eriyik, dağın feryatları, hayvan iniltileri ve yer sarsıntıları arasında Kisakiki ve bütün maymunlar gömülüp gittiler.

* * *

Bu sırada Visetsit ile Zizi uzaktaki ormanlardan birinde, dalların üstünde sarmaş dolaş yatıyorlardı ve Kisakiki Vadisi'ni tümüyle unutmuşlardı.

Sâdık Hidâyet: Başyapıtı *Kör Baykuş*'ta (Varlık, 1977; YKY, 2001), *Diri Gömülen* (YKY, 1995), *Üç Damla Kan* (YKY, 1999) ve *Aylak Köpek*'te (YKY, 2000) modern bir yazar; *Vejetaryenliğin Yararları*'nda (YKY, 1997) vejetaryenliği, *Hayyam'ın Terâneleri*'nde (YKY, 1999) ise Ömer Hayyam'ı ve rubailerini inceleyen bir araştırmacı; *Hacı Aga*'da (YKY, 1998) taşlama yazarı.

Mehmet Kanar'ın çevirisiyle sunduğumuz *Alacakaranlık* (*Sâyerûşen*, 1942) adlı yapıtında ise, öteki öykülerinde olduğu gibi, yine dolaylı olarak, İran'ın geri kalmışlık ve yönetim sorunlarını dile getiriyor.

Jules Verne, Hayyam ve Freud gibi farklı yazarların etkilerinin açıkça görüldüğü bu öykülerde, bugün bile Doğu toplumlarında güncelliğini koruyan dayak, çokeşlilik, sevgisizlik, vefasızlık, kötü arkadaş, hurafeler, sıtma ve esrar bağımlılığı gibi konuları ele alıyor; değişmez izlekleri olan ölüm, ruh ve öbür dünya üzerine tartışıyor; Fars kültür ve medeniyetinin Arap kültür ve medeniyetinden üstün olduğunu kanıtlamaya çalışırken Budizmin ışığında hayatı ve ölümü işliyor...

Kapaktaki Portre: Murteza Abdullahi

ISBN 978-975-08-0275-6
8 TL
9 789750 802751